

IZVJEŠTAJ O POSLOVANJU

CRNOGORSKOG
ELEKTROPRENOSNOG
SISTEMA AD
ZA **2024.** GODINU

Podgorica, **maj 2025. godine**

UVODNA RIJEČ

Ivan Asanović,
izvršni direktor



Dragi saradnici, poštovani partneri i prijatelji kompanije,

Ispred vas je izvještaj o poslovanju naše kompanije za 2024. godinu koja je obilježena značajnim rezultatima, strateškim usmjerenjima i zajedničkim uspjehom. Osvrćući se na protekli period, možemo s pravom reći da smo ostvarili stabilan i održiv rast, unaprijedili naše poslovanje i dodatno osnažili lidersku poziciju u energetskom sektoru.

Iza nas je godina u kojoj su brojni kapitalni projekti uspješno privedeni kraju. Završetkom planiranih investicija i modernizacijom prenosne mreže, značajno smo unaprijedili kvalitet i sigurnost napajanja električnom energijom, povećali efikasnost sistema i postavili temelje za dalji tehnološki razvoj. Naš fokus na inovacije i savremene tehnološke standarde pokazao se kao pravi put ka dugoročno održivom poslovanju.

Naša vizija, kao i odlučnost i posvećenost održivim rješenjima, osigurala nam je ne samo finansijski prosperitet, već i povjerenje zajednice u kojoj poslujemo, kao i poslovnih partnera van crnogorskih granica. Finansijski rezultati koje smo ostvarili najbolja su potvrda naših odluka i prava djelovanja. Zahvaljujući odgovornom upravljanju, optimizaciji troškova i dobro

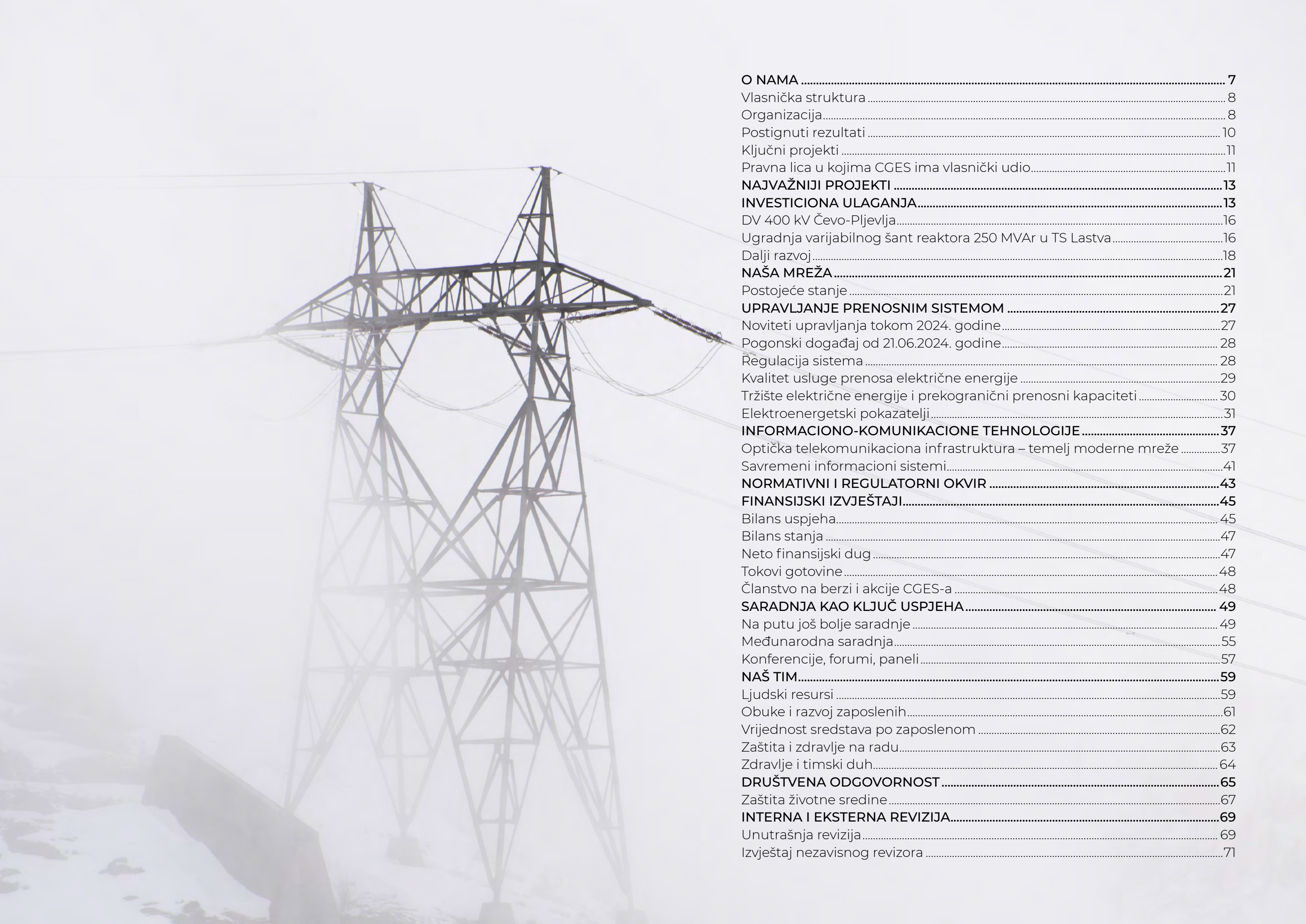
promišljenim poslovnim odlukama, zabilježili smo odlične finansijske pokazatelje koji su nadmašili projektovane ciljeve. Dobit za 2024. godinu u iznosu od 24,8 miliona eura, je rezultat koji sve govori.

Zahvaljujući neumornom angažmanu i stručnosti našeg tima, kompanija je postigla zavidan poslovni uspjeh. Predanost, inovativnost i timski duh omogućili su nam da ostvarimo izvanredne rezultate i postavimo nove standarde.

Takođe, ostali smo dosljedni našim vrijednostima i odgovornosti prema zajednici. Realizovali smo niz projekata društvene odgovornosti, ulažući u obrazovanje, razvoj lokalnih zajednica, humanitarne projekte, sport, jer vjerujemo da energetski napredak mora biti praćen i društvenim razvojem.

Kompanija nastavlja da gradi energetski sistem budućnosti - pouzdan, održiv i usklađen sa ciljevima i potrebama države, uz neophodnost očuvanja stabilnosti i sigurnosti funkcionisanja u okviru evropske interkonekcije.

Hvala svima koji su doprinijeli ovom uspjehu. Zajedno nastavljamo da gradimo snažnu i održivu energetsku budućnost.



O NAMA	7
Vlasnička struktura	8
Organizacija.....	8
Postignuti rezultati	10
Ključni projekti	11
Pravna lica u kojima CGES ima vlasnički udio.....	11
NAJVAŽNIJI PROJEKTI	13
INVESTICIONA ULAGANJA.....	13
DV 400 kV Čevo-Pljevlja.....	16
Ugradnja varijabilnog šant reaktora 250 MVar u TS Lastva	16
Dalji razvoj.....	18
NAŠA MREŽA	21
Postojeće stanje	21
UPRAVLJANJE PRENOSNIM SISTEMOM	27
Noviteti upravljanja tokom 2024. godine.....	27
Pogonski događaj od 21.06.2024. godine.....	28
Regulacija sistema	28
Kvalitet usluge prenosa električne energije	29
Tržište električne energije i prekogranični prenosni kapaciteti	30
Elektroenergetski pokazatelji.....	31
INFORMACIONO-KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE	37
Optička telekomunikaciona infrastruktura – temelj moderne mreže	37
Savremeni informacioni sistemi.....	41
NORMATIVNI I REGULATORNI OKVIR	43
FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI.....	45
Bilans uspjeha.....	45
Bilans stanja	47
Neto finansijski dug	47
Tokovi gotovine	48
Članstvo na berzi i akcije CGES-a	48
SARADNJA KAO KLJUČ USPJEHA.....	49
Na putu još bolje saradnje	49
Međunarodna saradnja.....	55
Konferencije, forumi, paneli	57
NAŠ TIM.....	59
Ljudski resursi	59
Obuke i razvoj zaposlenih.....	61
Vrijednost sredstava po zaposlenom	62
Zaštita i zdravlje na radu.....	63
Zdravlje i timski duh.....	64
DRUŠTVENA ODGOVORNOST	65
Zaštita životne sredine	67
INTERNA I EKSTERNA REVIZIJA.....	69
Unutrašnja revizija.....	69
Izvještaj nezavisnog revizora	71

O NAMA

Mi smo moderna i odgovorna energetska kompanija specijalizovana za prenos električne energije. Naša osnovna uloga je da obezbijedimo stabilan, siguran i efikasan prenos električne energije do svih krajnjih korisnika, uz stalno unapređenje infrastrukture i primjenu najsavremenijih tehnoloških rješenja.

Kao lider u energetsom sektoru, predano radimo na transformaciji elektroenergetskog sistema u pravcu održivosti i energetske tranzicije. U fokusu našeg poslovanja je integracija obnovljivih izvora energije u prenosni sistem, čime aktivno doprinosimo razvoju zelene energije i energetske efikasnosti, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom nivou.

CGES je, u skladu sa propisima EU vezano za liberalizaciju tržišta električne energije, registrovana kao nezavisno akcionarsko društvo dana 27. marta 2009. godine. Pouzdanost i kvalitet usluge koju pružamo korisnicima garantovani su višedecenijskim iskustvom u razvoju, eksploataciji, održavanju i upravljanju elektroprenosnim sistemom, sticanim kroz niz organizacionih oblika u okviru crnogorskog elektroenergetskog sektora još od 1957. godine, kada je pušten u rad prvi objekat prenosne mreže Crne Gore.

Pored upravljanja radom prenosnog sistema uz poštovanje operativnih parametara, procedura od značaja za rad u evropskoj interkonekciji i tržišnih principa, Crnogorski elektropre-

nosni sistem AD održava, unaprijeđuje i razvija prenosnu mrežu primjenjujući najsavremenije tehnologije. Ovim se postiže da prenos električne energije u Crnoj Gori, kao djelatnost od javnog interesa, kontinuirano obezbjeđuje preduslove za uredno napajanje korisnika, pouzdan plasman proizvedene energije i značajne tranzite preko naše teritorije. Mudre poslovne odluke neophodne su da bi se periodi obimnih radova, značajnih investicija i oscilacija troškova poslovanja prebrodili bez negativnog uticaja na korisnike.

Osim prenosa električne energije, kompanija posjeduje i licencu za obavljanje usluga u telekomunikacijama, zahvaljujući sopstvenoj mreži optičkih telekomunikacionih vlakana, dužine oko 730 kilometara, širom cijele zemlje.

Od priključivanja prve trafostanice u Nikšiću do danas, elektroprenosni sistem Crne Gore prošao je dug put. Osnovni cilj kompanije, tokom svih ovih decenija promjena i inovacija, uvijek je bio i ostao zadovoljan korisnik prenosnog sistema.

CGES posjeduje licencu za obavljanje djelatnosti prenosa električne energije, izdatu od strane Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti. Posljednja licenca, broj L-E-032, izdata je 26. jula 2024. godine i potvrđuje usklađenost sa svim važećim tehničkim i regulatornim standardima.

Misija CGES-a

Siguran i pouzdan rad elektroenergetskog sistema u Crnoj Gori, kvalitetan prenos i isporuka električne energije i upravljanje sistemom u skladu sa međunarodnim standardima.

Vizija CGES-a

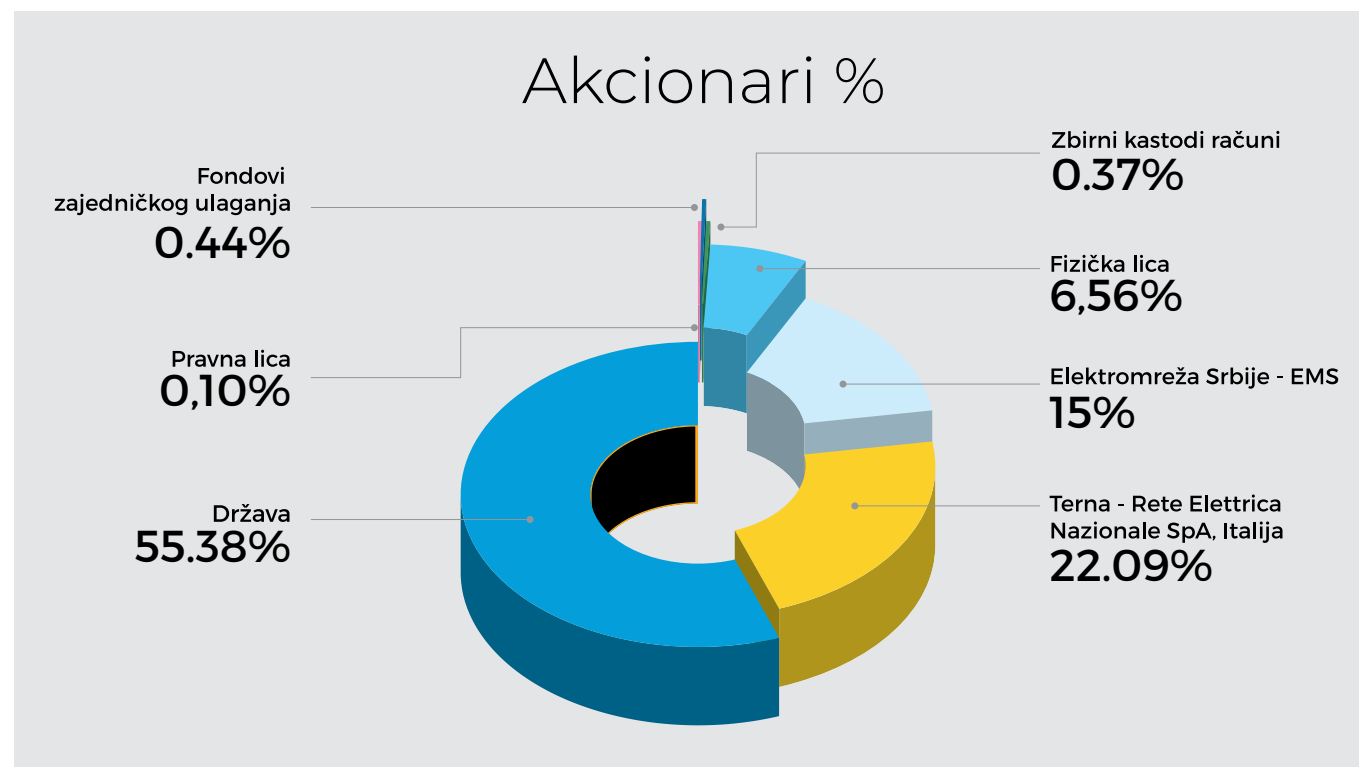
Valorizujući svoje potencijale sa fokusom na razvoj prenosnog sistema, naša vizija je da budemo kompanija prepoznata po uslugama najboljeg kvaliteta, spremna da se suoči sa izazovima i da bude pokretač promjena usmjerenih ka održivom razvoju i inovacijama.

Vlasnička struktura

Struktura akcijskog kapitala na dan 31. decembar 2024. godine je sljedeća:

Osnovni kapital CGES-a iznosi 155,108,283.124 eura, podijeljen je na 146.176.876 akcija nominalne vrijednosti 1,0611 eura.

Vlasnička struktura CGES-a na dan 31.12.2024. godine bila je sljedeća: Država je vlasnik 55,38%, Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A. 22,09%, Akcionarsko društvo Elektromreže Srbije - Beograd 15,00%, fizička lica 6,63%, zbirni kastodi računi 0,37%, fondovi zajedničkog ulaganja 0,44%, pravna lica 0,10%.



Organizacija

Organi Društva i njihova zaduženja utvrđeni su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva.

Skupština akcionara je najviši organ Društva. Preko Skupštine, akcionari donose i odobravaju najvažnije normativne, imovinske, izborne i statusne odluke.

Tokom 2024. godine održane su dvije sjednice Skupštine akcionara:

► **XIII vanredna Skupština akcionara**, održana 25. januara 2024. godine, na kojoj je izabran XXI saziv Odbora direktora;

► **XV redovna Skupština akcionara**, održana 28. juna 2024. godine, na kojoj su donesene najvažnije odluke u vezi sa poslovanjem i korporativnim upravljanjem. Na redovnoj sjednici usvojeni su Izvještaj o poslovanju za 2023. godinu, Finansijski iskazi za 2023. godinu sa izvještajem revizora i Odluka o izboru revizora za 2024. godinu.

Pored toga, donijeta je i odluka o raspoređivanju ostvarene neto dobiti za 2023. godinu, kojom je predviđena isplata dividende akcionarima. Pravo na dividendu ostvaruju svi akcionari koji su na referentni dan bili upisani u Centralni depozitni registar.

Takođe, izvršen je izbor članova XXII saziva Odbora direktora, čime je potvrđen kontinuitet i povjerenje u većinu dosadašnjih članova. Reizabrani su:

- Aleksandar Mijušković, dipl. inž. elektrotehnike
- Jelena Matejić, dipl. ekonomista
- Guido Guida (Terna – Rete Elettrica Nazionale S.p.A)
- Slavoljub Todorović, dipl. inž. rudarstva
- Vučko Fatić, dipl. ekonomista
- Violeta Vuljaj, spec. menadžer

Umjesto Giacoma Donninia, kao novi član imenovana je **Maria Rosaria Guarniere**, predstavni- ca strateškog partnera iz Italije – kompanije Terna.

Odbor direktora je nadležan da upravlja Društvom, daje smjernice izvršnom direktoru u pogledu vođenja poslova društva i vrši nadzor nad poslovanjem Društva. Odbor direktora CGES-a ima sedam članova koji su, nakon razrješenja dotadašnjeg saziva, izabrani na XV redovnoj Skupštini akcionara, održanoj 28.06.2024. godine.

Odborom je tokom 2024. godine predsjedavao Aleksandar Mijušković, odlukama konstitutivnih sjednica XXI i XXII saziva Odbora direktora, koji su upravljali Društvom u 2024. godini.



Aleksandar Mijušković
Predsjednik Odbora direktora



Maria Rosaria Guarniere
Zamjenica predsjednika Odbora direktora



Guido Guida
Član Odbora direktora



Jelena Matejić
Član Odbora direktora



Violeta Vuljaj
Član Odbora direktora



Slavoljub Todorović
Član Odbora direktora



Vučko Fatić
Član Odbora direktora

Izvršni direktor je nadležan da upravlja imovinom Društva i organizuje i vodi poslovanje Društva, u skladu sa odlukama Odbora direktora, predstavlja i zastupa Društvo i stara se o zakonitosti rada Društva.

Odbor direktora Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD u novembru 2021. godine je na funkciju izvršnog direktora sa mandatom od četiri godine, imenovao dotadašnjeg v.d. direktora Ivana Asanovića, dipl. el. inženjera. Značajno poslovno iskustvo, kontinuirano obrazovanje i usavršavanje, menadžerske sposobnosti koje posjeduje Asanović, opredijelili su članove Odbora direktora CGES-a da jednoglasno donesu odluku o njegovom izboru na ovu funkciju.

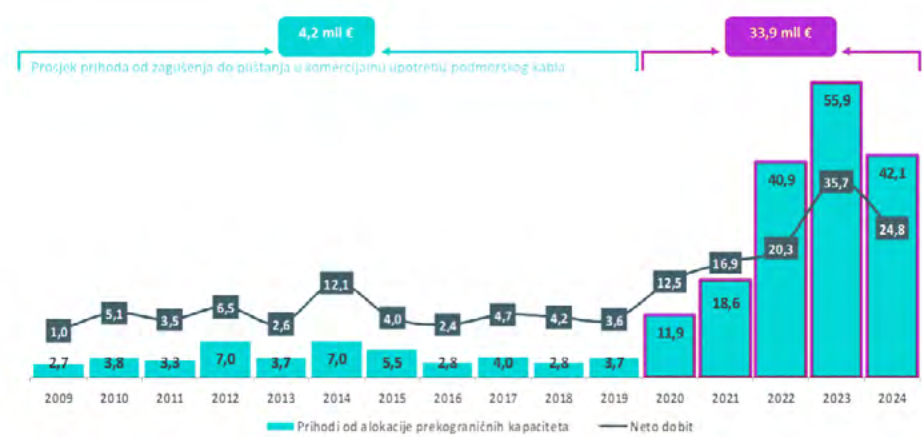
Njegov doprinos vođenju kompanije, unapređenju poslovanja i ostvarenju strateških ciljeva CGES-a prepoznat je i od strane Asocijacije menadžera Crne Gore, čiji je Upravni odbor izabrao g. Asanovića za menadžera godine u kategoriji preduzeća u većinskom vlasništvu države.

Postignuti rezultati

Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES) nastavio je pozitivan finansijski trend i u 2024. godini, ostvarivši neto dobit od 24,8 miliona eura. Time je ukupna dobit kompanije u posljednje četiri godine dostigla iznos od gotovo 100 miliona eura, čime je postignut istorijski poslovne rezultat od njenog osnivanja.

Dobit po godinama:

2021	16,9 miliona eura	2022	20,3 miliona eura	2023	35,7 miliona eura	2024	24,8 miliona eura
------	-------------------	------	-------------------	------	-------------------	------	-------------------



Postignuti rezultati ogledaju se u odgovornom upravljanju, dosljednoj realizaciji investicionih planova i kontinuiranom unapređenju poslovnih procesa. Kompanija je očuvala visoku likvidnost i finansijsku stabilnost, uz istovremeno sprovođenje značajnog investicionog ciklusa.

Ostvarena dobit omogućila je ispunjenje regulatornih obaveza u skladu sa pravilima Regulatorne agencije za energetiku i komunalne djelatnosti (REGAGEN), ali i konkretnu podršku krajnjim korisnicima. Na osnovu korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda za 2024. godinu, ukupni trošak za prenos električne energije umanjen je za 9,5 miliona eura, što je doprinijelo ublažavanju rasta cijene električne energije za domaćinstva. Učešće prenosa u ukupnom računu potrošača smanjeno je sa 6,6% na 4,5%, uz direktan efekat na najbrojniju potrošačku grupu.

Na dan 31. mart 2024. godine CGES je imao 340 zaposlenih, što je povećanje od svega 24 u odnosu na 2009. godinu. U istom periodu broj trafostanica porastao je sa 19 na 30, a dužina dalekovoda sa 1.270 na 1.550 kilometara. Povećan je i obim tehničkih i operativnih aktivnosti, što dodatno potvrđuje visok nivo efikasnosti u upravljanju ljudskim resursima.

CGES aktivno prati i odgovara na izazove energetske tranzicije. Promjenjiva priroda proizvodnje iz obnovljivih izvora zahtijeva precizno i fleksibilno upravljanje sistemom. Kompanija ulaže u jačanje interne infrastrukture, razvija i održava ključne međunarodne veze, te učestvuje u regionalnim inicijativama za jačanje sigurnosti i stabilnosti elektroenergetskih tokova.

U 2024. godini CGES je zadržao stabilnu finansijsku poziciju, unaprijedio infrastrukturnu osnovu i dodatno učvrstio svoju ulogu pouzdanog regionalnog operatora. U narednom periodu, prioriteti kompanije ostaju:

- ▶ sprovođenje kapitalnih investicija,
- ▶ jačanje sigurnosti i otpornosti sistema,
- ▶ racionalno i odgovorno upravljanje svim raspoloživim resursima.

CGES nastavlja svoje poslovanje transparentno, odgovorno i u skladu sa važećim propisima i najvišim profesionalnim standardima sektora prenosa električne energije.

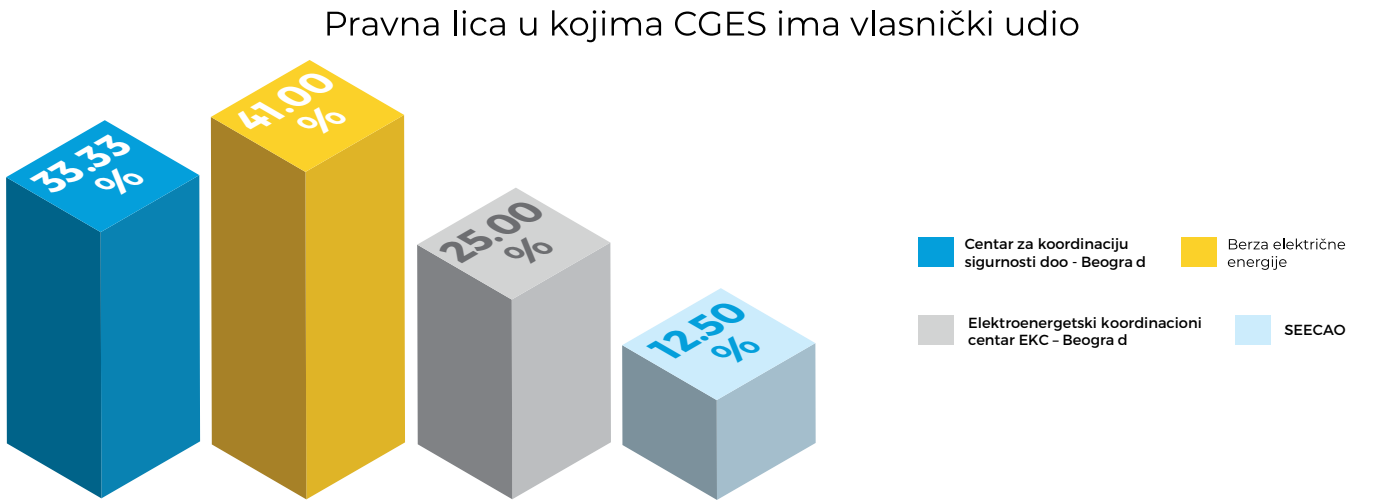
Ključni projekti

- ▶ izgradnja Transbalkanskog koridora, koji će omogućiti povećanje kapaciteta zapadno-balkanske interkonekcije, u pravcu istok-zapad i sjever-jug, a koji ujedno omogućava i integraciju obnovljivih izvora
- ▶ jačanje interkonekcija sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom i Albanijom,
- ▶ unapređenje interne mreže radi integracije obnovljivih izvora energije,
- ▶ digitalizaciju i modernizaciju sistema upravljanja i nadzora.

Navedene aktivnosti usmjerene su ka povećanju stabilnosti sistema, smanjenju gubitaka, unapređenju operativne efikasnosti i boljoj pripremljenosti za energetske promjene u regionu i Evropi.

Pravna lica u kojima CGES ima vlasnički udio

CGES ima kontrolu i uticaj na poslovanje i odlučivanje, srazmjerno vlasničkom udjelu u kapitalu sljedećih pravnih lica:

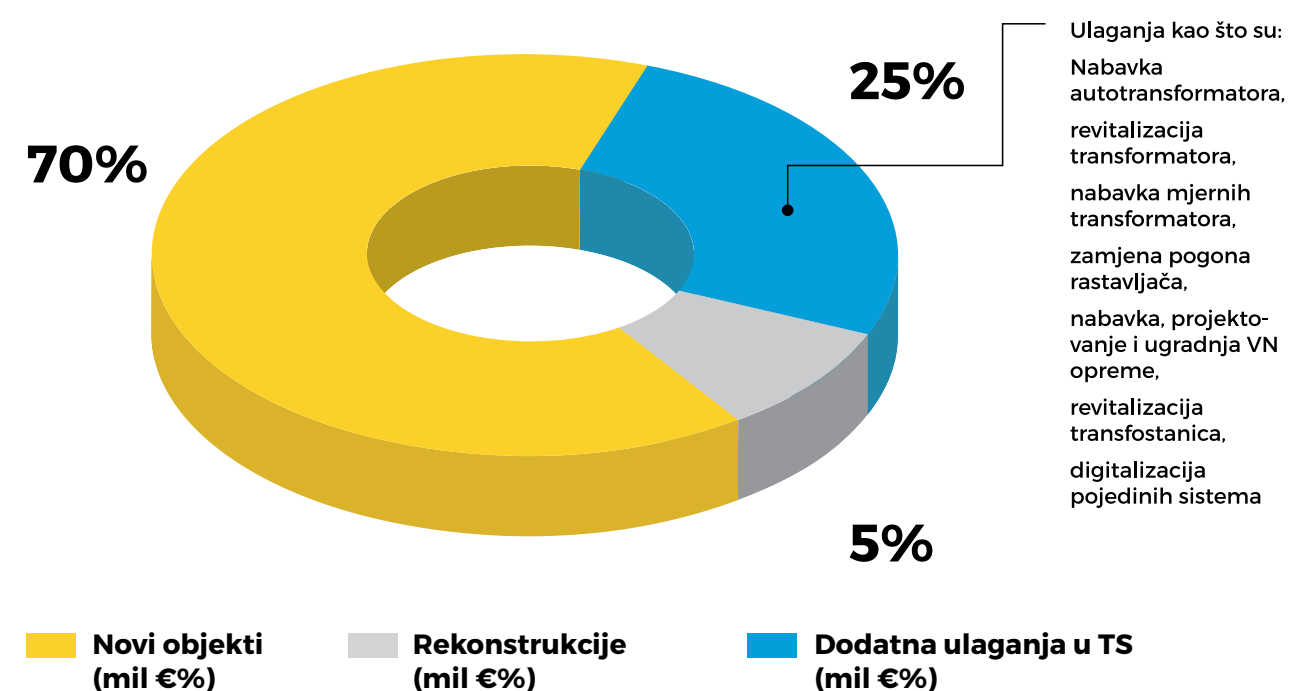


NAJVAŽNIJI PROJEKTI

INVESTICIONA ULAGANJA

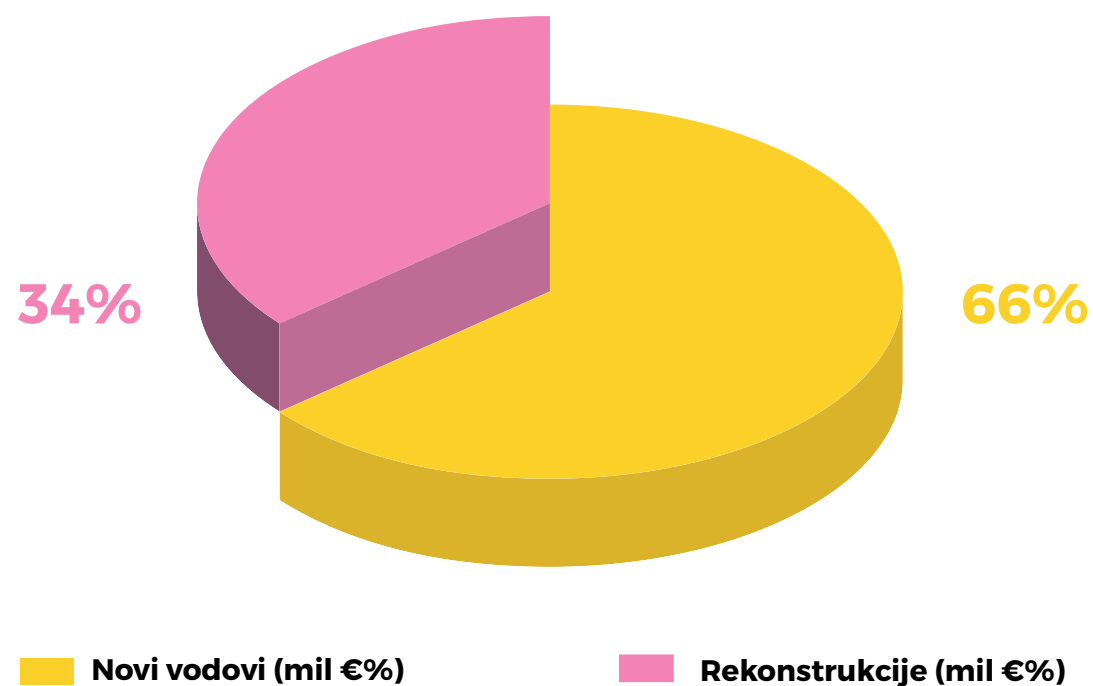
Investicioni plan za 2024. godinu je predviđao aktivnosti na 61 investiciji u iznosu od 37.547 miliona eura. Posmatrajući pojedinačno po investicijama, najveći budžet je bio predviđen za realizaciju investicije „Izgradnja TS 110/35 kV Luštica sa priključkom na 110 kV mrežu“ u iznosu od 10.026 miliona eura, dok je 8 projekata i programa imalo budžet za 2024. godinu veći od 1 milion eura. Za potrebe sigurnosti rada, budžetom za 2024. godinu je bilo predviđeno i 900 hiljada eura za nepredviđene investicije. Udio ulaganja u budžetu za 2024. godinu po posebnim kategorijama/srodnim grupama investicija je dat na sljedećim graficima:

Trafostanice - ulaganja u 2024. godini



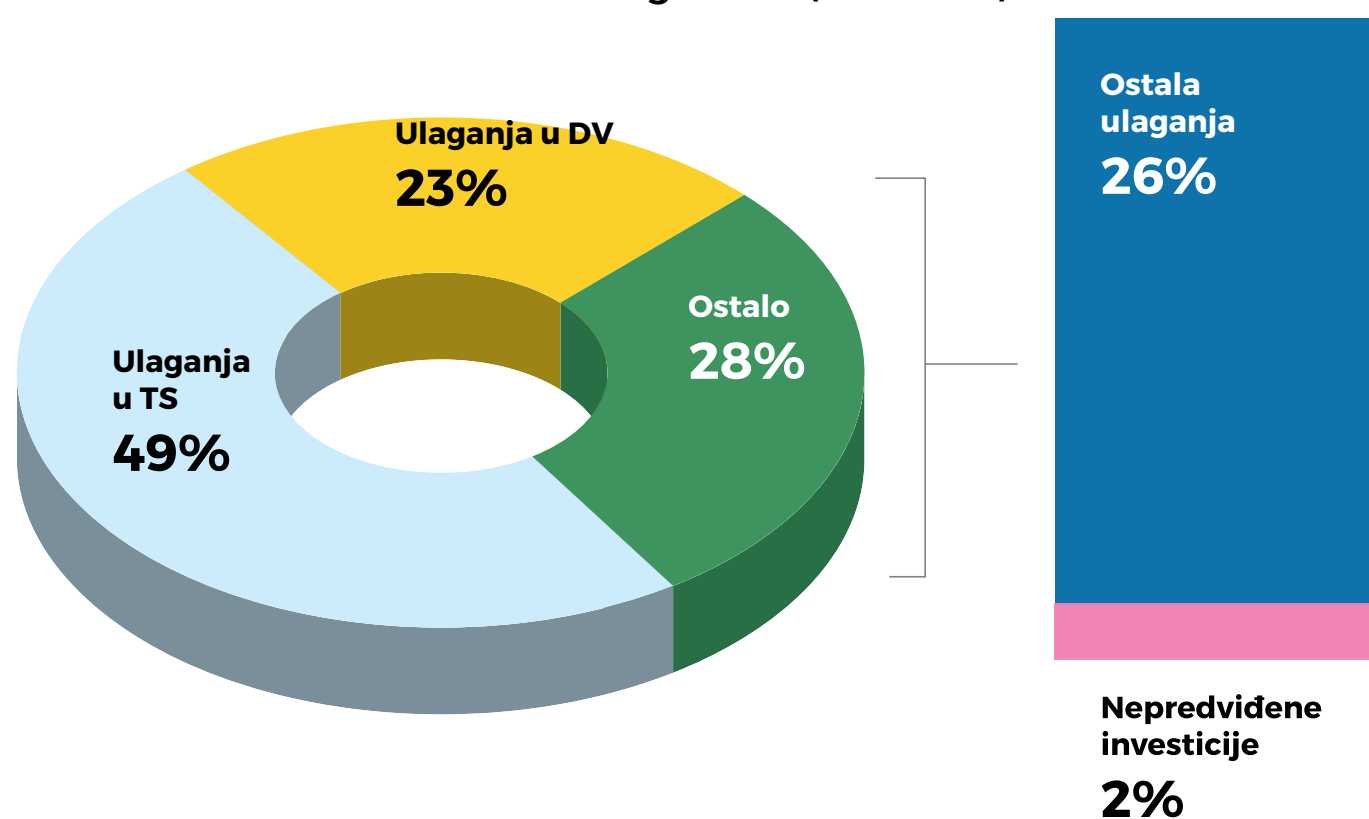
Ulaganje u objekte tipa trafostanice (novi objekti VS rekonstrukcije)

Vodovi - ulaganja u 2024. godini



Ulaganje u objekte tipa vodovi – dalekovodi i kablovi (novi objekti VS rekonstrukcije)

Budžet za 2024. godinu (MIL EUR)



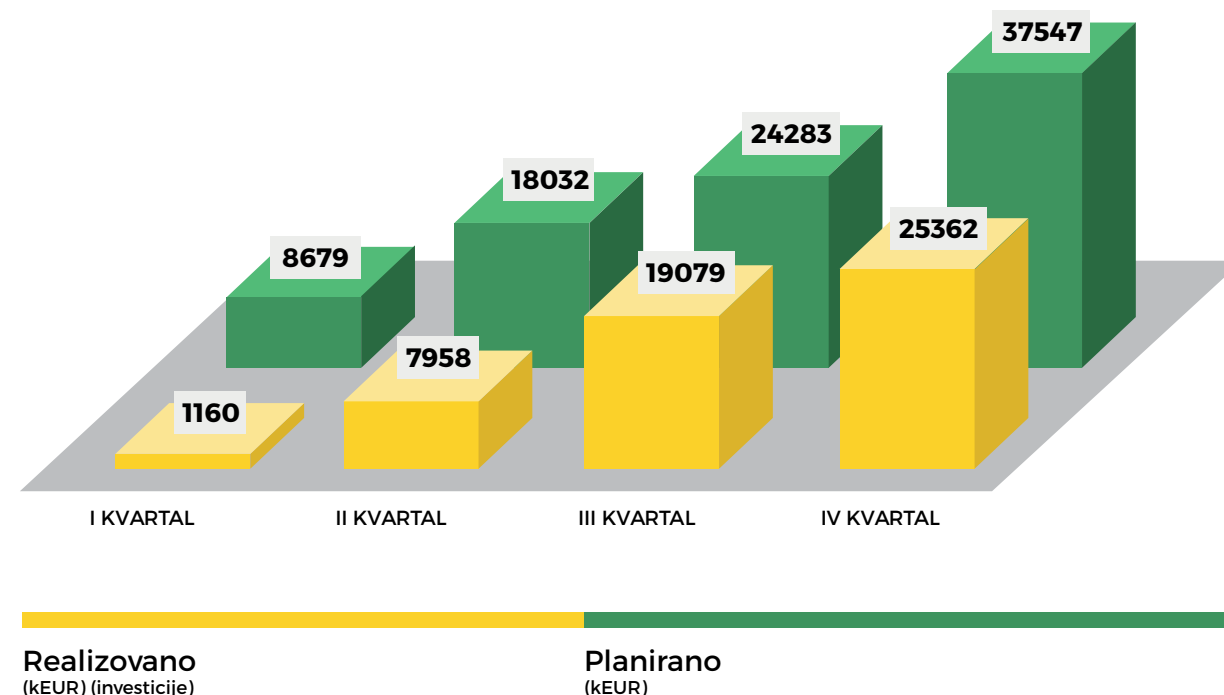
Podjela budžeta za 2024. godinu po kategoriji ulaganja

Kao logičan nastavak ulaganja/investicija u prethodnim godinama, tako je i u toku 2024. godine aktivno nastavljeno sa realizacijom:

- izgradnje DV 400 kV Čevo-Pljevlja – jedine preostale investicije u okviru grupe „povezana infrastruktura“ koja je još obuhvatala i izgradnju TS 400/110/35 kV Lastva i DV 400 kV Lastva-Čevo;
- izgradnje TS 400/110/35 kV Brezna i DV 400 kV Pljevlja 2-Bajina Bašta-Višegrad u okviru grupe „Transbalkanski koridor“ koja je još obuhvatala i rekonstrukciju sistema zaštita u prenosnoj mreži, kao i zamjenu VN opreme u trafostanicama CGES-a;
- grupe projekata „Luštica i povezani projekti“ koja obuhvata izgradnju TS 110/35 kV Luštica sa priključkom na 110 kV mrežu, rekonstrukciju TS 110/35 kV Tivat, rekonstrukciju DV 110 kV Lastva-Tivat i izgradnju DV 110 kV Lastva-Kotor;
- ostalih projekata koji predstavljaju ulaganja u modernizaciju i nove projekte.

Prikaz realizacije u odnosu na plan za 2024. godinu po kvartalima dat je na narednom dijagramu:

Plan i realizacija za 2024. godinu po kvartalima



U toku 2024. godine realizovano je 68% planiranih investicija (ostvareno 25.362 miliona eura od planiranih 37.547 miliona eura).

DV 400 kV Čevo-Pljevlja

Nastavljene su aktivnosti na završetku izgradnje DV 400 kV Čevo-Pljevlja kao još jednog segmenta u povezivanju elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije, nadalje kao dijela šireg projekta Transbalkanske interkonekcije koja se proteže od Rumunije do Italije. Izgradnja ovakvih grandioznih objekata predstavlja veliki izazov jer je potrebno uskladiti ekološke, društvene, finansijske i tehničko-tehnološke zahtjeve, zbog čega je Velika većina ovakvih projekata veoma teško izvodljiva ne samo kod nas, već i u svijetu. Uprkos tome, u prethodnom periodu su napravljeni veliki koraci naprijed ka završetku projekta. Dalekovod je izrađen na nekoliko prethodno spornih lokacija, a na određenim lokalitetima su primijenjena specijalna tehnička rješenja (poput ugradnje specijalnih provodnika od legura aluminijuma kojima se smanjuje buka koju proizvodi efekat korone), što je doprinijelo prevazilaženju problema u izgradnji dalekovoda.

Dinamika izgradnje dalekovoda Čevo-Pljevlja tokom 2024. godine bila je veoma intenzivna. U potpunosti je kompletirana dvosistemska dionica Brezna-Njegovuđa i od 01.11.2024. godine završeni dio trase je ponovo u trajnom pogonu kao dio dionice 110 kV Lastva-Brezna-Žabljak. Stepenn realizacije projekta je dostigao 98%, odnosno za završetak projekta potrebno je stvoriti pretpostavke za izvođenje radova u selu Đurđevića Tara, odnosno riješiti problem prolaska DV kroz NP Durmitor. U cilju rješavanja navedenog problema razrađivano je više opcija/tehničkih rješenja sa aspekta izvodljivosti, projektovanja, troškova i vremena potrebnog za izvođenje radova

Ugradnja varijabilnog šant reaktora 250 MVar u TS Lastva

U toku 2024. godine su nastavljene aktivnosti na realizaciji projekta ugradnje varijabilnog šant reaktora 250MVar u TS Lastva. Ugradnja šant reaktora je za naš elektroenergetski sistem posebno značajan projekat jer će se realizacijom istog omogućiti apsorpcija viška reaktivne snage u sistemu, čime će se dati veliki doprinos rješavanju regionalnog problema visokih napona u regionu Zapadnog Balkana. U prvoj polovini 2024. godine, potpisan je ugovor za izradu glavnog projekta i izvođenje radova. Do kraja godine su sprovedene aktivnosti na odobravanju dokumentacije za šant reaktor i pripadajuće polje GIS 400kV, definisanju dispozicije, kao i izradi glavnog projekta.

CGES je i u toku 2024. godine nastavio intenzivne aktivnosti na izgradnji i rekonstrukciji interne prenosne mreže, kao i na analizi mogućnosti i usaglašavanju tehničkih rješenja/izradi studija izvodljivosti za nove interkonektivne veze.

U prvoj polovini 2024. godine, potpisani su ugovori za izradu glavnog projekta i izvođenje radova za izgradnju **TS 110/35 kV Luštica** i priključenje iste na prenosnu mrežu. Izvođači su uvedeni u posao. Za projekat trafostanice sa sprovedene aktivnosti na usaglašavanju dispozicije. Uspješno je završen FAT za kabal za priključenje TS Luštica na prenosnu mrežu i do kraja 2024. godine isporučeno je oko 1/3 kabla.

U toku prethodne godine, izvršena je prva implementacija visokotemperaturnog kompozitnog **provodnika HTLS** u prenosnu mrežu i to na način što je istim zamijenjen postojeći provodnik na DV 110 kV Perućica-Danilovgrad-Podgorica 1. Radi se o visokotemperaturnom provodniku malog ugiba (HTLS) koji dimenzijama odgovara postojećem provodniku Al/Fe 150/25 mm². Na ovaj način se povećava prenosna moć (u konkretnom slučaju duplo) uz upotrebu postojećih stubnih konstrukcija, što je ključna prednost primjene ovog rješenja. Upotreba ovog provodnika ne utiče na statiku stubova jer sile na stubovima koje se javljaju usljed postavljanja novog

provodnika nisu veće od sila koje su bile prouzrokovane provodnikom koji je prvobitno bio u pogonu, Al/Fe 150/25 mm². Realizacijom ove investicije riješice se problem zagušenja zbog zimskog režima angažovanja HE Perućica i eventualnog ispada nekog od susjednih dalekovoda, a stvorice se uslovi i za buduće projekte kao što su priključenje VE Gvozd i povećanje proizvodnih kapaciteta u HE Perućica. Za potpuni završetak projekta preostali su još radovi na zamjeni zaštitnog užeta, antikorozivnoj zaštiti stubova i dodatnim mjerama na uzemljenju na DV 110 kV Perućica-Danilovgrad-Podgorica 1. Radovi iz faze izvođenja radova prikazani su na slikama niže:



Imajući u vidu da su ljetnju sezonu 2024. godine obilježili povećani zahtjevi za električnom energijom, što je uzrokovalo i preopterećenja naročito u primorskom dijelu, odlučeno je da se kao kratkoročna mjera povećanja sigurnosti snabdijevanja potrošača u Budvi i Boki Kotorskoj izvrši zamjena postojećih provodnika visokotemperaturnim provodnikom na dalekovodima 110 kV Budva-Lastva-Tivat. U tu svrhu, krajem 2024. godine je započet tenderski postupak za izbor izvođača radova.

U toku 2024. godine, nastavljeno je izvođenje radova na **rekonstrukciji i proširenju TS 110/35 kV Pljevlja 1** koja je u eksploataciji od 1961. godine, kojom će se omogućiti povećanje pouzdanosti napajanja i daljinsko upravljanje. Realizacijom projekta će se smanjiti troškovi održavanja, a uvođenjem DV 110 kV Žabljak povećace se sigurnost napajanja distributivnih konzuma opština Pljevlja i Žabljak.

Vezano za interkonektivnu vezu 400 kV sa prenosnom mrežom Srbije (izgradnja 2x400 kV DV Pljevlja – granica sa Srbijom), u toku 2024. godine riješen je višegodišnji problem s usvajanjem planskog dokumenta DPP DV 2x400 kV Pljevlja – granica sa Srbijom, što je uzrokovalo kašnjenje u realizaciji planiranih aktivnosti. Po sticanju uslova, u novembru mjesecu su pribavljeni urbanističko-tehnički uslovi, čime su se stekli uslovi za nastavak realizacije projekta.

U svrhu ostvarenja prave energetske tranzicije, omogućavanja priključenja obnovljivih izvora energije, poboljšanja efikasnosti električne mreže, smanjenja gubitaka električne energije, povećanja prekograničnih kapaciteta i poboljšanja pouzdanosti napajanja, CGES ima jasnu inicijativu u pravcu izgradnje novih interkonektivnih veza, te je u tom smislu u toku 2024. godine nastavljeno sa pripremnim aktivnostima na realizaciji projekata izgradnje interkonektivnih veza za Bosnom i Hercegovinom (400 kV DV sa izgradnjom TS na Pivskoj planini) i sa Albanijom (110 kV veza).

Realizacijom svojih projekata CGES otvara novu perspektivu ka zelenoj tranziciji, priključenju obnovljivih izvora i smanjenju emisije ugljen-dioksida. Za potrebe Službe eksploatacije, CGES je nabavio sedam novih vozila, među kojima su i tri električna. Takođe, u trafostanicama Lastva, Tivat i Bar završena je ugradnja punjača za električna vozila. Ovim aktivnostima CGES učestvuje u razvoju elektromobilnosti u Crnoj Gori, poboljšava efikasnost na terenu i doprinosi smanjenju emisije ugljen-dioksida u saobraćaju.

Od velikog je značaja napomenuti da je i u toku 2024. godinu nastavljeno veliko interesovanje za izgradnju i priključenje elektrana na obnovljive izvore energije na prenosnu mrežu – dominantno solarne elektrane. Zaključno sa 2024. godinom, potpisano je 8 ugovora za izgradnju infrastrukture za priključenje i priključenju za solarne elektrane ukupne instalisane snage 2,2 GW, jedan ugovor za vjetroelektranu instalisane snage 118,8 MW, kao i ugovor za priključenje osmog agregata u HE Perućica, instalisane snage 58,5 MW. Navedeni podaci, ali i činjenica da je do sada urađeno 25 analiza mogućnosti priključenja za objekte respektabilnog instalisanog kapaciteta jasno upućuju na potrebu unapređenja interne mreže, ojačanja postojećih interkonektivnih veza i izgradnje novih.

Takođe, važno je ukazati da i pored izazova sa kojima se CGES susreo u 2024. godini, a koji imaju naročitog značaja za realizaciju investicija (rast cijena materijala i radova na tržištu, problemi sa rješavanjem imovinsko-pravnih pitanja/pitanja eksproprijacije, problemi sa obezbjeđenjem prostorno-planskih pretpostavki), bilježi se respektabilno ostvarenje kako u finansijskoj realizaciji, tako i u dijelu realizacije većine planiranih aktivnosti pri čemu se poseban akcenat stavlja na pažljivo koncipiran plan za naredni period, a sve u cilju obezbjeđenja kvalitetnih preduslova za realizaciju osnovnih zadataka operatora prenosnog sistema i profitabilno funkcionisanje kompanije.

Dalji razvoj

Crnogorski elektroprenosni sistem će u narednih 5 godina u skladu sa svojim biznis planom, u izgradnju i održavanje elektroprenosne mreže uložiti oko 207 miliona eura. U namjeri da se omogućiti sigurno, pouzdano i kvalitetno napajanje električnom energijom, u planu je niz rekonstrukcija u smislu ojačanja postojeće mreže, ali i izgradnje novih objekata koji će omogućiti priključenje novih korisnika, prije svega elektrana na obnovljive izvore energije. Kao što je prethodno i navedeno, do sada je dobijen veliki broj zahtjeva za izdavanje uslova za priključenje dominantno solarnih i vjetroelektrana značajne instalisane snage. Sprovedeni proračuni u okviru analiza mogućnosti priključenja pokazuju da stanje prenosne mreže ne omogućava priključenje dodatnih novih elektrana bez određenih uslova, odnosno da će za dalja priključenja biti potrebno uraditi značajna pojačanja u prenosnoj mreži u vidu izgradnje novih interkonektivnih

dalekovoda sa zemljama regiona. Imajući u vidu ovakve inpute, operator prenosnog sistema ima u planu realizaciju investicija s tako definisanom dinamikom realizacije koja će spriječiti situaciju gdje bi prenosna mreža postala „usko grlo“ za funkcionisanje sistema. Svi postojeći elementi za koje postoje indicije da će dostići preopterećenje su uvršteni u dugoročni plan CGES-a. Kao što je i navedeno, bitan segment strateškog razvoja prenosnog sistema i u narednom desetogodišnjem periodu ostaje izgradnja interkonektivnih veza ka susjednim sistemima, prije svega sa Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, Kosovom i Albanijom, čime se osigurava visok nivo sigurnosti napajanja potrošača na čitavoj teritoriji Crne Gore u posmatranom periodu. Projekat povezivanja sa BiH i Srbijom novim 400 kV interkonekcijama je dio izgradnje tzv. Transbalkanskog koridora, koji za cilj ima povećanje kapaciteta zapadno-balkanske interkonekcije, u pravcu istok-zapad i sjever-jug, a koji ujedno omogućava i integraciju obnovljivih izvora, prvenstveno u Crnoj Gori i plasman energije ka susjednim državama.

CGES ulaže i u „smart grid“ projekte, odnosno pametne mreže čiji je cilj optimalan rad prenosnog sistema. U tom pogledu već je realizovan niz projekata, a u toku su projekti čijom realizacijom će se obezbijediti daljinski nadzor, upravljanje i regulacija novih objekata uključenjem istih u novi NDC SCADA/EMS sistem, proširiti sistem za daljinski pristup i SGM aplikacije, kao i stara NDC SCADA novim objektima koji budu izgrađeni u narednim godinama. Dodatno, planirana je ugradnja senzora za kontrolu temperature užadi i dodatnog tereta, nabavka softvera za praćenje stanja vegetacije u trasama dalekovoda, uvođenje tehnologija za nadgledanje, fotografisanje i analizu koridora prenosnih vodova, te implementacija sistema za integralno planiranje rada i procjenu pouzdanosti elektroenergetskog sistema.

U konačnom, zaključuje se da CGES konstantno radi na održavanju i izgradnji mreže s višestrukim ciljevima među kojima su najznačajniji:

- otklanjanje uočenih nesigurnosti u proteklom periodu;
- doprinos sigurnosti nacionalnog sistema;
- doprinos sigurnosti nesmetane trgovine električne energije u regionu;
- minimizacija kapitalnih investicija u prenosnu mrežu;
- omogućavanje priključenja obnovljivih izvora električne energije i povećanja socio-ekonomske dobiti;
- povezivanje evropskog tržišta električne energije;
- strateški pravci unapređenja i razvoja u cilju zaštite životne sredine.

NAŠA MREŽA

Postojeće stanje

Prenosni sistem u Crnoj Gori, prema Zakonu o energetici čine postrojenja (trafostanice) i vodovi (dalekovodi i kablovi) naponskih nivoa 400 kV, 220 kV i 110 kV.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica gazduje sa 1549 km dalekovoda i to:

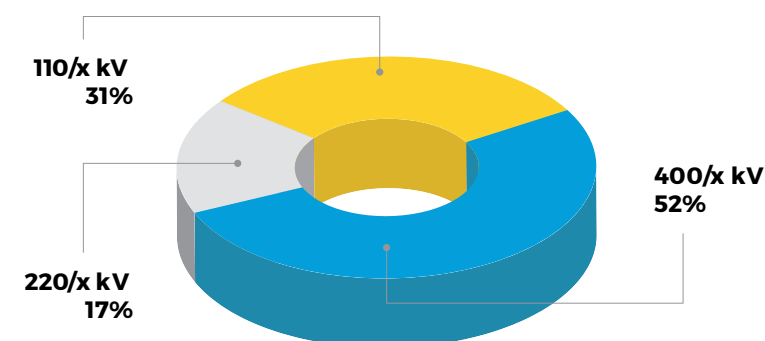
- ▶ 6 dalekovoda 400 kV, dužine 348.8 km, od kojih 36 km dalekovoda 2x400 kV,
- ▶ jednom 400 kV dionicom Čevo-Brezna u dužini od 54 km, koja je u pogonu pod 110 kV naponom,
- ▶ 8 dalekovoda 220 kV, dužine 374.7 km,
- ▶ 38 dalekovoda 110 kV, dužine 662 km, od kojih su tri dalekovoda 2x110 kV dužine 65.3 km,
- ▶ 4 dalekovoda 110 kV koji su pogonu pod naponom 35 kV, dužine 97 km,
- ▶ 2 podzemna 110 kV kablovska voda, dužine 7.3 km,
- ▶ jednim mješovitim vodom 110 kV, dužine 5.15 km (2.48 km dalekovoda i 2.67 km dužine kabla), kao i

4464.5 MVA instalisane snage transformacije u:

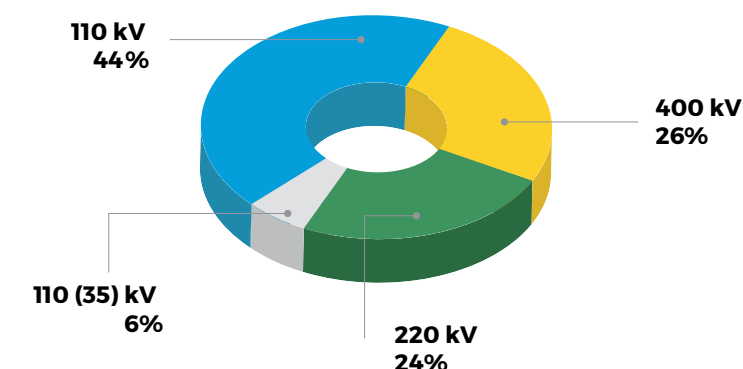
- ▶ 4 trafostanice 400/x (2335 MVA),
- ▶ 3 trafostanice 220/x (741 MVA),
- ▶ 22 trafostanice 110/x (1388.5 MVA).

CGES upravlja i sa 110 kV postrojenjima u VE Krnovo (vlasništvo KGE) i VE Možura.

Snaga transformacije
po naponskim nivoima



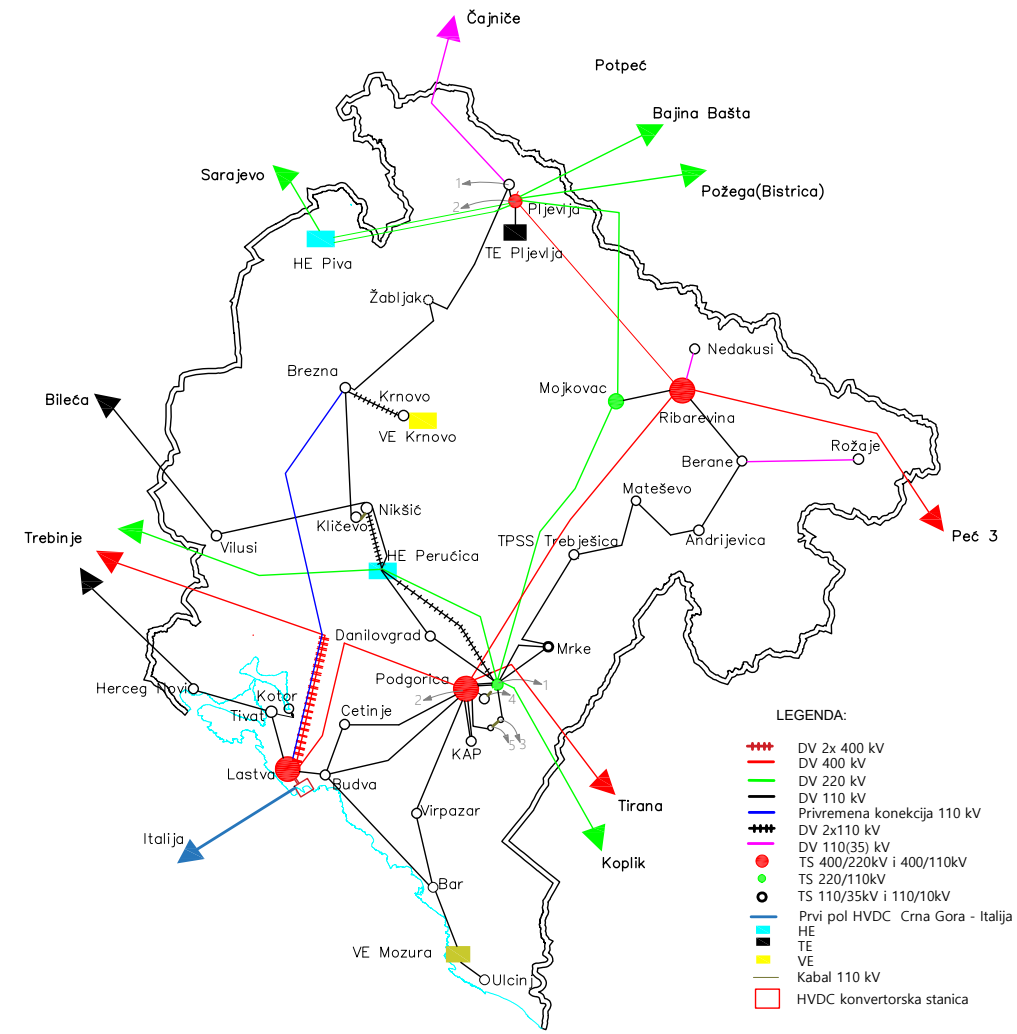
Dužine vodova po naponskim nivoima



Prenosni sistem Crne Gore ima značajan broj interkonektivnih dalekovoda sa susjednim elektroenergetskim sistemima:

- sa elektroenergetskim sistemom Srbije, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko dva DV 220 kV, kao i sa jednim DV 110 kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Kosova, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko jednog DV 400 kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Bosne i Hercegovine, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko jednog DV 400 kV, dva DV 220 kV, jednim DV 110 kV i jednim DV 110 (35) kV;
- sa elektroenergetskim sistemom Albanije, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko jednog DV 400 kV i jednog DV 220 kV dalekovoda;
- sa elektroenergetskim sistemom Italije, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko 500 kV HVDC podmorskog kabla.

CGES AD PODGORICA
CRNOGORSKI ELEKTROPRENOSNI SISTEM
CRNE GORE



Na elektroprenosnu mrežu u vlasništvu CGES-a priključene su:

- ▶ Hidroelektrane Perućica (instalirane snage 310 MW) i Piva (347 MW);
- ▶ Termoelektrana Pljevlja (210 MW);
- ▶ Vjetroelektrane Krnovo (72 MW) i Možura (46 MW);
- ▶ Direktni potrošači:
 - ▶ Kombinat aluminijuma Podgorica,
 - ▶ Željezara Nikšić,
 - ▶ Željeznička infrastruktura Crne Gore;
- ▶ CEDIS koji posredstvom distributivne mreže električnom energijom napaja oko 400.000 registrovanih distributivnih potrošača.

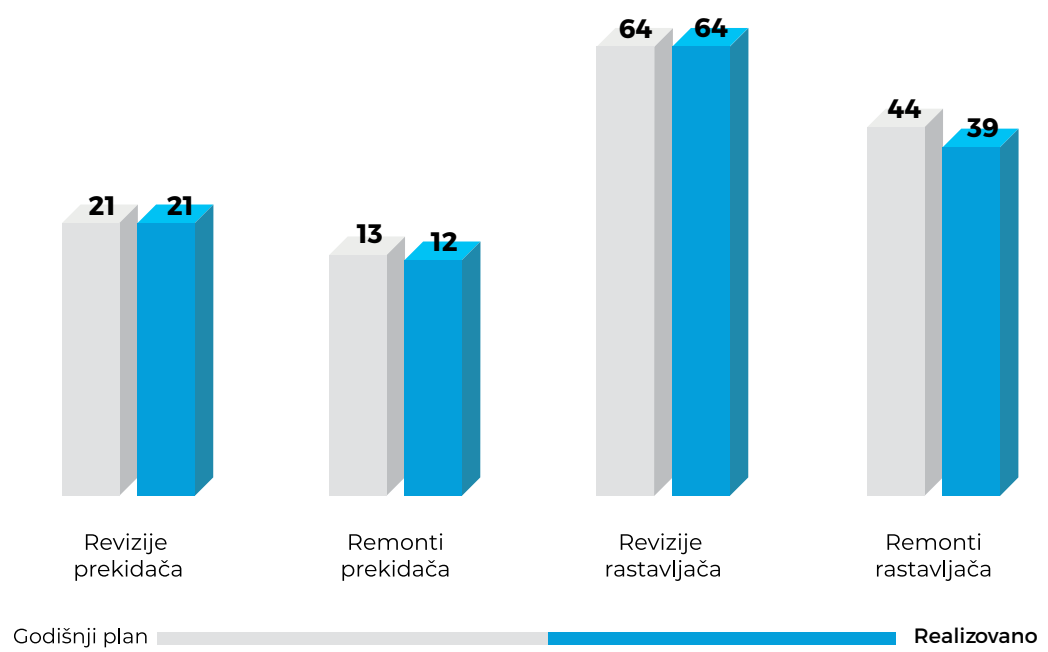
Održavanje trafostanica i dalekovoda, relejna zaštita i ispitivanja

Odjeljenje za održavanje trafostanica je u prethodnoj godini realizovalo 299 radnih naloga. Od značajnijih poslova se izdvajaju zamjene 110/35 kV transformatora u TS Vilusi, zahvaljujući kojima je kapacitet transformacije u toj trafostanici dvostruko povećan. Izvršena je zamjena postojećeg transformatora snage 10 MVA novim, jačim transformatorom snage 20 MVA. Radovi su uključivali i polaganje servisnih kablova u TS Vilusi i TS Nikšić, kako bi se osiguralo stabilno napajanje tokom izvođenja. Kompletan posao realizovan je samostalno od strane CGES-ovih timova. Krajem godine, Odjeljenje za održavanje trafostanica je u rekordno kratkom roku, uspjelo da izvrši i demontiranje opreme i pripremu za transport oštećenog transformatora 110/35 kV, 63 MVA u TS Podgorica 1, koji je nakon toga uspješno transportovan u fabriku, gdje će biti izvršena njegova opravka.

Zaposleni CGES-a iz Odjeljenja za održavanje transformatorskih stanica izvršili su zamjenu uljnih kablova na transformatoru T5 (110/35 kV, 63 MVA) u TS Podgorica 1. Radovi su izvedeni samostalno i u potpunosti stručno, čime je unaprijeđena pouzdanost i sigurnost jednog od ključnih transformatora u mreži.

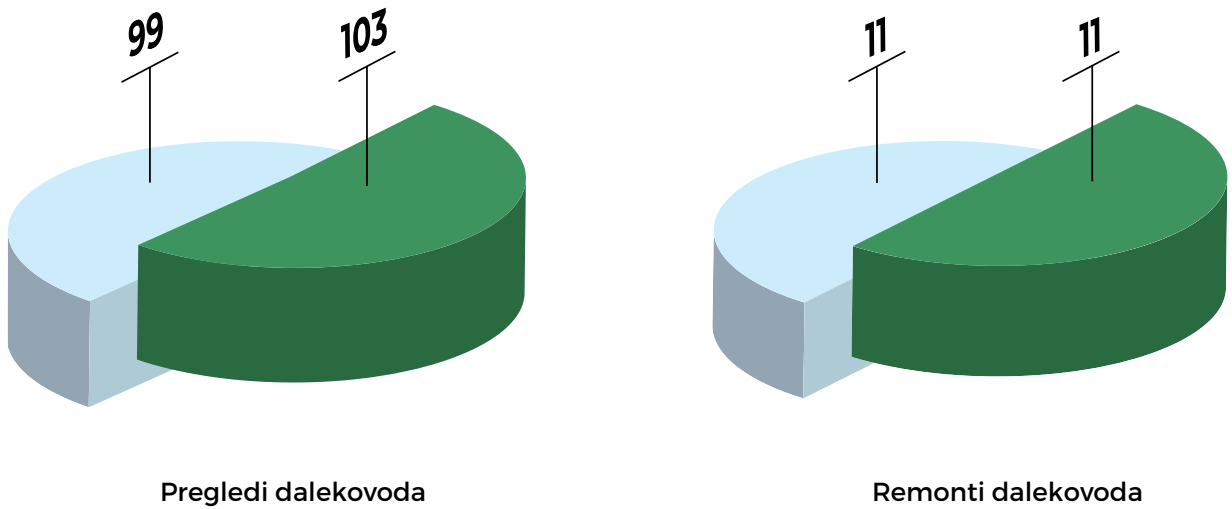
Godišnji plan remonta i revizija je realizovan, osim radova u TS Pljevlja 2, za koje je potrebno prisustvo ovlašćenog serviser. Za ovu uslugu je potpisan odgovarajući ugovor i realizacija se očekuje u prvoj polovini tekuće godine. Na grafiku je data raspodjela realizacije.

Realizacija godišnjeg plana remonata i revizija VN opreme u 2024.god.



Odjeljenje za održavanje dalekovoda je uspješno završilo 477 radnih naloga, što je 30% više nego 2023. godine. Realizovani su remont 11 dalekovoda, što predstavlja realizaciju od 100% u odnosu na plan. Realizovano je 99 pregleda, što predstavlja realizaciju u iznosu od 96,12% u odnosu na plan. Nisu realizovani pregledi četiri 110 kV dalekovoda i to dominantno zbog loših vremenskih uslova, kao i zbog angažovanja ekipa za realizaciju velikog broj neplaniranih aktivnosti. Na dalekovodima je nakon redovnih pregleda izvršeno otklanjanje nedostataka za koje je procijenjeno da mogu uticati na pogonsku sigurnost dalekovoda. Pored redovnih i planiranih poslova izvršene su i 34 hitne intervencije. Planirane aktivnosti odjeljenja za održavanje dalekovoda i njihova realizacija prikazani su na grafiku.

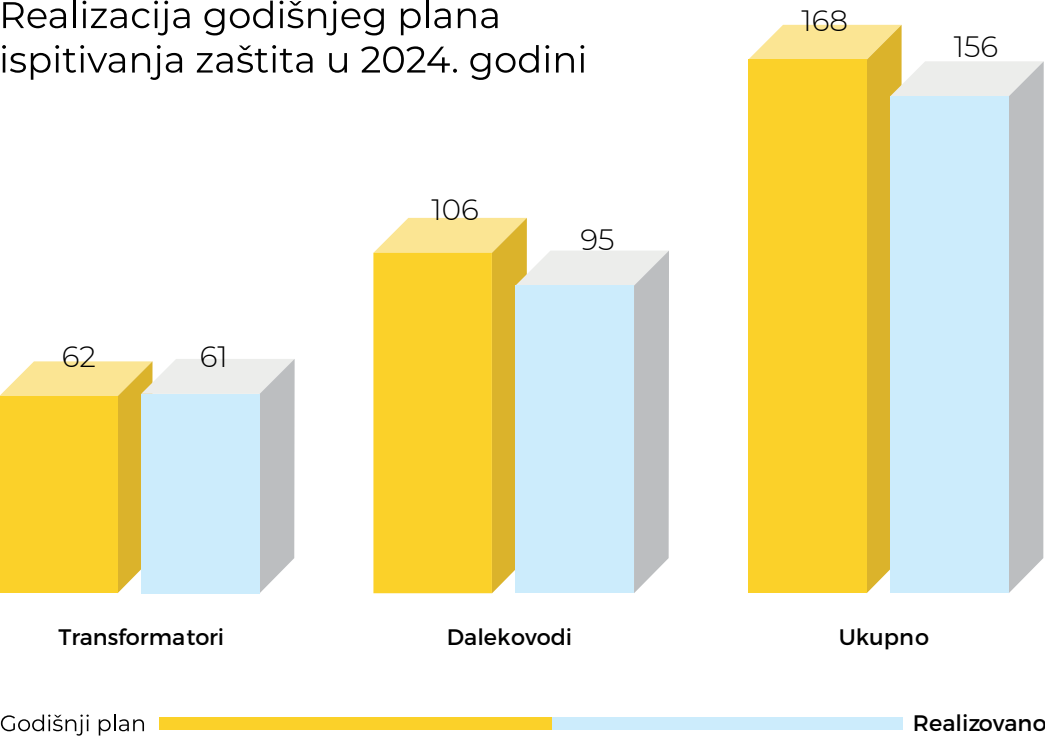
Realizacija godišnjeg plana pregleda i remonata dalekovoda u 2024.god.



Osim redovnih aktivnosti na realizaciji Plana održavanja, zaposleni u Odjeljenju za održavanje DV su u toku godine realizovali i poslove od velikog značaja u okviru investicionih projekata.

Odjeljenje za relejnu zaštitu je u toku prethodne godine realizovalo 269 radnih naloga, što je povećanje od 11.6% u odnosu na 2023. godinu. Godišnji plan je u potpunosti realizovan, osim 11 povezanih dalekovoda i blok transformator postrojenja HE Perućica i HE Piva koji su prešli u vlasništvo CGES-a krajem 2023. godine, a koji su u skladu sa ugovorom o preuzimanju, ispitani u okviru redovnih ispitivanja nadležne službe EPCG-a.

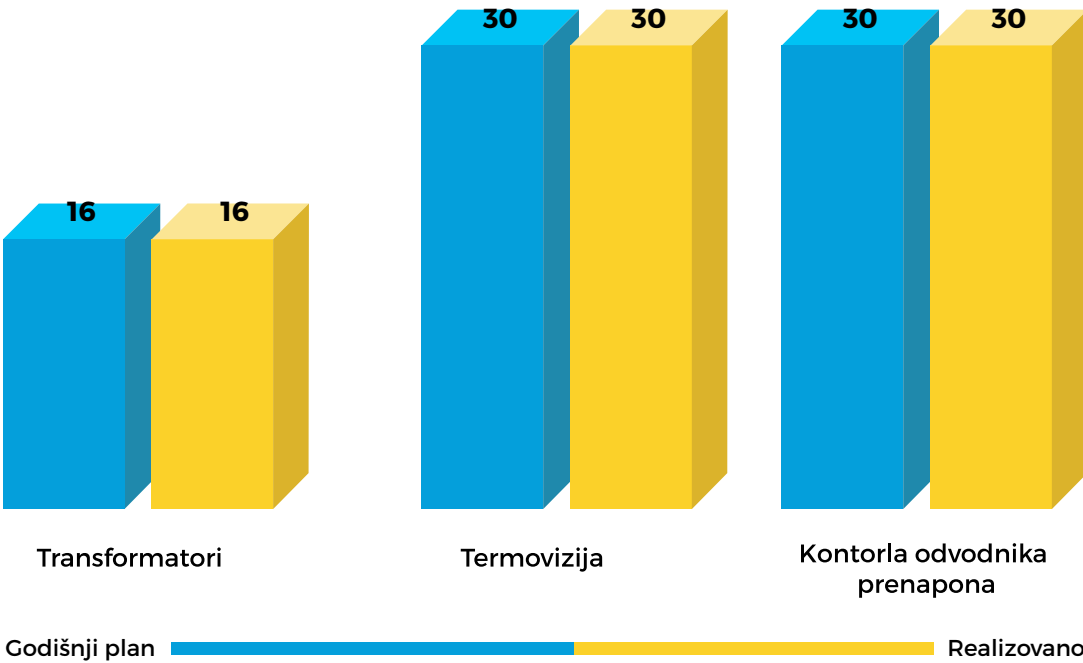
Realizacija godišnjeg plana ispitivanja zaštita u 2024. godini



Odjeljenje za relejnu zaštitu je dio radne grupe za projekat ispitivanja daljinskog komandovanja rasklopnom opremom iz NDC-a. Radna grupa je tokom prethodne godine uspješno privela kraju proces testiranja daljinske komande u svih 27 trafostanica CGES-a u kojim su za to postojali tehnički uslovi. Osim pomenutih aktivnosti, Odjeljenje je izvršilo mjerenje parametara 19 dalekovoda, te svakodnevno vodilo statistiku reagovanja zaštita.

Odjeljenje za ispitivanje je u protekloj godini realizovalo 191 radni nalog i u potpunosti ispunilo godišnji plan.

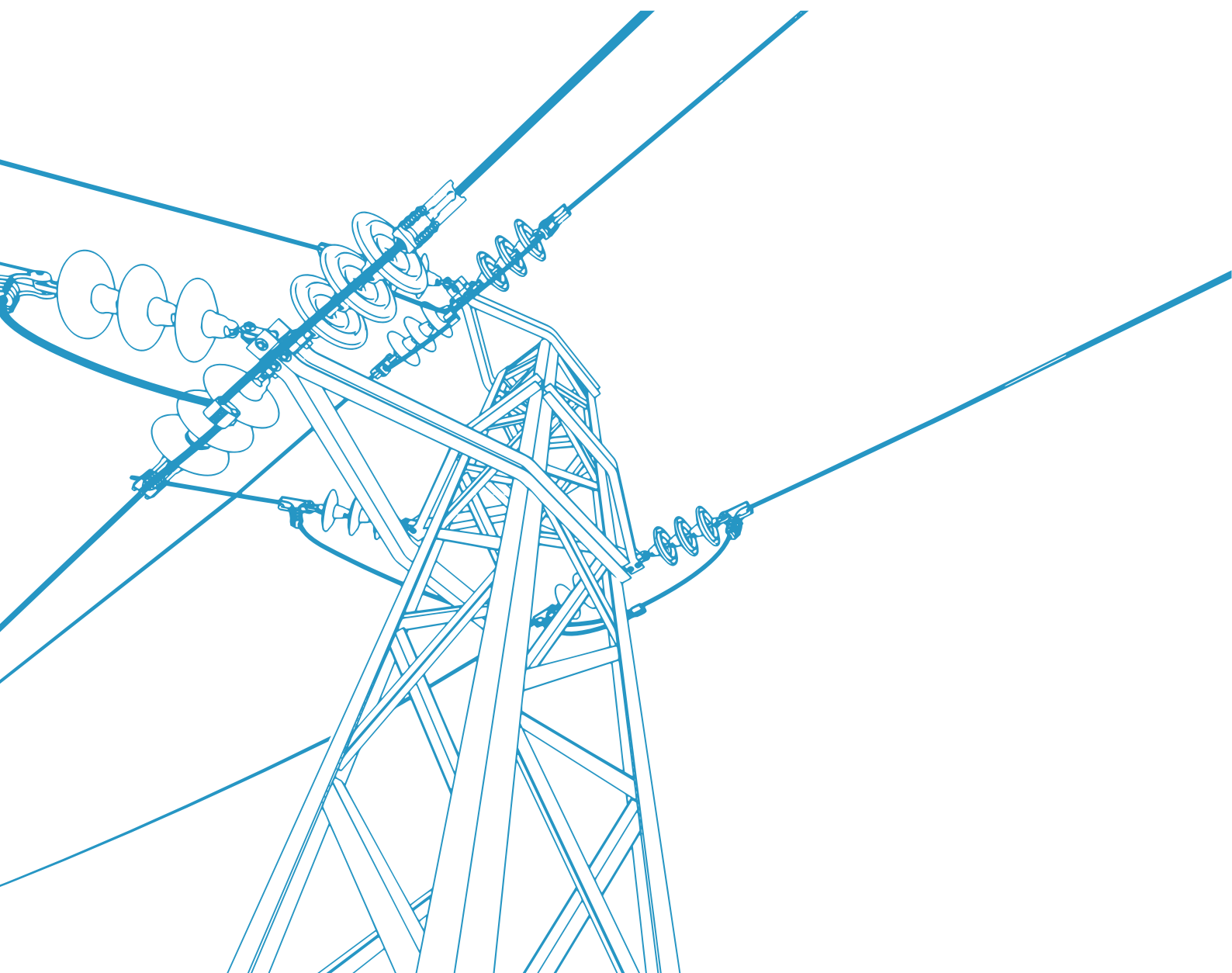
Realizacija plana Odjeljenja za ispitivanja u 2024. god.



U toku prethodne godine, izvršena je nabavka i obuka za dva nova ispitna uređaja, uređaja za ispitivanje transformatora Testrano 600 i uređaja za mjerenje parcijalnih pražnjenja Aquila. U odnosu na dosadašnju ispitnu opremu unaprijeđeno je ispitivanje upotrebom novih metoda kao što su dinamički otpor namotaja i demagnetizacija transformatora, a dosadašnje metode su unaprijeđene skraćanjem vremena mjerenja i povećanjem pouzdanosti i osjetljivosti mjerenja zbog same mogućnosti demagnetizacije. Dodatno, unaprijeđeno je ispitivanje stanja izolacionog sistema bušinga kroz novu relaciju za mjerenje kapacitivnosti koristeći novi uređaj Testrano.

Briga o elektroenergetskim objektima podrazumijeva redovno praćenje i ispitivanje stanja opreme, obavljanje redovnih pregleda, revizija i remonata, kao i brzo, efikasno i kvalitetno otklanjanje kvarova i havarijskih situacija, a sve na način da se obezbijedi da vrijeme beznaponskog stanja bilo kojeg korisnika elektroprenosnog sistema ne postoji ili bude minimalno.

Služba eksploatacije je u toku 2024. godine bila zadužena za prikupljanje podataka o pogonskim događajima, stanju visokonaponske i druge elektroenergetske opreme, kao i aktivnostima organizovanim u trafostanicama CGES-a. Na osnovu prikupljenih podataka sačinjavani su dnevni izvještaji i obavještavane nadležne službe o uočenim nedostacima, što je doprinijelo povećanju brzine i efikasnosti rješavanja istih. Takođe, u okviru ove Službe je organizovan smjenski rad posade trafostanica, koji su vršili redovne obilaske, provjere stanja VN opreme, kao i potrebne manipulacije i vodili brigu o pogonskim objektima.



UPRAVLJANJE PRENOSNIM SISTEMOM

Noviteti upravljanja tokom 2024. godine

CGES, kao osnivač i član ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity), kontinuirano radi na unapređenju internih pravila i procedura upravljanja prenosnim sistemom, uvažavajući istovremeno zahtjeve koji važe za sve evropske operatore prenosnih sistema i specifičnosti naše mreže, a sve u cilju obezbjeđenja što kvalitetnije usluge prenosa za korisnike sistema. Tokom 2024. godine nastavljeno je usaglašavanje sa pravnom legislativom EU, transponovanjem mrežnih pravila u nacionalno zakonodavstvo Crne Gore, prvenstveno kroz Zakon o energetici i Zakon o prekograničnoj razmjeni.

Iz Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) i Rezervnog dispečerskog centra (RDC), korišćenjem SCADA sistema i ostalih savremenijih softverskih alata, vrši se nadzor i upravljanje prenosnim sistemom koje obuhvata planske aktivnosti i aktivnosti koje se obavljaju u realnom vremenu. Ovo znači da se operativno planiranje, između ostalog, odnosi na nabavku pomoćnih usluga i usluga balansiranja, izrade planova isključenja, planova rada elektroenergetskog sistema, modela i analize sigurnosti, proračun prekograničnih prenosnih kapaciteta, prognoze proizvodnje iz obnovljivih izvora, gubitaka električne energije u prenosnom sistemu itd.

Tokom 2024. godine, stavljena je u funkciju daljinska komanda elementima prenosnog sistema. Daljinska komanda se, u skladu sa odgovarajućom procedurom vrši iz NDC, u koordinaciji sa nadležnim službama Elektroprenosa. Ova funkcija omogućava dalju modernizaciju i optimizaciju opravljanja i eksploatacije prenosnog sistema. Takođe,

posredstvom CGES SCADA, operatoru distributivnog sistema (ODS) je omogućen nadzor i daljinska komanda prekidačima i regulacija napona 35kV na granici razdvajanja OPS-ODS.

Što se tiče aktivnosti u realnom vremenu, upravljanje elektroenergetskim sistemom podrazumijeva vođenje sistema (održavanje frekventne stabilnosti, naponske stabilnosti, primjenu odbrambenih mjera i ponovno uspostavljanje rada nakon poremećaja), nadzor sistema u smislu statičke i tranzijentne stabilnosti, izmjene planova rada.

I tokom 2024. godine nastavljaju se aktivnosti u regionalnim timovima u cilju uspostavljanja koordinisanog proračuna prekograničnih kapaciteta i koordinisane analize sigurnosti.

Poseban izazov operativnom upravljanju i planiranju rada sistema je obezbjeđenje predušlova za realizaciju razvojnih projekata i aktivnosti preventivnog održavanja trafostanica i dalekovoda, kroz brojna isključenja elementa prenosnog sistema, a bez negativnog uticaja na kvalitet napajanja korisnika. Nekoliko pravovremenih intervencija kojima su zaustavljeni kaskadni poremećaji regionalnog karaktera slikovito potvrđuju spremnost operativnog osoblja Nacionalnog dispečerskog centra za kvalitetan rad.

Pogonski događaj od 21. 06. 2024. godine

Dana 21.06.2024. godine, u 12:24:40, u sistemu JIE je došlo do poremećaja, kada su bez napajanja ostali korisnici prenosnog sistema u Albaniji, većem dijelu Crne Gore, BiH i dijelu Hrvatske. Prethodno su ispali DV 400 kV Ribarevine - Podgorica u 12:09 i DV 400 kV Zemblak (AL) - Kardia (GR) u 12:21. Nakon toga je došlo do kaskadnog ispada više elemenata u regionu i nestanka napona u navedenim sistemima. Svi korisnici prenosnog sistema u Crnoj Gori su dobili napon u 14:28.

Ovaj događaj, kao i niz drugih okolnosti prije i nakon njega, su potvrdili naša uvjerenja da bez jake, otporne, fleksibilne i „pametne“ prenosne mreže nema „zelene energetske tranzicije“.

Regulacija sistema

CGES je dužan da reguliše snagu razmjene sa susjednim elektroenergetskim sistemima, ograničavajući neželjena odstupanja u opsegu od -20 MW do +20 MW. Na dijagramu, prikazana je regulaciona greška CGES-a, kao članice regulacionog bloka SMM. Trend veoma dobre regulacije iz prethodnog perioda (između 70% i 90% vremena odstupanje je bilo unutar željenog opsega) održan je i u 2024. godini, pa je željeni nivo kvaliteta postignut u 93% vremena, a odstupanja van opsega ±60MW bila su prisutna u manje od 4% vremena. I tokom 2024. godine, kvalitet regulacije kontrolne oblasti kojom upravlja CGES na nivou je boljih uporedivih re-

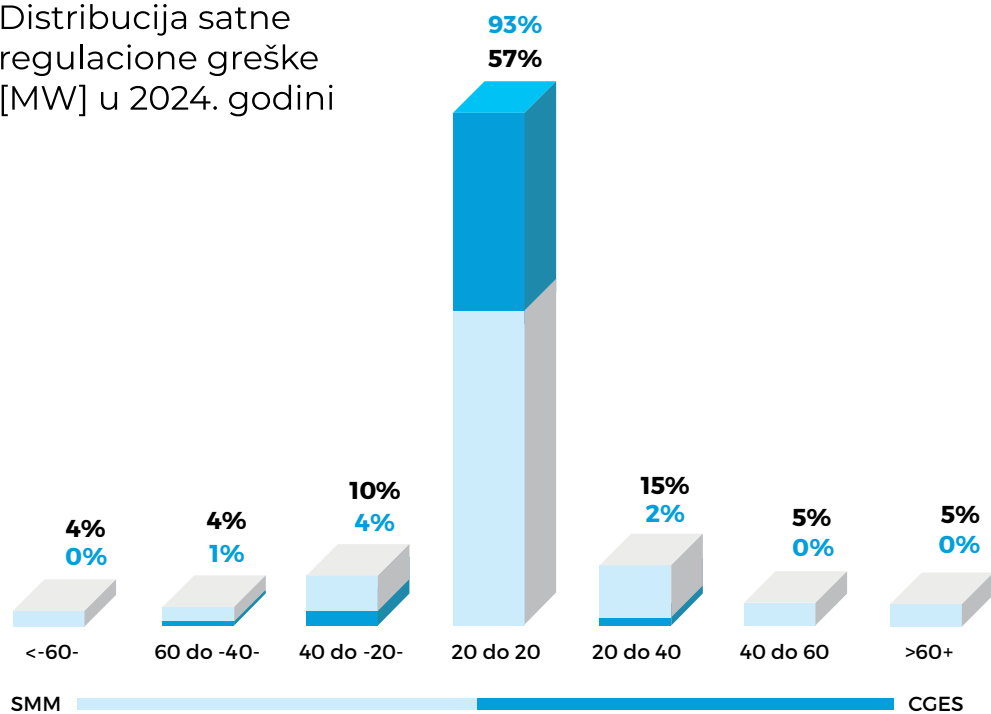
Takođe, ovo smo prihvatili kao dodatan impuls i argument za našu odlučnost da unaprijedimo internu mrežu, izgradimo nove i poboljšamo postojeće interkonekcije, kao i da dodatno ulažemo u savremene tehnologije održavanja i upravljanja sistemom.

ENTSO-E je objavio detaljan izvještaj o uzrocima poremećaja sa preporukama za poboljšanje rada. Izvještaj je dostupan na sajtu CGES.

CGES smatra za prioritetni zadatak implementaciju svih preporuka, sa akcentom na one koje se odnose na adaptaciju EU regulativa u Crnoj Gori i regionu a posebno onih koje se odnose na regionalnu koordinaciju rada sistema i doslednu primjenu svih relevantnih procedura.

gulacija (npr. prosječnog kvaliteta regulacije SMM bloka, koji uz Crnu Goru čine još i Srbija i Sjeverna Makedonija).

Distribucija satne regulacione greške [MW] u 2024. godini



Daljim podešavanjima dodatno je unaprijeđen sistem nadzora i upravljanja, što je doprinijelo opisanom kvalitetu regulacije crnogorskog elektroenergetskog sistema. Implementirana opcija INOM (Imbalance Netting Optimization Module) rasteretila je regulacione kapacitete domaćih elektrana koje učestvuju u sekundarnoj regulaciji, a nivo regulacije je dodatno unaprijeđen. Tokom 2024. godine, u sistemu sekundarne regulacije aktivno su učestvovali HE Perućica i HE Piva.

Kako bi uz postojeće ugovore o pružanju pomoćnih usluga i usluga balansiranja poboljšao rad regulacije frekvencije i snage razmjene, CGES je pokrenuo niz aktivnosti na izmjeni operativnog sporazuma sa albanskim operatorom prenosnog sistema (OST) u cilju uključivanja nabavke prekogranične tercijarne regulacione energije. Naime, posredstvom OST-a u svrhu navedene nabavke, CGES je pripremio predlog ugovora sa albanskom

elektroprivredom (KESH) u svojstvu pružaoca usluge.

Tokom 2024. godine, prilagođavani su novi kriterijumi za praćenje kvaliteta regulacije na području Kontinentalne Evrope u okviru ENTSO-E, gdje će operatori prenosnih sistema imati mogućnost poređenja kvaliteta ne samo u okviru kontrolnog bloka, već i u cijeloj sinhronoj zoni Kontinentalne Evrope primjenom nove metodologije određivanja limita za praćenje kvaliteta.

Navedene činjenice ukazuju da regulacija frekvencije i snage razmjene postaje sve složeniji proces, koji će u najskorijoj budućnosti zahtijevati značajno unapređenje u pogledu raspoloživih resursa.

Kvalitet usluge prenosa električne energije

CGES, u skladu sa Pravilima o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom, evidentira i obrađuje podatke od značaja za procjenu kvaliteta usluge. Cilj ovih pravila je podsticanje operatora prenosnog sistema, operatora distributivnog sistema i snabdjevača na dostizanje i održavanje nivoa opštih i pojedinačnih pokazatelja minimuma kvaliteta snabdijevanja električnom energijom utvrđenih ovim pravilima.

Podaci o prekidima se evidentiraju kroz mjesečne izvještaje koji se dostavljaju Agenciji i na osnovu kojih se utvrđuju indikatori kvaliteta koji se odnose na prenosni sistem i to:

- ▶ AIT (Average Interruption Time) - pruža informacije o prosječnom trajanju prekida napajanja električnom energijom kupaca, djelova distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem, izražen u satima na godišnjem nivou;
- ▶ ENS (Energy Not Supplied) - pruža informacije o neisporučenoj električnoj energiji kupcima, djelovima distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem usljed planiranih i neplaniranih prekida u napajanju električnom energijom, u slučajevima kada je korišćenjem alternativnih pravaca prenosne i distributivne mreže obezbijeđeno napajanje korisnika, izražen u MWh na godišnjem nivou.

Tabela ispod prikazuje indikatore kvaliteta za 2023. i 2024. godinu usljed neplaniranih prekida u napajanju:

Godina	2023	2024
ENS (MWh)	381.5	1259
AIT (h)	1.16	3.71

Uzevši u obzir da je propisani rok za izvršavanje obaveza operatora prenosnog sistema 24 sata, ističemo da je u 98.3% od ukupno 117 zabilježenih događaja ovaj standard bio ispunjen.

Važno je istaći da odnos neisporučene i prenesene električne energije za 2024. godinu iznosi 0.042%.

Kroz unapređenje, kako mrežne infrastrukture, tako i operativnih procedura, CGES ulaže kontinuirane napore u cilju poboljšanja indikatora opšteg minimuma kvaliteta prenosa.

Tokom 2024. godine, realizovan je veliki broj planiranih radova na modernizaciji mreže u saradnji sa operatorom distributivnog sistema, prilikom čega su se krajnji kupci napajali iz alternativnih pravaca. Ukupno vrijeme trajanja planiranih prekida u napajanju za 2024. godinu je manje u odnosu na 2023. godinu, što je prikazano u tabeli ispod:

Ukupno trajanje prekida	Planirani		Neplanirani	
	2023	2024	2023	2024
Ukupno trajanje prekida od početka godine (min)	74,684	61,716	2,512	9,759

Tržište električne energije i prekogranični prenosni kapaciteti

Aktivnosti po pitanju liberalizacije tržišta električne energije, CGES je nastavio i tokom 2024. godine. Da tržišta dan unaprijed i dugoročno funkcionišu na transparentan i pouzdan način, pokazatelj je zainteresovanosti za registraciju učesnika na tržištu kojih je na kraju 2024. godine bilo 29. Naime, posredstvom Berze električne energije d.o.o., čiji je jedan od osnivača CGES izvršena je trgovina ukupne količine od 791,3 GWh, dok je za potrebe CGES-a na dugoročnom tržištu izvršeno 46 aukcijskih procesa na kojima je izvršen promet 149,2 GWh.

U maju 2024. godine, Berza električne energije je u saradnji sa CGES-om, imenovana za Nominovanog operatora tržišta električne energije, kako bi, u skladu sa evropskim regulativama, zajednički povezali tržišta dan unaprijed sa jedinstvenim tržištem Evrope. Povezivanjem sa jedinstvenim evropskim tržištem električne energije će se poboljšati i transparentnost tržišta u Crnoj Gori, povećati efikasnost, te izvršiti značajan pomak u unapređenju sigurnosti snabdijevanja u Crnoj Gori, uspostavljanju regionalne veleprodajne cijene električne energije, optimalnoj raspodjeli raspoloživih prekozonskih kapaciteta, kao i efikasnijoj integraciji obnovljivih izvora energije na transparentnim i nediskriminatornim tržišnim principima.

Ove aktivnosti su rezultirale saglasnošću za uključivanje granice Crna Gora - Italija u jedinstveno evropsko tržište dan-unaprijed (SDAC) pod okriljem projekta Italian Border Working Table

(IBWT), o kojoj su na zahtjev CGES-a i BELEN-a regulatori IBWT-a odlučili 08.11.2024. godine. Navedeno predstavlja jedan od preduslova za formiranje Lokalnog projekta implementacije (LIP) i dalje definisanje mape puta.

Takođe, na sastanku MCSC održanom 18.09.2024. odobren nam je status posmatrača u Market Coupling Steering Committee (MC SC) Only TSOs i MC SC Joint NEMOs and TSOs komitetima.

Pored navedenog, sa ciljem operacionalizacije ITME CCR-a, pripremljen je nacrt metodologije za koordinisani proračun kapaciteta na ovoj granici (CCM).

CGES je tokom 2024. godine nastavio organizovanje dodjele prekograničnih kapaciteta preko SEECAO alokacione platforme na svim granicama sem na granici sa EMS-om, gdje se dodjela vrši u skladu sa potpisanim ugovorom o organizovanju zajedničkih aukcija na bilateralnom nivou, na način da EMS dodjeljuje raspoloživi prekogranični kapacitet na godišnjem i mjesečnom nivou, dok je CGES zadužen za dnevne i unutardnevne aukcije. Dodjela na godišnjem, mjesečnom i dnevnom nivou se vrši metodom „marginalne cijene“ – posljednje prihvaćene cijene, dok se unutardnevna dodjela vrši po principu „first come, first served“.

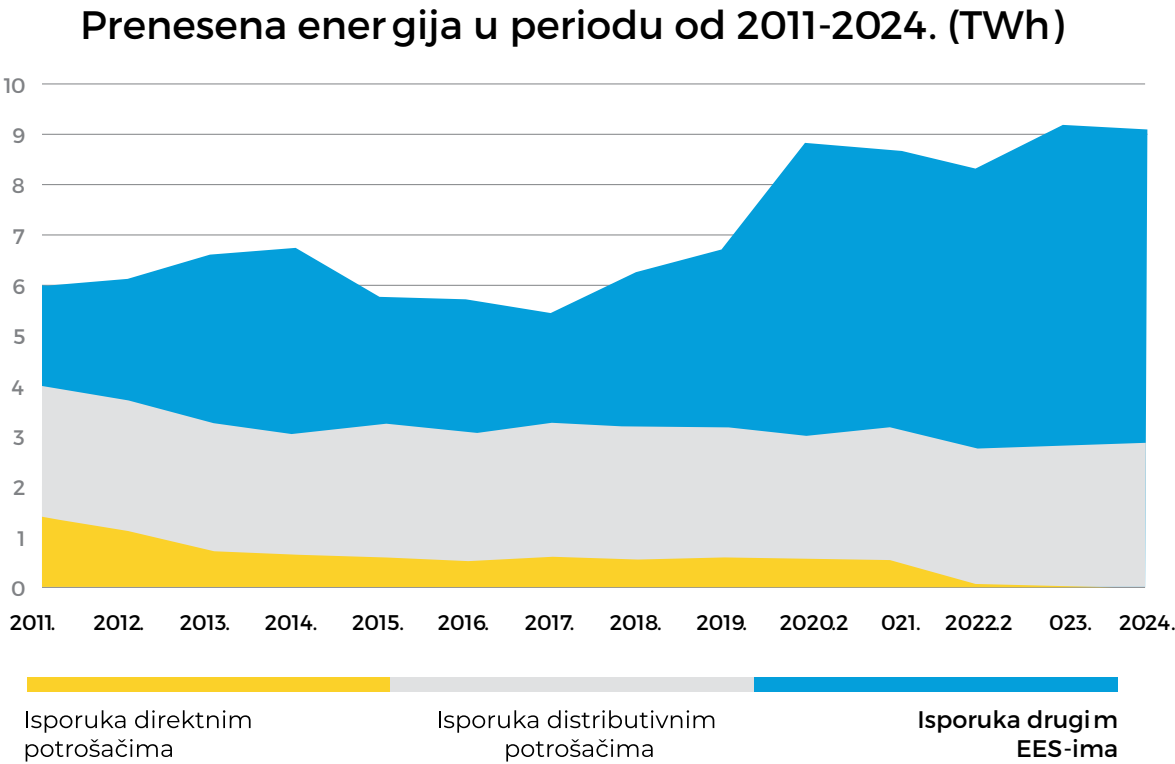
Ukupan broj učesnika sa kojima je CGES potpisao ugovore o balansnoj odgovornosti, registrovanih za učešće na aukcijama koje organizuje CGES u 2024. godini je 68.

Elektroenergetski pokazatelji

Prenesena električna energija

Preko prenosnog sistema Crne Gore, u 2024. godini prenijeto je ukupno 9.085,12 GWh električne energije za potrebe crnogorskog elektroenergetskog sistema i tranzita električne energije za potrebe drugih sistema i interkonekcije.

U 2024. godini, bilježimo nastavak trendova rekordnih količina ukupno prenesene energije od puštanja HVDC-a, koju je omogućio CGES preko svog prenosnog sistema, što se vidi na narednom dijagramu:



U odnosu na period prije puštanja u rad HVDC podmorskog kabla i u 2024. godini, bilježimo znatne vrijednosti tranzita električne energije preko prenosnog sistema Crne Gore u iznosu od 5.410,22 GWh, što je rast u odnosu na 2023. godinu za 3.94%.

2024	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	SUM
Tranzit (GWh)	507	465	498	449	445	472	408	453	355	504	417	439	5410

Tranzit električne energije po mjesecima u 2024. godini

Stopa gubitaka

U 2024. godini se nastavilo veće iskorišćenje mreže najvećeg naponskog nivoa, pa je stopa gubitaka u prenosu u odnosu na ukupnu električnu energiju koja je ušla u prenosni sistem iznosila 1,56%, što je nešto manje nego u 2023. godini, kada je ista imala vrijednost od 1,6%.

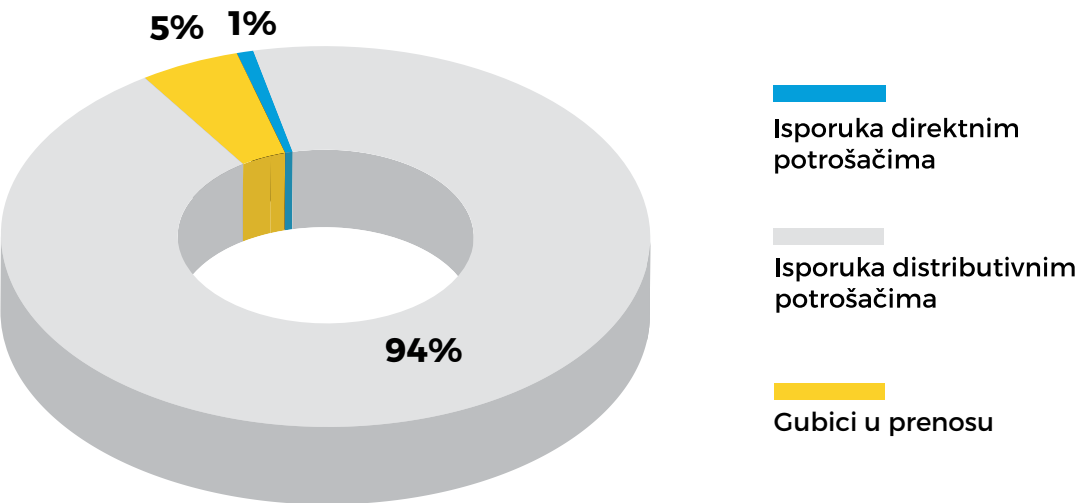
Potrošnja električne energije

Ukupna potrošnja električne energije u Crnoj Gori u 2024. godini iznosila je 3.114,028 GWh, što je u odnosu na vrijednosti iz 2023. godine povećanje za 3.23%.

Potrošnja (GWh)			
Godina	2023.	2024.	Razlika
Isporuka distributivnim potrošačima	2782,439	2927,554	5,2%
Isporuka direktnim potrošačima	88,058	43,247	-50,9%
Gubici u prenosu	146,228	143,227	-2,1%
Ukupno:	3.016,725	3,114.028	3,2%

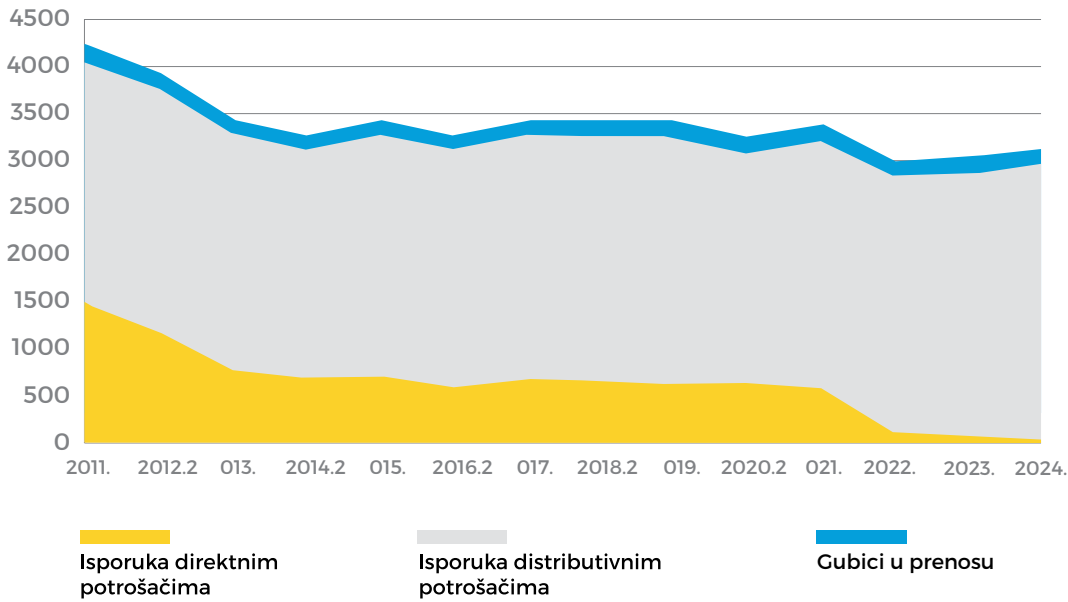
Iz tabele se primjećuje nastavak trenda smanjenja isporuke električne energije direktnim potrošačima i tokom 2024. godine, dok se blagi rast isporuke distributivnim potrošačima bilježi zbog manje proizvodnje električne energije u distributivnoj mreži.

Učešće po tipu potrošnje 2024. godine



94% ukupne potrošnje električne energije u Crnoj Gori odnosi na kupce na distributivnom nivou.

Ukupna potrošnja električne energije u periodu od 2011. do 2024. godine (GWh)

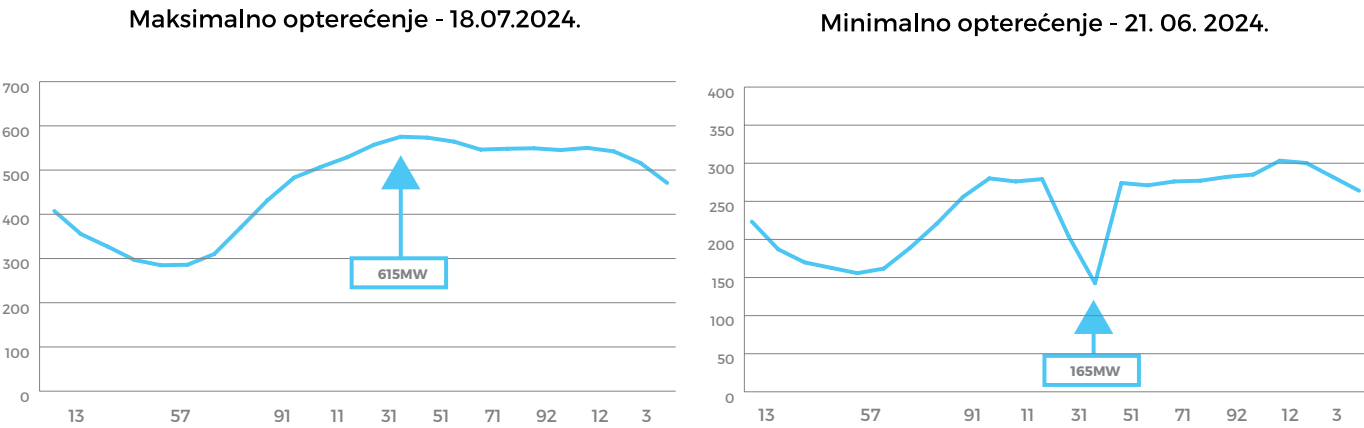


Maksimalno opterećenje crnogorske prenosne mreže zabilježeno je 18.07.2024. godine i iznosilo je 11,981 MWh, pri ostvarenom izvozu od 3,777 MWh i tranzitu od 9,363 MWh. Tog dana je ostvarena i maksimalna vrijednost konzuma u iznosu od 615 MW u 14. satu.

Maksimalna snaga			Maksimalna dnevna potrošnja	
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
615	14	18.07.2024.	11981	18.07.2024.
Minimalna snaga			Minimalna dnevna potrošnja	
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
165	14	21.06.2024.	6035	05.05.2024.

U nastavku je dat prikaz maksimalnog/minimalnog opterećenja sistema, kao i ostvarena maksimalna i minimalna potrošnja na dnevnom nivou u 2024. godini.

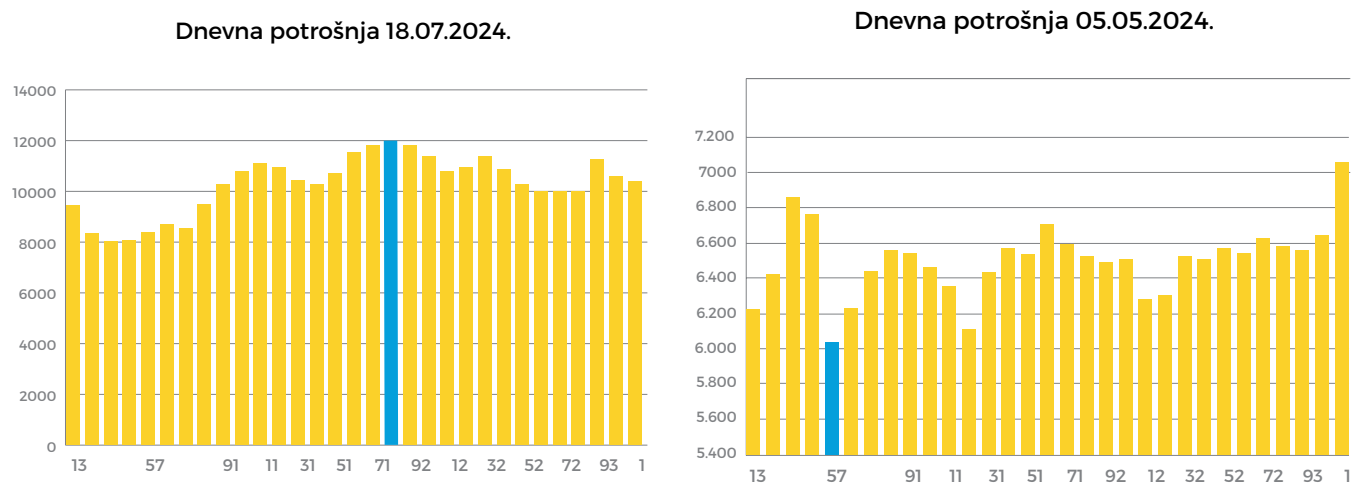
Vršna potrošnja u Crnoj Gori u 2024. godini iznosila je 615 MW, u poređenju sa 568 MW u 2023. godini.



Minimalna potrošnja od 165 MW zabilježena je u 14. satu dana 21.06.2024. godine.

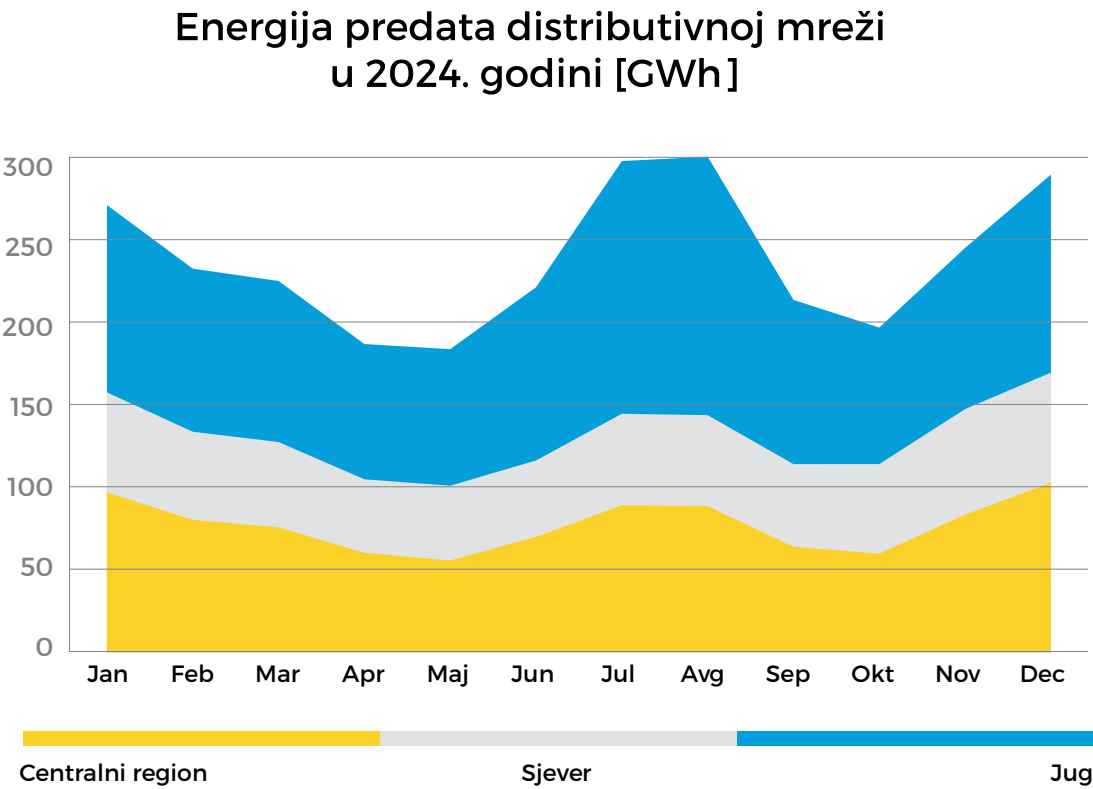
Dnevni konzum

Najveći dnevni konzum zabilježen je 18. jula, a najniži 5. maja 2024. godine.



Električna energija predata distributivnoj mreži

I u 2024. godini bilježimo uobičajene maksimalne potrošnje na primorju sa karakterističnim „pikom“ u ovom periodu godine. Trend kretanja energije predate distributivnoj mreži predstavljen je na sljedećem dijagramu:



Proizvodnja električne energije

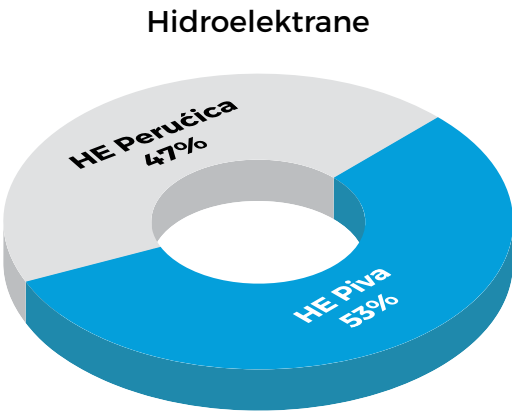
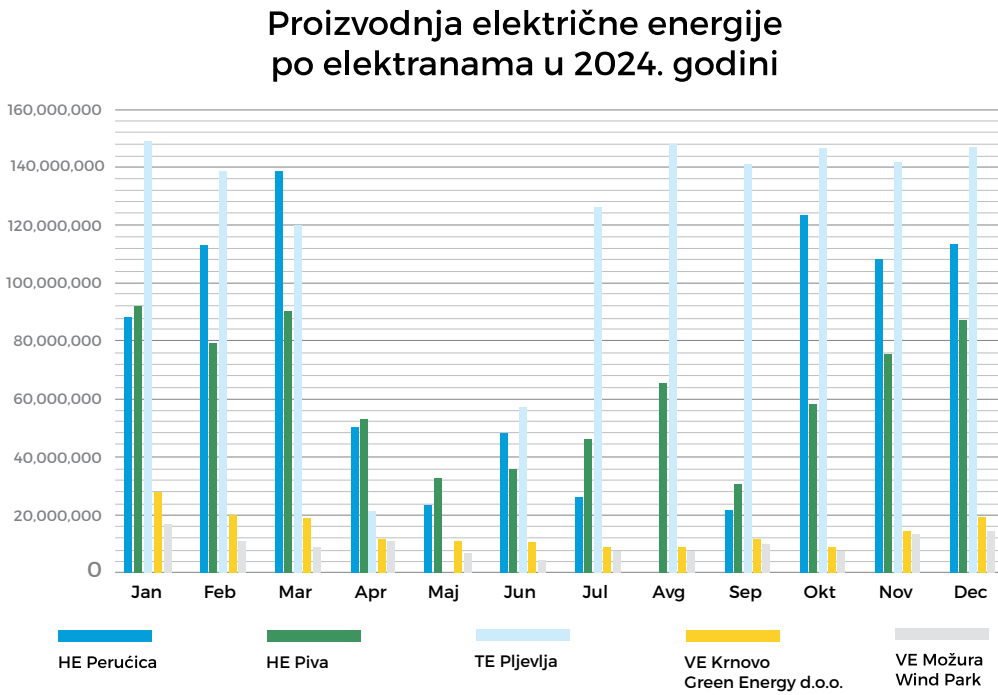
Predata električna energija iz proizvodnih objekata u 2024. godini u prenosni sistem iznosila je 3.230,238 GWh električne energije. Termoelektrana Pljevlja je proizvela 1.337,838 GWh, dok

su hidroelektrane priključene na prenosni sistem proizvele 1.600,936 GWh. Električna energija proizvedena u vjetroelektranama 291,464 GWh.

Uporedni prikaz proizvodnje električne energije u 2024. i 2023. godini prikazan je u tabeli ispod:

Proizvodnja električne energije (GWh)			
ELEKTRANE	2023	2024	Razlika
HE Perućica	1,038.96	854,94	-18%
HE Piva	932,55	746,00	-20%
TE Pljevlja	1.522,98	1.337,84	-12%
VE Krnovo Green Energy d.o.o.	187,40	172,76	-8%
VE Možura Wind Park	122,56	118,70	-3%
Ukupno:	3.804,46	3.230,24	-15%

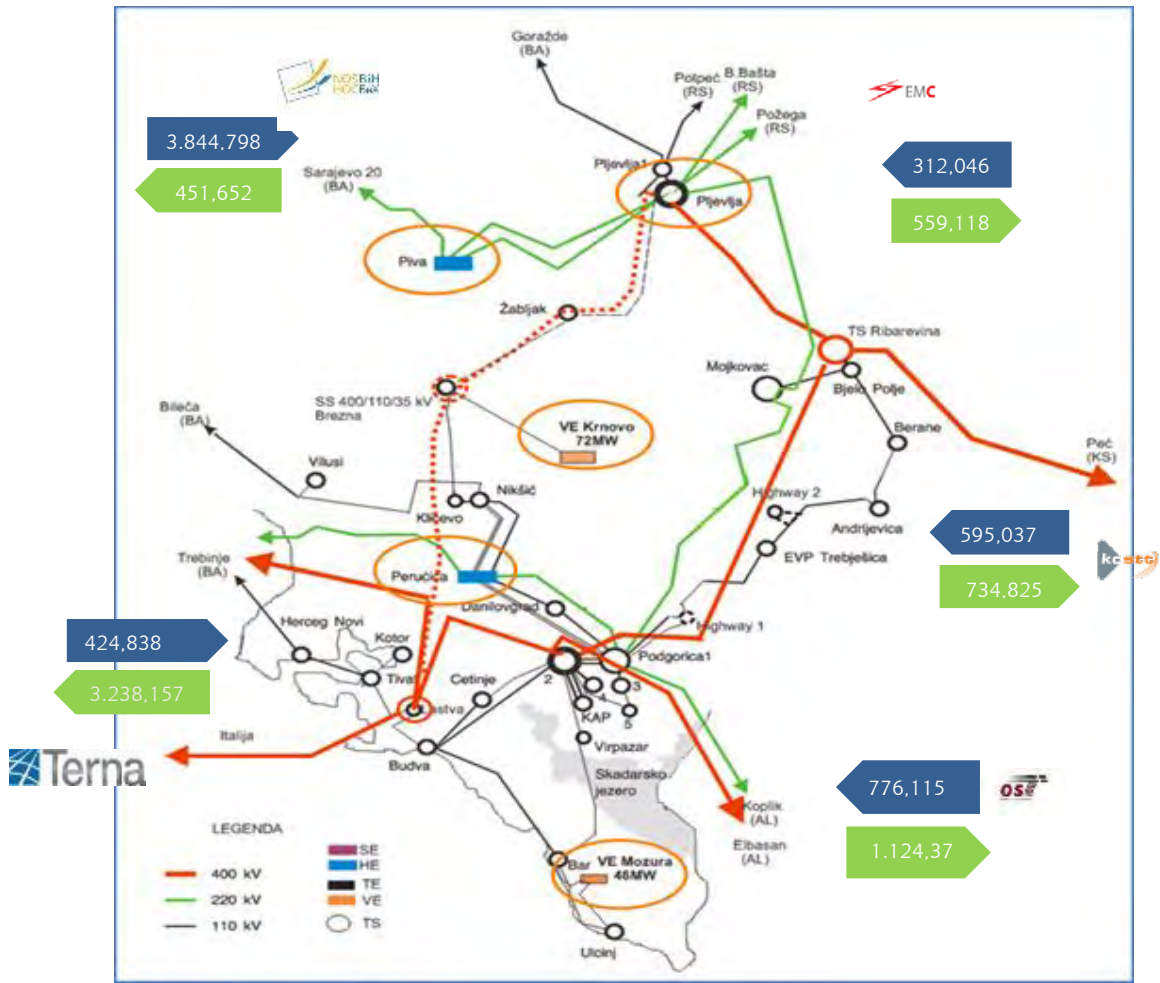
Proizvodnja električne energije po proizvodnim objektima koji su priključeni na prenosni sistem Crne Gore po mjesecima u 2024. godini prikazana je na sljedećem dijagramu:





Razmjena električne energije po granicama

U nastavku je prikazana šema Crnogorskog elektroenergetskog sistema sa prikazom tokova razmjene električne energije po granicama (GWh) u 2024. godini. Primjetno je da su se, za razliku od 2023. godine, tokovi povećali prema Albaniji, Kosovu i Srbiji kao posljedica većeg uvoza električne energije po HVDC-u.



ULAZ

IZLAZ

INFORMACIONO-KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE

Optička telekomunikaciona infrastruktura – temelj moderne mreže

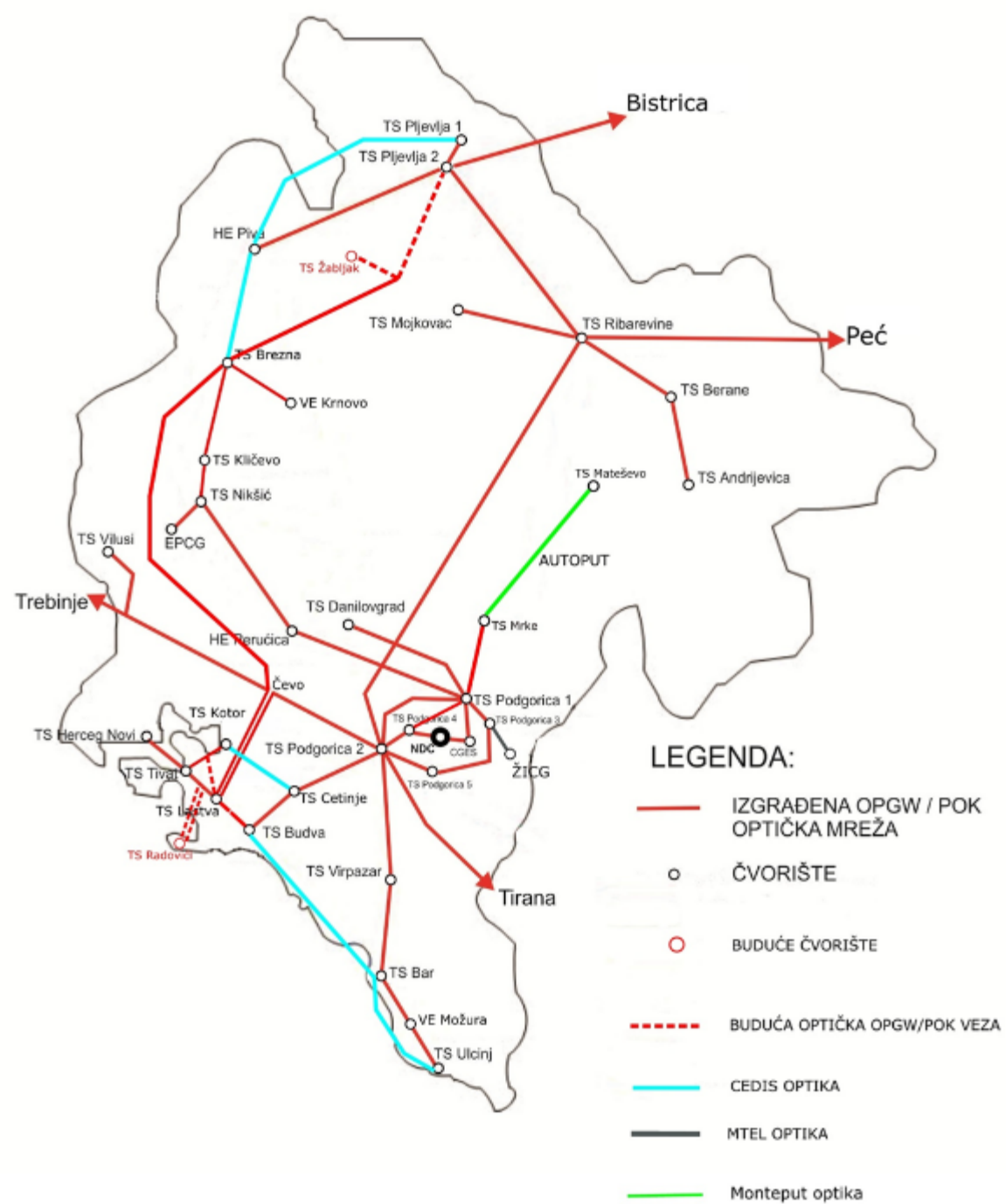
Funkcionisanje modernog operatora prenosnog sistema danas se ne može zamisliti bez savremenih tehnologija u oblasti telekomunikacija, što zahtijeva da se u CGES-u prate savremeni trendovi, kako u oblasti telekomunikacija, tako i u oblasti upravljanja elektroenergetskim sistemima.

Telekomunikaciona mreža povezuje sve objekte CGES-a i služi za prenos podataka koji se odnose na upravljanje, mjerenje, nadzor i razmjenu glasovnih i digitalnih podataka.

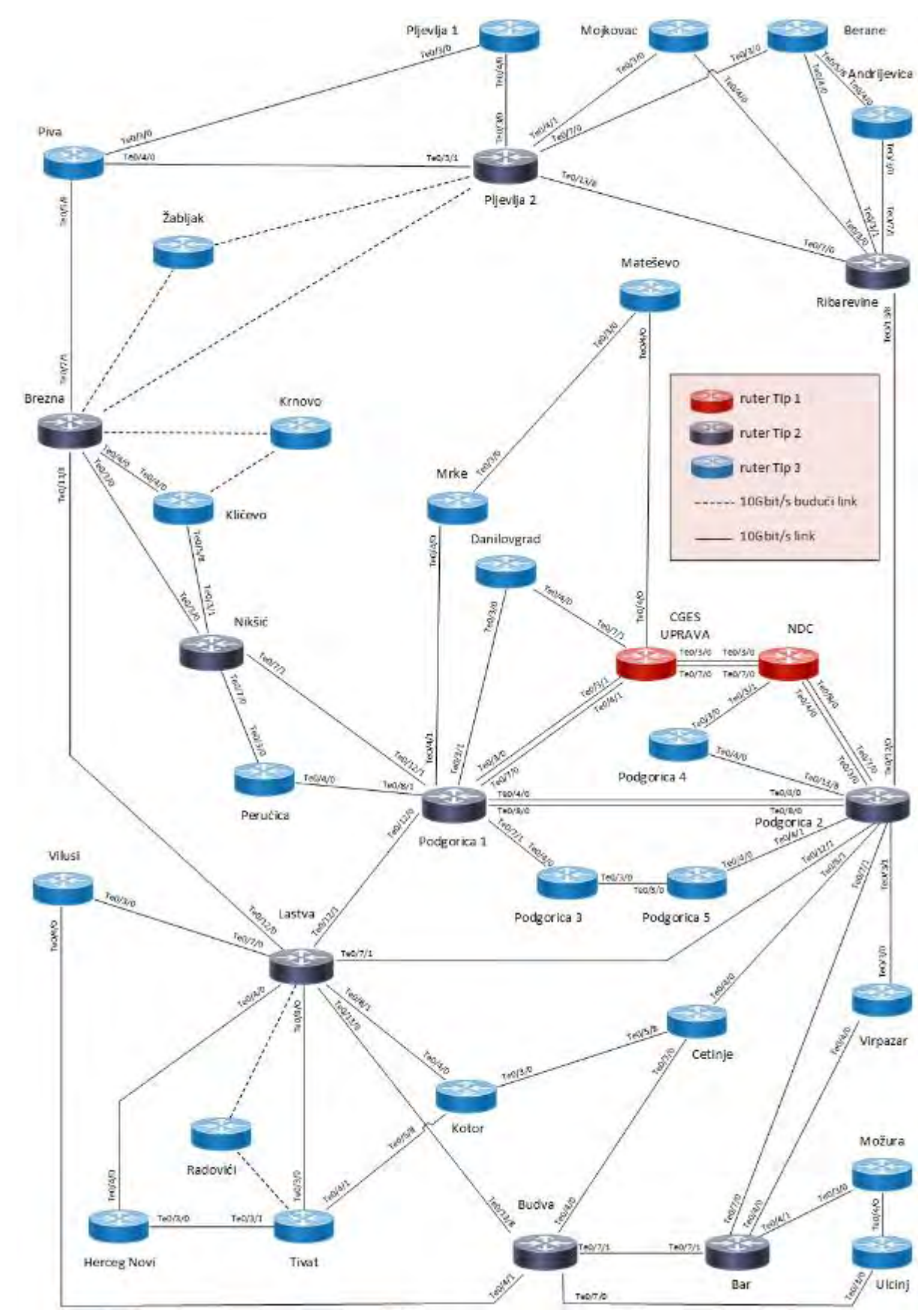
U 2023. godini, završeni su projekti novog TK prenosnog sistema i projekat novog IP telefonskog sistema, a u 2024. godini je počela eksploatacija novih sistema, kao i složeni proces migracije svih servisa sa starog telekomunikacionog sistema na novi IP/MPLS telekomunikacioni sistem. Ovaj dugotrajan i tehnološki složen proces, CGES obavlja sopstvenim snagama pri čemu je prioritet dat sistemima za operativno upravljanje elektroenergetskim sistemom kao što su SCADA sistem i operativna telefonija. Sistem unaprijeđuje sigurnost i kvalitet interne komunikacije, te predstavlja važan korak u modernizaciji tehničke infrastrukture. Vrijednost projekta iznosi 1,5 miliona eura i u potpunosti je finansiran iz sopstvenih sredstava CGES-a.

U cilju modernizacije telekomunikacionog sistema započet je projekat zamjene telekomunikacionih napajanja u svim TK čvorištima CGES-a. Cilj je da osoblje CGES ima uniformisan sistem napajanja svojih telekomunikacionih uređaja koji se prati u realnom vremenu sa centralne lokacije. Takođe, pokrenut je projekat ugradnje automatizovanog sistema za nadzor optičkih vlakana. Ovim sistemom će se omogućiti da u realnom vremenu osoblje CGES-a dobije kritične informacije o stanju svoje pasivne optičke infrastrukture.

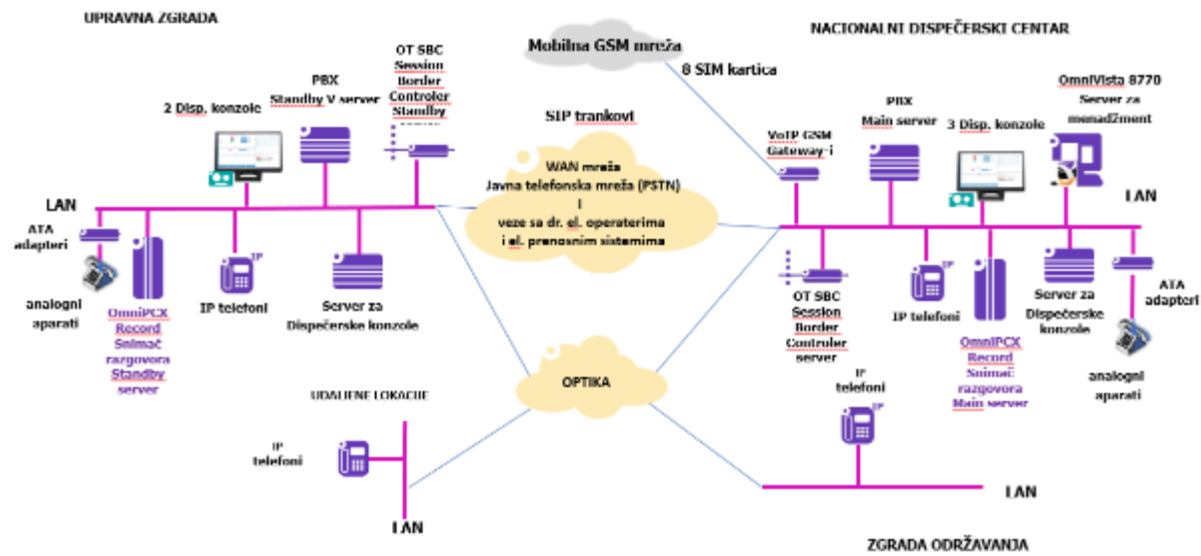
Telekomunikacioni sistem CGES-a čine pasivna optička kablovska mreža pretežno realizovana OPGW (Optical Ground Wire) tehnologijom, prenosni sistem zasnovan na IP/MPLS tehnologiji, SDH i PDH multiplekseri, IP/Ethernet oprema, kao i IP telefonija za poslovne i operativne potrebe.



Optička mreža CGES-a



Prenosni sistem zasnovan na IP/MPLS tehnologiji



IP telefonija za poslovne i operativne potrebe

Na taj način omogućeno je povezivanje svih objekata od interesa za CGES, visokonaponskih trafostanica, hidroelektrana, vjetroelektrana, poslovnih zgrada sa centrima upravljanja u Podgorici (Nacionalni dispečerski centar – NDC i upravna zgrada CGES-a), kao i razmjenu operativnih podataka sa domaćim partnerima EPCG, CEDIS i ŽICG. Time su zadovoljene sopstvene potrebe kompanije koje se tiču upravljanja elektroenergetskim sistemom.

Telekomunikaciona mreža se takođe koristi i za razmjenu podataka o radu elektroenergetskih sistema evropskih zemalja u realnom vremenu u cilju obezbjeđivanja sigurnosti rada elektroenergetskog sektora u Evropi. Razvoj optičke mreže CGES-a je usaglašen sa razvojem mreža susjednih operatora prenosnog sistema.

Ova infrastruktura omogućava povezivanje CGES-a sa susjednim sistemima, a preko njih i sa svim operatorima prenosnih sistema u ENTSO-E, vršeći razmjenu podataka u realnom vremenu koristeći PCN i Electronic Highway mrežu.

Implementacija savremenih digitalnih tehnologija u oblasti upravljanja i nadzora elektroenergetskog sistema, kao i usaglašavanje sa međunarodnim praksama i partnerima, povećavaju zahtjeve po pitanju tehnologija, digitalnog protoka i kapaciteta aktivne telekomunikacione opreme.

Optička mreža prenosa svojom konfiguracijom i kapacitetima, s jedne strane, zadovoljava postojeće potrebe u pogledu prenosa informacija složenog tehničkog i poslovnog sistema CGES-a, dok s druge strane, predstavlja potencijalni komercijalni resurs na telekomunikacionom tržištu Crne Gore. CGES je operator registrovan za pružanje usluge iznajmljivanja optičkih vlakana i trenutno daje pod zakup optiku u dužini od oko 1000 km.

U 2024. godini nastavljena je uspješna saradnja sa Radiodifuznim centrom. Započeti su pregovori sa Radiodifuznim centrom po pitanju iznajmljivanja CGES optičke infrastrukture. CGES već ima ugovorom definisane odnose po pitanju davanja pod zakup optičkih vlakana sa velikim telekomunikacionim operaterima kao što su Crnogorski Telekom i MTEL.

Takođe, na polju telekomunikacija nastavljena je uspješna saradnja sa našim partnerskim kompanijama u energetsom sektoru EPCG i CEDIS.

Savremeni informacioni sistemi

Informacione tehnologije (IT) i njeni sistemi u CGES-u igraju ključnu ulogu u modernizaciji i poslovanju, a sve u cilju efikasnog upravljanja elektroenergetskim sistemom, složenim poslovnim procesima, obezbjeđivanju bolje komunikacije i sigurnosti sistema. Fokus je na implementaciji najsavremenijih softverskih rješenja i mrežnih tehnologija, kao i digitalizaciji. Digitalizacija se realizuje kroz upotrebu naprednih tehnologija koje omogućavaju automatizaciju poslovnih procesa, upotrebu naprednih IKT sistema i povećanje sajber sigurnosti. Ukratko, informacione tehnologije u CGES-u predstavljaju osnovu za pouzdanost, efikasnost i sigurnost u funkcionisanju elektroprenosnog sistema Crne Gore.

Pored toga, kompanija investira u obuku zaposlenih, osiguravajući da IT timovi posjeduju potrebna znanja za rad sa savremenim IT tehnologijama.

Tokom 2024. godine implementirano je više novih informacionih sistema. Implementiran je projekat novog video zida u Nacionalnom dispečerskom centru (NDC). Rekonstruisani video zid predstavlja značajan korak naprijed u tehnološkoj modernizaciji CGES-a. Ovaj sofisticirani sistem omogućava centralizovano praćenje i upravljanje elektroprenosnom mrežom u realnom vremenu, čime se značajno povećava efikasnost i sigurnost u radu. Video zid je opremljen savremenim ekranima visoke rezolucije koji omogućavaju jasniji i detaljniji prikaz svih relevantnih podataka. Integracija naprednih softverskih rješenja pruža operaterima sveobuhvatan uvid u stanje mreže, detekciju problema i praćenje ključnih parametara u svakom trenutku, što značajno olakšava donošenje brzih i preciznih odluka dispečera.

Redovna održavanja, nabavka i isporuka računarske opreme samo su dio procesa izvršenih protekle godine.

Nabavka i implementacija Privileged Access Management rješenja osigurala je upravljanje privilegovanim nalogima i pristupima u IT infrastrukturi organizacije, čiji je cilj da zaštiti kritične IT sisteme i osjetljive podatke od neovlašćenog pristupa i smanji rizik od sajber prijetnji i osigura usklađenost sa standardima informacione bezbjednosti.

ERP i DMS sistemi su u stalnom procesu nadogradnje novih funkcionalnosti implementiranih poslovnih procesa.

CGES kao operator kritične infrastrukture u obavezi je da štiti svoju kritičnu infrastrukturu. Tokom 2024. godine usvojen je novi Zakon o informacionoj bezbjednosti koji CGES prepoznaje kao ključni subjekat koji primjenjuje informaciono-komunikacione tehnologije od posebnog značaja za funkcionisanje države. Kao ključni subjekat u obavezi je da štiti povjerljivost, cjelovitost, dostupnost podataka, kao i da primjenjuje sve mjere zaštite, a što dokazuje posjedovanjem sertifikata o ispunjenosti uslova u skladu sa važećim crnogorskim standardom za upravljanje informacionom bezbjednošću MEST ISO/IEC 27001.

Da bi se sertifikovao, CGES je tokom 2024. godine unaprijedio mnoge sisteme za sajber zaštitu i nastavio sa konstantnom edukacijom svih zaposlenih o važnosti zaštite podataka i sistema i odgovornosti zaposlenih u tom procesu, te je sproveo obuku i sertifikaciju zaposlenih u Sektoru za informaciono-komunikacione tehnologije za ISO standard 27001:2022 (Standard za upravljanje informacionom bezbjednošću).

Kao i prethodnih godina, sprovedena je eksterna revizija uspostavljenog ISMS (Sistema za upravljanje bezbjednošću informacija) u skladu sa ENTSO-E OPDE MVS sporazumom i OPDE Security planom. Aktivnosti koje se preduzimaju da se zadovolje svi zahtjevi definisani u navedenim dokumentima dodatno unaprijeđuju informacionu (sajber) bezbjednost CGES-a i stvaraju preduslove za bezbjedno upravljanje kritičnim sistemima, kao i preduslove za sertifikovanje za standard ISO 27001:2022.

Informaciona (sajber) bezbjednost zahtijeva konstantnu identifikaciju i klasifikaciju rizika u cilju utvrđivanja kritičnih ranjivih tačaka u informacionoj arhitekturi CGES-a. Kao i prethodnih godina, sprovedena je obavezna godišnja procjena i analiza rizika i definisan plan tretmana prepoznatih rizika za 2024. godinu.



NORMATIVNI I REGULATORNI OKVIR

Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES) ima važnu ulogu u unapređenju normativnog i regulatornog okvira Crne Gore u cilju usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa evropskom pravnom tekovinom, a posebno u svijetlu odluke Ministarskog savjeta Energetske zajednice, koji je krajem 2022. godine usvojio paket adaptiranih propisa koji, pored prilagođene Uredbe o električnoj energiji (Regulativa EU 2019/943) i Uredbe o Agenciji EU za saradnju energetske regulatore (Regulativa EU 2019/942), uključuje i pet mrežnih kodova EU.

Naime, CGES je u toku 2024. godine bio angažovan na pripremi više zakonskih i podzakonskih propisa, među kojima posebno treba izdvojiti Zakon o energetici, Zakon o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa i Zakon o prekograničnim energetskim infrastrukturnim projektima. Usvajanjem ovih propisa postaviće se temelji za modernizaciju elektroenergetskog sektora, povećanje sigurnosti snabdijevanja i integraciju crnogorskog tržišta električne energije u jedinstveno evropsko tržište. Konkretno, Zakonom o energetici uskladiće se nacionalni pravni okvir sa paketom adaptiranih propisa Energetske zajednice iz 2022. godine, uključujući prilagođenu Regulativu (EU) 2019/943 i Direktivu (EU) 2019/942. Zakonom se uvode pojmovi poput aktivnog kupca, energetskih zajednica građana i agregacije, proširuju nadležnosti operatora sistema i regulatornih tijela, kao i omogućavaju dinamičke cijene električne energije. Vlada Crne Gore je dana 5. decembra 2024. utvrdila predlog ovog zakona i uputila ga Skupštini Crne Gore na usvajanje.

Pored Zakona o energetici, CGES je bio uključen u pripremu nacrtu Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa, kojim se transponuju ključne regulative EU, uključujući Regulativu (EU) 2019/941 o pripravnosti za rizike, Regulativu (EU) 2019/942 o Agenciji za saradnju energetske regulatore, Regulativu (EU) 2019/943 o unutrašnjem tržištu električne energije, te pet mrežnih pravila (2015/1222, 2016/1719, 2017/2195, 2017/2196 i 2017/1485). Ovim zakonom će se uspostaviti pravni okvir za integraciju crnogorskog elektroenergetskog sistema u jedinstveno evropsko tržište (market coupling). Javna rasprava o nacrtu Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa završena je sredinom novembra 2024. godine.

CGES je takođe učestvovao u izradi nacrtu Zakona o prekograničnim energetskim infrastrukturnim projektima, dodatno potvrđujući svoju posvećenost razvoju infrastrukture i međunarodnoj saradnji. Cilj izrade nacrtu navedenog zakona jeste transponovanje Regulative (EU) 2022/869 kojom se uređuje postupak, uslovi i način realizacije prekograničnih energetskih infrastrukturnih projekata od posebnog značaja za Crnu Goru, prekogranična raspodjela troškova i podsticaji koji se dodjeljuju za ove projekte, kao i druga pitanja od značaja za njihovu realizaciju. Projekti od posebnog značaja za Crnu Goru jesu projekti koji se nalaze na listi projekata od interesa za energetske zajednice i/ili na listi projekata od uzajamnog interesa.

Kada je u pitanju poslovanje kompanije, CGES je privredni subjekt koji obavlja djelatnost od javnog interesa i čiji regulisani prihodi se utvrđuju u transparentnom postupku od strane Agencije. Naime, Agencija utvrđuje ukupni iznos dozvoljenog regulatornog prihoda sa ciljem da ograniči iznos prihoda koje kompanija ostvaruje na iznos dovoljan za pokrivanje rashoda i troškova relevantnih za pružanje usluga prenosa i omogući odgovarajući povrat na sredstva kako bi kompanija mogla da investira u povećanje kvaliteta i efikasnosti pruženih usluga.

U skladu sa regulatorno-normativnim okvirom, definisanim Zakonom o energetici i drugim podzakonskim aktima, regulatorno dozvoljeni prihod CGES-a se sastoji od operativnih troškova, amortizacije i povrata na regulatornu osnovu sredstava.

Povrat na sredstva je dio prihoda koji se ostvaruje po osnovu uloženog kapitala i izračunava se kao proizvod stope povrata na kapital i regulatorne osnove sredstava. Stopa povrata na kapital utvrđuje se za regulatorni period kao ponderisani prosjek troška kapitala, koji uključuje trošak vlasničkog kapitala i trošak pozajmljenog kapitala, ponderisanih prema njihovom udjelu u ukupnom kapitalu operatora. Regulatorna osnova sredstava je vrijednost sredstava u odnosu na koju se računa povrat na sredstva za regulatornu godinu i sastoji se od osnovnih sredstava, investicija i radnog kapitala.

Amortizacija za regulatorne svrhe se utvrđuje na osnovu vrijednosti osnovnih sredstava, korisnog vijeka upotrebe osnovnih sredstava i primjene proporcionalnog metoda amortizacije. Korisni vijek upotrebe osnovnih sredstava određuje se na osnovu tehničkog i ekonomskog vijeka upotrebe različitih grupa osnovnih sredstava, koji je korišćen u posljednjoj procjeni prihvaćenoj od strane Agencije.

Troškovi poslovanja za energetske djelatnosti se priznaju ukoliko su tehno-ekonomski opravdani i u funkciji obavljanja prenosne djelatnosti. Za potrebe utvrđivanja prihoda i radi stvaranja uslova za povećanje efikasnosti, troškovi poslovanja se dijele na:

- 1. troškove poslovanja na koje se može uticati;
- 2. troškove poslovanja na koje se djelimično može uticati;
- 3. troškove poslovanja na koje se ne može uticati.

Krajem 2022. godine, Odlukom Agencije utvrđen je regulatorno dozvoljeni prihod za period 01.01.2023 – 31.12.2025. godine u iznosu od 150,3 miliona €, odnosno u iznosu od 49,3 miliona € za 2023. godinu, 49,5 miliona € za 2024. godinu i 51,5 miliona € za 2025. regulatornu godinu. U odnosu na prethodni regulatorni period 2020-2022, utvrđeni prihodi za period 2023-2025. godine veći su za 41,1 miliona € ili za 37,6%, uz istovremeno pozitivan uticaj na krajnje korisnike koji plaćaju niže cijene i tarife za korišćenje prenosnog sistema.

Ovakav rast prihoda, koji ne opterećuje korisnike sistema, predstavlja ne samo impresivan poslovan rezultat u jednoj godini ili regulatornom periodu, već stabilnu i čvrstu osnovu za obezbjeđivanje dugoročne ekonomske i finansijske održivosti kompanije.

Agencija je u 2024. godini donijela Odluku o utvrđivanju korekcija regulatorno dozvoljenog prihoda operatora prenosnog sistema električne energije i cijena za korišćenje sistema električne energije za period 2023-2025. godine. Navedenom odlukom su utvrđene ukupne korekcije za 2023. godinu i iste iznose 35,7 miliona € u korist korisnika prenosnog sistema električne energije. Od ukupnog utvrđenog iznosa korekcija, iznos od 9,5 miliona € će se primijeniti u 2025. godini.

S tim u vezi, zahvaljujući većim ostvarenim prihodima u odnosu na odobrene, dominantno usljed većih prihoda po osnovu alokacije kapaciteta, krajnji korisnici će u toku 2025. godine imati niže cijene i tarife za korišćenje prenosnog sistema.

Konačno, u skladu sa zakonskim nadležnostima, Agencija je i u 2024. godini vršila nadzor nad poslovanjem CGES-a, kroz redovne kontrole različitih segmenata poslovanja, od kvaliteta usluge do realizacije planiranih investicija, uz kontinuirano praćenje ostvarenja energetskih i ekonomskih veličina na osnovu kojih je i utvrđen regulatorno dozvoljeni prihod.

FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI

Bilans uspjeha

Finansijski izvještaji za 2024. godinu prikazuju dobit od 24,8 miliona €.

Prihodi iznose 100,4 miliona € i uglavnom se odnose na prihode od dodjele prekograničnih kapaciteta (42,1 miliona €), prihode od naknada za gubitke u prenosu (22,0 miliona €), prihode od usluga balansiranja i sistemskih usluga (20,5 miliona €), korišćenje prenosne mreže (9,3 miliona €) i ostale prihode (6,5 miliona €).

Troškovi poslovanja ostvareni su u iznosu od 58,6 miliona € i uglavnom se odnose na troškove usluga balansiranja i sistemskih usluga (20,8 miliona €), gubitke u prenosu (18,8 miliona €), troškove zarada (8,9 miliona €) i ostalih troškova, uključujući troškove materijala i usluge trećih lica (10,2 miliona €).

EBITDA (dobit prije oporezivanja, kamata i amortizacije) iznosi 41,8 miliona € sa maržom od 42%.

BILANS USPJEHA			
€ mil	2024	2023	2024 vs. 2023
Prihodi od korišćenja prenosne mreže	9,3	9,1	0,2
Prihodi od naknada za gubitke	22,0	20,0	2,0
Prihodi od dodjele prekograničnih kapaciteta	42,1	55,9	(13,8)
Prihodi od balansiranja i sistemskih usluga	20,5	21,2	(0,7)
Ostali prihodi	6,5	4,8	1,6
Ukupni prihodi	100,4	111,1	(10,7)
Zarade	8,9	6,9	1,9
Materijal	0,2	0,1	0,1
Usluge trećih lica	3,1	3,5	(0,4)
Trošak balansiranja i sistemskih usluga	20,8	21,7	(0,9)
Ostalo	6,9	5,0	1,9
Gubici u prenosnoj mreži	18,8	20,6	(1,8)
Ukupni troškovi	58,6	57,9	0,7
EBITDA	41,8	53,2	(11,4)
Marža	42%	48%	-6%
EBITDA prilagođena	38,8	54,3	(13,4)
Amortizacija	10,6	10,2	0,4
EBIT	31,2	43,0	(11,8)
Marža	31%	39%	-8%
Neto finansijski trošak	1,3	0,9	0,4
Finansijski prihodi	0,3	0,5	(0,1)
Finansijski troškovi EBRD Lastva-Pljevlja	0,6	0,6	0,0
Finansijski troškovi KfW Lastva-Pljevlja	0,1	0,1	(0,1)
Finansijski troškovi KfW Luštica	0,0	0,1	(0,0)
Finansijski troškovi otkup infrastrukture	0,7	0,4	0,3
Finansijski troškovi ostala zaduženja	0,2	0,2	(0,0)
EBT	29,9	42,1	(12,2)
Porezi	5,1	6,4	(1,3)
Neto dobit	24,8	35,7	(10,9)

Prihodi od korišćenja prenosne mreže:

Prihodi od distribucije: iznose 6,7 miliona € i veći su u odnosu na 2023. godinu (+0,6 miliona €);

Prihodi od proizvođača: iznose 2,6 miliona € i manji su od ostvarenih u 2023. godini (-0,4 miliona €) usljed veće aktivne energije.

Naknada za gubitke u prenosnoj mreži: veći u odnosu na ostvarene u 2023. godini (+2,0 miliona €) najvećim dijelom usljed većih prihoda po osnovu ITC mehanizma.

Prihodi od zagušenja: manji u odnosu na ostvarene u 2023. godini (-13,8 miliona €) usljed manjih prihoda na skoro svim interkonekcijama i to: Srbijom (-5,7 miliona €), Albanijom (-3,0 miliona €), BiH (-2,6 miliona €) i Italijom (-2,9 miliona €), kompenzovano većim prihodima na granici sa Kosovom (+0,3 miliona €). Smanjenje prihoda od zagušenja u odnosu na 2023. godinu, posljedica je trenda smanjenja cijena na spot tržištima, odnosno značajan pad cijena fjučersa krajem prošle godine. Kako marginalna cijena zakupa prekograničnih kapaciteta korespondira prvenstveno sa cijenama fjučersa i anticipacijom cijena na spot tržištima, prihod od zagušenja je manji. Takođe, zbog održavanja sigurnosti rada elektroenergetskog sistema u ljetnjem periodu, usljed manje ponuđenog NTC-a na mjesečnim aukcijama za alokaciju kapaciteta, ostvaren je niži prihod po ovom osnovu.

Prihodi od usluga balansiranja i sistemskih usluga: manji u odnosu na ostvarene u prethodnoj godini (-0,7 miliona €), najvećim dijelom zbog manjih cijena na berzama električne energije.

Troškovi poslovanja: veći u odnosu na prethodnu godinu +0,7 miliona € (+1,2%), uglavnom usljed razlika u sljedećim stavkama:

- ▶ troškova zarada (+1,9 miliona €);
- ▶ troškova materijala, usluga trećih lica i ostalo (+1,6 miliona €);
- ▶ pomoćnih, sistemskih i usluga balansiranja (-0,9 miliona €);
- ▶ gubitaka u prenosnoj mreži (-1,8 miliona €).

Amortizacija: trošak veći u odnosu na prethodnu godinu (+0,4 miliona €).

Neto finansijski troškovi: veći u odnosu na kraj 2023. godine (+0,4 miliona €).

Porez na dobit: je obračunat prema progresivnoj stopi u skladu sa Zakonom o porezu na dobit pravnih lica. Ostvarenje je manje u odnosu na prethodnu godinu (-1,3 miliona €) kao posljedica manje poreske osnovice.

Neto dobit: ostvarena neto dobit kompanije iznosila je 24,8 miliona € i manja je u odnosu na prethodnu godinu (-10,9 miliona €) najvećim dijelom kao rezultat manjih prihoda od dodjele prekograničnih kapaciteta.

Bilans stanja

BILANS STANJA			
€ mil	2024 Ostvarenje	Kraj 2023 Ostvarenje	2024 u odnosu na ostvarenje 2023
Osnovna sredstva	286,7	272,1	14,6
Obrtni kapital	(26,8)	(26,4)	(0,3)
Fondovi	8,0	7,3	0,7
Neto investirani kapital	251,9	238,4	13,5
Aksijski kapital	260,0	245,1	14,8
Uplaćeni kapital	155,1	155,1	-
Injektiranje kapitala (dokapitalizacija)	-	-	-
Rezerve	-	-	-
Preneseni rezultati	104,9	90,0	14,8
Neto dobit iz prethodnih godina	90,0	62,5	27,5
Tekuća neto dobit	24,8	35,7	(10,9)
Dividende	(10,0)	(8,2)	(1,8)
Otkupljene sopstvene akcije	-	-	-
Neto dugovanja	(8,1)	(6,8)	(1,3)
Gotovina	57,4	59,2	(1,8)
Dugoročna dugovanja	49,3	52,4	(3,1)
EBRD Lastva-Pljevlja	28,9	29,3	(0,4)
KfW Lastva-Pljevlja	1,1	3,9	(2,8)
KFW (Luštica)	2,4	(0,0)	2,4
Revolving kreditiranje	-	-	-
Ostala zaduženja	2,4	3,3	(0,9)
Otkup infrastrukture	14,6	15,9	(1,4)
Kratkoročna dugovanja	-	-	-
Dividende	-	-	-
Ukupno	251,9	238,4	13,5

Neto finansijski dug

Ostvarenje u 2024. godini u odnosu na kraj 2023. godine je niže za 1,3 miliona € zbog manjeg duga (-3,1 milion €) usljed otplate EBRD kredita (-6,5 miliona €), KfW kredita (-4,3 miliona €), NLB kredita (-1,4 miliona €), kao i otplate po osnovu starih kredita (-0,9 miliona €), djelimično kompenzovano povlačenjem za plaćanje avansnih računa za Lušticu - komponenta 2 i varijabilnu prigušnicu (+10 miliona €), dok je nivo ukupne gotovine manji (-1,8 miliona €) u odnosu na 2023. godinu.

Tokovi gotovine

TOKOVI GOTOVINE		
€ mil	2024	2023
Početno stanje	59,2	38,5
EBIT	31,2	43,0
Porezi	(5,1)	(6,4)
Amortizacija	10,6	10,2
Promjena - Obrtni kapital	0,3	5,0
Promjena - Fondovi	0,7	0,3
Promjena - Investicije	(25,2)	(29,8)
Ukupno aktivnosti iz poslovanja	12,6	22,4
Finansijski troškovi	(1,3)	(0,9)
EBRD kredit Lastva-Pljevlja	(0,4)	(5,6)
KfW kredit Lastva-Pljevlja	(2,8)	(1,2)
KfW - Luštica	2,4	(0,4)
Otkup infrastrukture	(1,4)	15,9
Revolving kreditiranje	-	-
Ostala zaduženja	(0,9)	(1,3)
Ukupno aktivnosti finansiranja	(4,4)	6,5
Injektirani kapital	-	-
Dividende	(10,0)	(8,2)
Otkupljene sopstvene akcije	-	-
Injektirani kapital	(10,0)	(8,2)
Ukupno	(1,8)	20,7
Konačni bilans	57,4	59,2

Članstvo na berzi i akcije CGES-a

Akcije CGES-a se kotiraju na Prime tržištu Montenegroberze, što je potvrda kvaliteta same hartije od vrijednosti, a posredno i niza preduslova koje kompanija ispunjava u pogledu korporativne kulture i ostvarenih uspješnih rezultata poslovanja u kontinuitetu.

Kriva u nastavku prikazuje trend kretanja akcija kompanije, koji ukazuje na rast cijene s početka 2024. godine od 1,25 € do 1,34 € po akciji na kraju 2024. godine.



Trend kretanja akcija CGES-a

SARADNJA KAO KLJUČ
USPJEHA

Na putu još bolje saradnje

Uspješno poslovanje nije moguće bez snažnih i pouzdanih partnerstava ne samo u državi, već i van njenih granica. Tokom 2024. godine, naša kompanija je nastavila da gradi i produbljuje odnose sa poslovnim partnerima kroz intenzivnu saradnju, zajedničke projekte i stalnu razmjenu iskustava. Poseban fokus stavili smo na jačanje međusobnog povjerenja kroz konkretne aktivnosti – od organizovanih obilazaka

postrojenja, potpisivanja značajnih ugovora i sporazuma o saradnji do terenskih posjeta i tehničkih sastanaka. Ovakvi susreti ne samo da produbljuju profesionalne veze, već otvaraju nova vrata za buduće projekte i zajednički rast. Vjerujemo da se kvalitetna saradnja ne gradi samo u salama za sastanke, već upravo tamo gdje se ideje pretvaraju u stvarnost – na terenu, u dijalogu i zajedničkom radu.

Komesar za susjedstvo i proširenje, Oliver Várhelyi, započeo posjetu Crnoj Gori obilaskom trafostanice Lastva

Komesar za susjedstvo i proširenje, Oliver Várhelyi, obišao je trafostanicu Lastva prilikom zvanične posjete Crnoj Gori. Obilaskom ključnog infrastrukturnog projekta, kofinansiranog sredstvima EU, u ime CGES-a komesara za susjedstvo i proširenje dočekali su Aleksandar Mijušković, predsjednik Odbora direktora, Leda Minić, direktorica Elektroprenosa, a prezentaciju pod naslovom „Transbalkanski kori-

dor - sekcija u Crnoj Gori“ odradio Dragan Perunović, direktor Sektora za razvoj i investicije. Tom prilikom Mijušković je istakao značaj ovog energetskog objekta, kao i važnost investicija u elektroprenosnu mrežu. Trafostanica Lastva je ključni dio crnogorske sekcije Transbalkanskog elektroenergetskog koridora, u kojoj je uloženo oko 120 miliona eura kroz grantove i povoljne kredite.



„Energetska sigurnost i održiva proizvodnja energije iz obnovljivih izvora su jasni ciljevi naše EU energetske politike. Energetsko postrojenje koje smo danas posjetili je važan

primjer i dio mnogo veće slike, podržane od strane institucija i država članica EU kroz pristup Tim Evropa“, rekao je tom prilikom komesar Várhelyi.

Potpisan ugovor o grantu vrijednosti 950 hiljada eura

U cilju jačanja energetske tranzicije i usklađivanja sa evropskim standardima, Crnogorski elektroprenosni sistem AD (CGES), Francuska razvojna agencija (AFD) i RTE International potpisali su ugovor o grantu za tehničku podršku, vrijednosti 950,000 eura, u prisustvu Milojka Spajića, premijera Crne Gore, Novice Vukovića, ministra finansija Crne Gore i Anne-Marie Maskay, ambasadorke Francuske

u Crnoj Gori. Ovaj ugovor označava ambicioznu saradnju ka modernizaciji crnogorske elektroprenosne infrastrukture i podršci integraciji obnovljivih izvora energije.

„Sa zadovoljstvom krećemo u ovu saradnju koja će ojačati energetska sigurnost Crne Gore i pripremiti državu da odgovori na zahtjeve evropskog energetskog tržišta“, rekao je tom prilikom Ivan Asanović, izvršni direktor CGES-a.



U posjeti italijanskoj Terni

Tokom zvanične posjete Italiji, predsjednik Skupštine Crne Gore Andrija Mandić, zajedno sa predsjednicima odbora direktora CGES-a i EPCG, Aleksandrom Mijuškovićem i Milutinom Đukanovićem, posjetio je više institucija i kompanija. U okviru te posjete, crnogorska delegacija obišla je i Dispečerski centar itali-

janske kompanije Terna u Rimu, koji se smatra jednim od najsavremenijih u Evropi.

U kompaniji Terna su istakli značaj dobre saradnje sa Crnogorskim elektroprenosnim sistemom, posebno kroz zajednički projekat podmorskog energetskog kabla koji povezuje Italiju i Crnu Goru. Naglašena je i želja da se

saradnja proširi jačanjem energetskih veza sa susjednim zemljama, što bi doprinijelo stabilnijem i efikasnijem regionalnom energetskom sistemu.

Crnogorska delegacija imala je priliku da se detaljnije upozna sa načinom rada Dispečerskog centra, upravljanjem prenosnim sistemom, kao i naprednom tehnologijom i rješenjima koja se koriste za stabilno upravljanje elektroenergetskom mrežom to u vrlo zahtje-

vnim uslovima velikog učešća proizvodnje obnovljivih izvora.

Posjeta Terni bila je važan segment šire posjete Italiji i još jedan primjer regionalne saradnje u energetici. Ovakvi susreti doprinose boljem povezivanju tržišta, jačanju strateških partnerstava i razmjeni znanja i iskustava između crnogorskih i italijanskih energetskih kompanija.



Zaključen ugovor o kreditnom aranžmanu CGES-a i Evropske banke za obnovu i razvoj

U Ministarstvu finansija je 19. jula 2024. godine zaključen ugovor o kreditnom aranžmanu između Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD (CGES) i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), uz garanciju Vlade Crne Gore, za potrebe finansiranja projekta izgradnje 400/110 kV TS Brezna, u iznosu od 28 miliona eura. Ugovor o kreditnom aranžmanu potpisali su Ivan Asanović, izvršni direktor CGES-a i Remon Zakaria, šef kancelarije EBRD-a za Crnu Goru, dok je u ime Vlade Crne Gore, svoj potpis stavio ministar finansija Novica Vuković.

Ovaj projekat će omogućiti integraciju 400 MW obnovljive energije u nacionalnu mrežu, podržavajući dekarbonizaciju crnogorske ekonomije. Smanjiće se gubici u prenosu za 13 GWh godišnje, te osigurati pouzdano snabdijevanje električnom energijom u Crnoj Gori i regionu.

Evropska unija je osigurala tehničku pomoć od 1,05 miliona eura za razvoj studije izvodljivosti i procjene uticaja na životnu sredinu i društvo.

Transbalkanski elektroenergetski koridor predstavlja značajan korak ka energetskej integraciji regiona, povećanju energetske sigurnosti i efikasnosti i pruža osnovu za dalji razvoj obnovljivih izvora energije, a trafostanica Lastva, sa svojom naprednom tehnologijom i ključnom ulogom u prenosnoj mreži, simbol je uspješnog realizovanja ovog ambicioznog projekta.

To je ocijenjeno i tokom posjete predstavni-ka Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), TS Lastva, koje su dočekali predstavnici Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES).

Predstavnik CGES-a, vođa projekta izgradnje ove trafostanice, Aleksa Knežević kazao je da je posjeta TS Lastva, koja je jedna od najvažnijih trafostanica u crnogorskom elektroenergetskom sistemu, prilika da se osvrnemo na značajne ciljeve i uspjehe Transbalkanskog elektroenergetskog koridora.

„Ovaj projekat, dio šire inicijative, ima za cilj poboljšanje energetske interkonekcije između Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine, te njihovo povezivanje sa susjednim zemljama“ pojasnio je Knežević.

29. Forum Energetske zajednice u Atini

U junu 2024. godine održan je Atinski forum kojem su ispred CGES-a prisustvovali predsjednik Odbora direktora Aleksandar Mijušković i izvršni direktor Ivan Asanović. Predsjednik Odbora direktora CGES-a je bio učesnik pan-

ela „Unblocking the grid connection requests and more efficient queue management“, dok je izvršni direktor upoznao učesnike foruma sa statusom spajanja tržišta Crne Gore sa tržištem Italije.

Petnaest godina ENTSO-E

U Atini je upriličena proslava petnaestogodišnjeg rada ENTSO-E, nakon koje je održana i redovna Skupština organizacije. Neposredno prije održavanja Skupštine, održan je sastanak predstavnika TSO-a iz WB6 regiona kako bi se postigao konačan dogovor u vezi konfiguracije CCR-ova.

Predstavnici CGES-a su bili predsjednik Odbora direktora Aleksandar Mijušković i izvršni direktor Ivan Asanović.

Zajedno gradimo put ka boljoj energetskej zajednici

Crnogorski elektroprenosni sistem je bio domaćin dvodnevno-
g sastanka rukovodstva Evropske mreže operatora prenosnih sistema električne energije (ENTSO-E) i operatora prenosa Zapadnog Balkana u Tivtu.

Prvi dan je bio posvećen izlaganju predstavnika ENTSO-E, dok je drugog dana bilo više riječi o pitanjima koja su od značaja za regionalne prenosne kompanije, njihovu viziju budućeg razvoja i međusobne saradnje.

Poseban akcenat je stavljen na implementaciju mrežnih pravila i izazove sa kojima se kompanije susreću prilikom integracije obnovljivih izvora energije.

Domaćini ovog značajnog sastanka bili su Aleksandar Mijušković, predsjednik Odbora direktora CGES-a i Ivan Asanović, izvršni direktor kompanije. U radu dvodnevne sesije učešće su uzeli i ugledni gosti: Zbyněk Boldiš, predsjednik ENTSO-E, Asta Sihvonon-Punkka, potpredsjednica ENTSO-E, Damian Cortinas, predsjednik Odbora ENTSO-E i Tahir Kapetanović, potpredsjednik Odbora ENTSO-E, kao i drugi predstavnici ovog značajnog evropskog udruženja.

Sastanku su prisustvovali i predstavnici EMS-a, NOS BIH i OST-a.

CGES i EPCG potpisali ugovor o agregatu A8 za Hidroelektranu Perućica

Izvršni direktori Crnogorskog elektroprenosnog sistema i Elektroprivrede Crne Gore, Ivan Asanović i Ivan Bulatović, potpisali su ugovor o izgradnji infrastrukture za priključenje agregata A8 u HE Perućica na prenosni sistem. Kako je saopšteno na događaju povodom potpisivanja ugovora, mašinska hala i razvodno postrojenje HE Perućica su izgrađeni za krajnju fazu izgradnje ove hidroelektrane kojom je predviđen i agregat A8.

„Priključenje agregata A8 je još jedna potvrda dobre saradnje između EPCG i CGES. Veće i efikasnije korišćenje hidropotencijala će nam mnogo značiti u kontekstu zelene energetske tranzicije. Ovo je veliki iskorak u tom smjeru za Crnu Goru u crnogorsku elektroenergetiku“, istakao je izvršni direktor CGES-a, Ivan Asanović nakon potpisivanja ugovora.

Proširujemo prenosnu mrežu (OIE)

U Podgorici je u 2024. godini potpisano nekoliko ugovora o priključenju solarnih elektrana na naš prenosni sistem.

■ Ugovor između Crnogorskog elektroprenosnog sistema i kompanije EE Korita DOO iz Bijelog Polja o izgradnji infrastrukture za priključenje nove solarne elektrane na naš prenosni sistem, čija je vrijednost projekta preko dvije stotine miliona eura. Ova saradnja, koju su ozvaničili Ivan Asanović, izvršni direktor CGES-a i Damir Banovec, ispred bjelopoljske kompanije, označava korak naprijed ka jačanju naših kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i širenju održive energetske mreže. Ova inicijativa predstavlja jedan dio naše strategije usmjerene ka povećanju udjela

čiste energije u ukupnoj proizvodnji električne energije u Crnoj Gori, čime podržavamo globalne ciljeve održivog razvoja i doprinosimo očuvanju životne sredine.

■ Ugovor o izgradnji infrastrukture za priključenje solarne elektrane Vračenovići na prenosnu mrežu potpisali su predstavnici kompanija CGES AD Podgorica i Agenos Energy DOO Podgorica, Ivan Asanović i Iva Simonović. Ovaj korak znači povećanje proizvodnje čiste energije, smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva i potencijalno niže troškove za buduće korisnike. Takođe, doprinosi održivijoj budućnosti i ekološki prihvatljivijem elektroenergetskom sistemu.



■ Ugovor o izgradnji infrastrukture za priključenje vjetroelektrane Bijela potpisali su izvršni direktor Crnogorskog elektroprenosnog sistema, Ivan Asanović i predstavnik vjetroelektrane Alcazar Energi, Enrico Casari, čime nastavljamo eru razvoja obnovljivih izvora energije (OIE) u našoj zemlji. Ovaj ugovor predstavlja značajan iskorak ka zelenoj tranziciji i postizanju ciljeva održivog razvoja.

Korišćenje vjetroenergije predstavlja ključnu komponentu u smanjenju emisije štetnih gasova i stvaranju čistije energetske budućnosti. Ulaganje u obnovljive izvore poput vjetroelektrana ne samo da doprinosi očuvanju životne sredine, već i smanjuje zavisnost od fosilnih goriva, podstiče ekonomiju i otvara nova radna mjesta u sektoru zelene energije.



Međunarodna Saradnja

Zakonom o prekograničnoj razmjeni električne energije i gasa propisano je da prekogranični prenos električne energije može da obavlja operator prenosnog sistema koji ima uspostavljen sistem međunarodne saradnje. U tom smislu, CGES ostvaruje međunarodnu saradnju u cilju jačanja kapaciteta i primjene najboljih međunarodnih praksi u oblast energetike. Oblasti međunarodne saradnje od interesovanja za CGES u 2024. godini odnosile su se na upravljanje sistemom, razvoj i investicije, tržište, IT i telekomunikacije, formalno pravni okvir i regulaciju.

Tokom 2024. godine, predstavnici CGES-a su nastavili aktivnosti u okviru svog učešća u međunarodnim radnim tijelima i organizacijama. Međunarodne aktivnosti realizovane su uglavnom putem elektronskih kanala komunikacije, kao i fizičkim prisustvom na pojedinim sastancima.

Članstvo u ENTSO-E

CGES kontinuirano ostvaruje saradnju sa evropskim operatorima prenosnih sistema u okviru Evropske mreže operatora prenosnih sistema (ENTSO-E – European Network of Transmission System Operators for Electricity), koja danas broji 40 članica iz 36 evropskih država.

Operatori prenosnih sistema koji predstavljaju 36 zemalja odgovorni su za siguran i koordinisan rad evropskog elektroenergetskog sistema, najveće međusobno povezane elektroprenosne mreže na svijetu. Pored svoje osnovne uloge u tehničkoj saradnji, ENTSO-E je takođe i zajednički glas operatora prenosnih sistema. ENTSO-E objedinjuje jedinstvenu stručnost operatora prenosnih sistema za dobrobit evropskih građana omogućavajući energetska tranziciju i promovirajući završetak i optimalno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta električne energije, uključujući i ispunjavanje mandata datih ENTSO-E na osnovu regulativa EU.

Tokom 2024. godine, predstavnici CGES-a učestvovali su u radu Skupštine ENTSO-E, Komiteta za razvoj sistema (System Development Committee), Radne grupe za AIM (Asset Implementation Management), Inicijative za saradnju jugoistočne Evrope projekat planiranja prenosnog sistema SECI TSP, Komiteta za istraživanje, razvoj i inovacije (Research, Development and Innovation Committee), Komiteta za upravljanje sistemom (SOC – System Operation Committee) i Regionalne grupe Kontinentalna Evropa (RG CE), Radne grupe za mrežne modele i prognostičke alate (NMFT – Network Models and Forecast Tools), SPD (System Protection & Dynamics), Podgrupe za koordinisani rad sistema (SG CSO – Sub Group Coordinated System Operation), Ekspertske grupe za međunarodnu saradnju za kontrolu mreže IGCC (International Grid Control Cooperation Expert Group), Tržišnog komiteta (Market Committee), Radne grupe za upravljanje zagušenjima i integraciju tržišta (CMMI - Congestion Management and Market Integration), Grupe za pravna i regulatorna pitanja (LRG – Legal and Regulatory Group), Komiteta za informaciono-komunikacione tehnologije (Information and Communication Technologies Committee), radnih grupa za StG Delivery, ICT Security, EnC Task Force (sa podgrupom CCR Workstream ITME i South East Europe), kao i Tehničkog komiteta CCR ITME, Implementacione grupe za ITME, ICS (Incident Classification Scale) i FAG (Finance Advisory Group).

Članstvo u Med-TSO

Asocijacija operatora prenosnih sistema zemalja Mediterana (Med-TSO) je osnovana sa ciljem promocije stvaranja mediteranskog energetskog tržišta, obezbjeđujući njegovo optimalno funkcionisanje definisanjem zajedničkih metodologija, pravila i praksi za optimizaciju rada postojeće infrastrukture i olakšavanje razvoja nove. CGES, kao jedan od osnivača Med-TSO asocijacije koja ima 20 članova iz 20 zemalja Mediterana, nastoji da doprinese ostvarivanju utvrđenih ciljeva, donošenju odluka i radu ove asocijacije.

Predstavnici CGES-a su tokom 2024. godine pored Skupštine Med-TSO, učestovali u praćenju i radu Tehničkog komiteta za regulaciju i institucije, Tehničkog komiteta za operacije, kao i u radu Tehničkog komiteta za ekonomske studije i scenarije.

Učešće u radu Energetske zajednice

Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja se bavi energetskom politikom. Zajednica je osnovana potpisivanjem sporazuma u oktobru 2005. godine u Atini. Ugovor je stupio na snagu u julu 2006. godine, povezujući Evropsku uniju, s jedne strane, i zemlje jugoistočne Evrope i Crnomorskog regiona, s druge. Osnovni cilj Zajednice je da unutrašnje tržište električne energije proširi iz Evropske unije na zemlje jugoistočne Evrope i Crnomorskog regiona na bazi pravno obavezujuće regulative.

Crna Gora je jedna od ugovornih strana Energetske zajednice, a predstavnici CGES-a tokom 2024. godine učestvovali su u radu Inicijative za gasno povezivanje centralne i jugoistočne Evrope (Central and South Eastern European Gas Connectivity – CESEC), Radne grupe za projekte od interesa za Energetsku zajednicu i projekte od zajedničkog interesa u oblasti energetike (PECI/PMI Electricity Working Group), kao i u okviru Radne grupe za alokaciju kapaciteta i upravljanje zagušenjem - zajednički stručni tim (Capacity Allocation and Congestion Management - joint expert team EnC – CACM PCG JET EnC).

Grupa za rad SMM bloka

CGES upravlja ENTSO-E kontrolnom oblašću Crna Gora. Kontrolna oblast Crna Gora, zajedno sa kontrolnim oblastima Srbije i Makedonije, čini kontrolni blok SMM. Koordinaciju SMM bloka obavlja operator prenosnog sistema Srbije (EMS), sarađujući sa CGES-om i makedonskim operatorom prenosnog sistema (MEPSO). Od strane operatora prenosnih sistema SMM bloka formirana je Stalna radna grupa zadužena za analizu i unapređenje operativnog rada u istom.

Ostale međunarodne aktivnosti

CGES je tokom 2024. godine učestvovao i u radu Inicijative za tržište električne energije (EMI), Programa I-nergy, Radne grupe OSCE za ublažavanje prijetnji klimatskih promjena kritičnoj energetskoj infrastrukturi, kao i u radu HYPNET (Pan-European interoperable AC-DC hybrid electricity networks).

Konferencije, forumi, paneli

Učešće na konferencijama, forumima i panelima, CGES nastavlja da koristi kao priliku za razmjenu iskustava, ideja i konkretnih prijedloga za unapređenje saradnje na poljima od značaja za rad operatora prenosnog sistema.

CGES učestvovao na Balkanskom energetskom forumu

Predsjednik Odbora direktora CGES-a, Aleksandar Mijušković govorio je na panelu „Moguća rješenja za prevazilaženje izazova u mreži“, održanom u okviru Balkanskog energetskog foruma u Beogradu, 13. i 14. maja 2024. godine. Učesnici panela razmatrali su tehničke i regulatorne izazove u radu prenosnih sistema u regionu, kao i moguća rješenja za njihovo prevazilaženje. Učešće CGES-a još jednom potvrđuje aktivnu ulogu kompanije u regionalnoj energetskoj saradnji.

CGES dio diskusije o energetskoj integraciji na EPCG NET 2024

Izvršni direktor CGES-a, Ivan Asanović učestvovao je na panelu „Integracija tržišta električne energije i uspostavljanje mehanizma za prilagođavanje ugljenika na granicama (CBAM)“, održanom u okviru stručnog simpozijuma EPCG NET 2024. Panel je okupio stručnjake i donosiocel odluka iz energetskog sektora regiona u cilju razmjene mišljenja o tržišnim integracijama i uticaju klimatskih politika na prenosne sisteme.

Razvojne perspektive regiona predstavljene u Novom Sadu

U okviru konferencije EV DAYS u Novom Sadu, izvršni direktor CGES-a, Ivan Asanović govorio je na panelu „Evolucija energetskog sektora – perspektive Jugoistočne Evrope“. U fokusu njegovog izlaganja bila je potreba za izgradnjom nove infrastrukture i primjenom savremenih sistema upravljanja elektroenergetskom mrežom kako bi se u potpunosti iskoristio potencijal obnovljivih izvora energije u regionu.

Regionalna konferencija o obnovljivim izvorima energije: Iskustva i izazovi integracije

Izvršni direktor Crnogorskog elektroprenosnog sistema, Ivan Asanović učestvovao je kao govornik na panelu „Izazovi integracije OIE u elektroenergetski sistem – Srbija i region“, održanom tokom prvog dana konferencije OIE Srbija 2024. Konferenciju je organizovalo Udruženje Obnovljivi izvori energije Srbije (OIE Srbija), a fokus panela bio je na tehničkim, regulatornim i infrastrukturnim izazovima koje donosi ubrzani razvoj obnovljivih izvora energije u regionu.

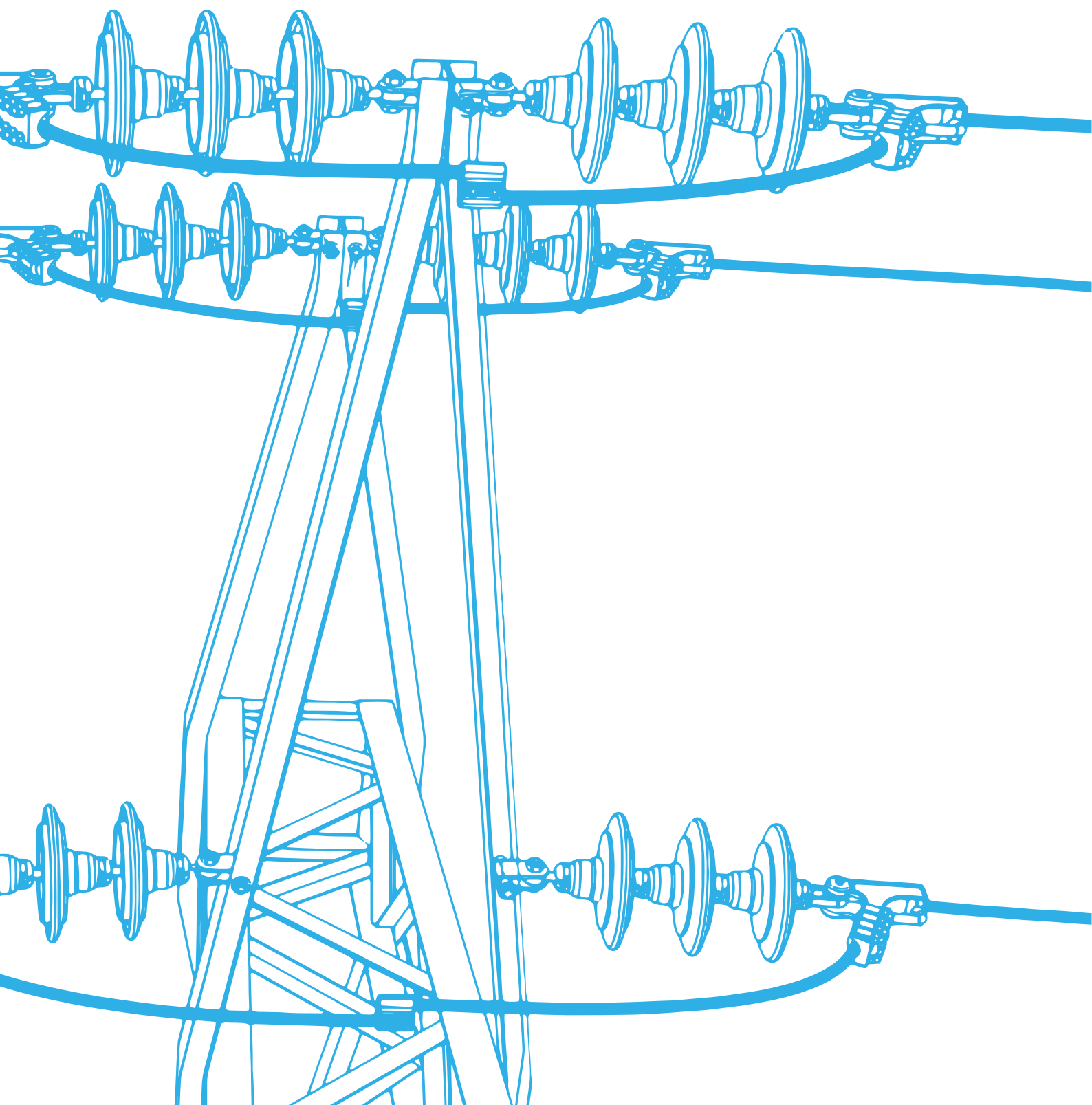
Asanović je u svom izlaganju istakao važnost planiranja i modernizacije prenosne mreže, regionalne saradnje i digitalizacije sistema kako bi se obezbijedila stabilnost i efikasna integracija sve većeg broja projekata obnovljivih izvora energije.

INFOFEST - Upravljanje složenim energetskim sistemima

Predsjednik Odbora direktora CGES-a, Aleksandar Mijušković učestvovao je na panelu „Izazovi upravljanja energetskim sistemima – od proizvođača do potrošača“, održanom u okviru Festivala informatičkih dostignuća – INFOFEST u Budvi. U svom izlaganju govorio je o sve većoj složenosti upravljanja mrežom, značaju digitalnih tehnologija i potrebi za strateškim pristupom u planiranju energetskog razvoja.

Otvoreni Osmi dani elektroinženjera: učešće CGES-a u stručnom dijalogu

Predsjednik Odbora direktora CGES-a, Aleksandar Mijušković obratio se učesnicima na otvaranju manifestacije „Osmi dani elektroinženjera“, koju su organizovali Stručna komora elektroinženjera i Inženjerska komora Crne Gore. U obraćanju je istakao značaj stručnih skupova za razmjenu znanja, unapređenje prakse i jačanje zajedničkog odgovora na izazove energetske tranzicije.



NAŠ TIM

Energetski sektor prolazi kroz radikalnu i brzu transformaciju: zahtjevi prema operatoru prenosnog sistema se razvijaju, izazovi se povećavaju, a naši načini rada i vještine koje su nam potrebne se mijenjaju. U tom kontekstu,

naši ljudski resursi su od vitalnog značaja za prihvatanje izazova trenutne energetske tranzicije, a samim tim i za rast i razvoj naše kompanije. Nijedna promjena se ne može desiti ako je ne pokreću ljudi.

Ljudski resursi

Uzevši u obzir plan kompanije da, valorizujući svoje potencijale sa fokusom na razvoj prenosnog sistema, bude prepoznata po uslugama najboljeg kvaliteta i spremna da odgovori izazovima u procesu energetske tranzicije, kontinuirano nastojimo da posebnu pažnju posvetimo unapređenju politike ljudskih resursa. Kompanija je tokom 2024. godine nastavila da ostvaruje značajne rezultate zahvaljujući posvećenosti, stručnosti i angažmanu zaposlenih. Iako su tehnološke inovacije i unapređenje infrastrukture ključni faktor, naš uspjeh ne bi bio moguć bez izuzetnog doprinosa tima koji svakodnevno upravlja svim operacijama, održava mrežu i osigurava nesmetan rad sistema. Zaposleni na svim nivoima, svojim angažmanom i timskom saradnjom čine da naša kompanija ne samo zadovoljava, već i premašuje visoke standarde poslovanja.

Potrebe za radnim angažovanjem zaposlenih se analiziraju i planiraju vodeći računa o širokom spektru odgovornosti operatora prenosnog sistema i strateškim ciljevima Društva. Tokom 2024. godine, akcenat je stavljen na unapređenje ljudskih resursa u cilju obezbjeđenja preduslova za adekvatan odgovor na zakonske obaveze iz nadležnosti kompanije, zahtjeve Evropske mreže operatora prenosnih sistema električne energije (ENTSO-E), a u cilju uspostavljanja adekvatne eksploatacije i upravljanja infrastrukturom, koja je rezultat implementacije projekata odobrenih od Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (RAE).



Imajući u vidu ciljeve Društva i prepoznate potrebe za unapređenjem poslovnih procesa kroz definisanje novih organizacionih jedinica i precizniju podjelu zaduženja, kao i preporuke internog revizora, donesen je novi Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

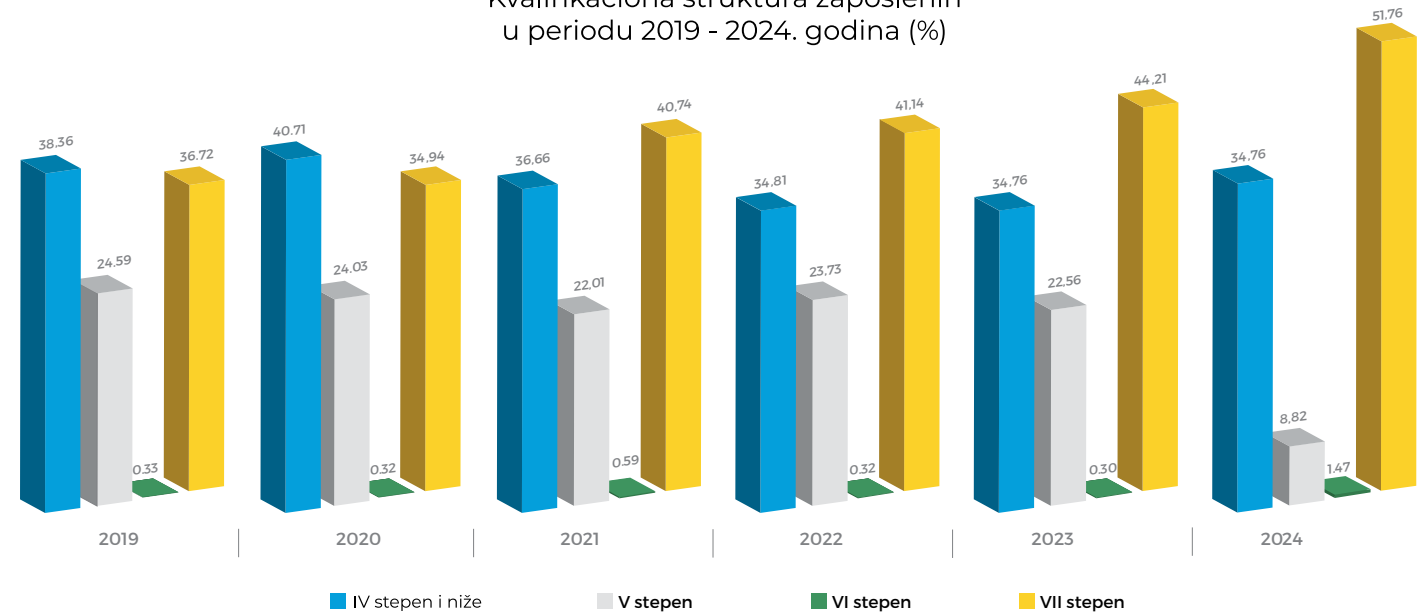
Istim su uspostavljene nove organizacione jedinice za upravljanje ljudskim resursima, finansijsko praćenje investicionih projekata, korporativne komunikacije i implementaciju ERP i DMS sistema.

Pored toga, poslovni procesi poput javnih nabavki, daljinskog upravljanja VN opremom, SCADA EMS, zaštite kritične infrastrukture, zadataka koji proističu iz transponovanja EIP, pravnih pitanja, arhivskog poslovanja, opštih poslova, uvozno izvoznih poslova i upravljanja magacinima organizovani su, shodno potrebama kompanije, na drugačiji način.

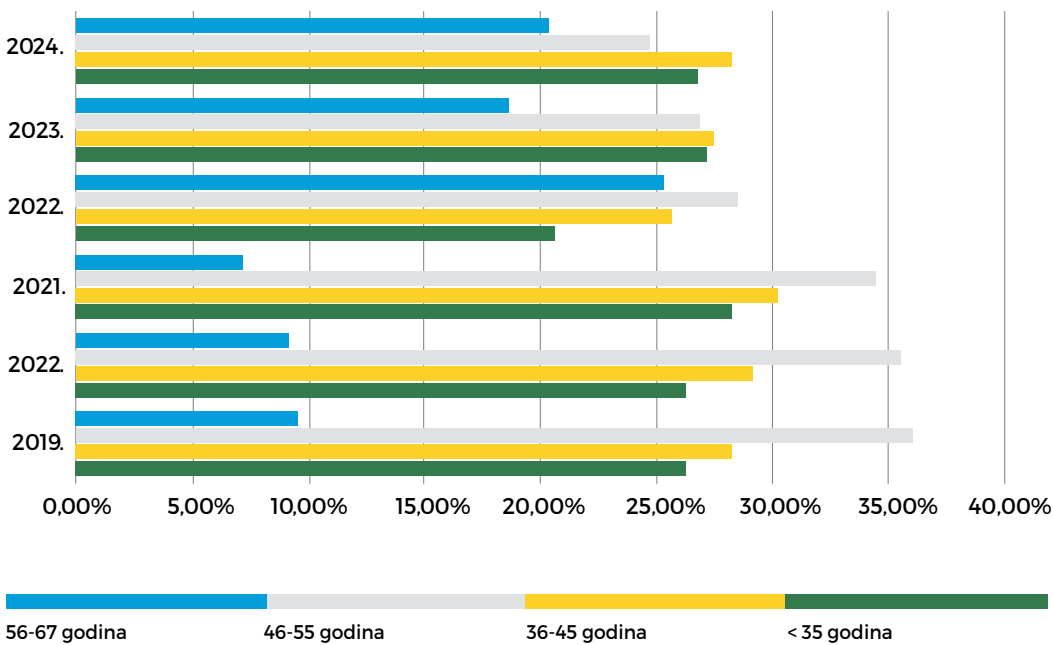
Očekuje se da pomenuta unapređenja značajno doprinesu optimizaciji poslovnih procesa i opštoj efikasnosti kompanije. Iz navedenog razloga, bilježimo rast broja zaposlenih i promjene u kadrovskoj i starosnoj strukturi. Na

dan 31.12.2024. godine, ukupan broj zaposlenih u CGES-u iznosio je 340. Od ukupnog broja zaposlenih, ugovor o radu na neodređeno vrijeme imalo je 317, a na određeno 23 zaposlenih.

Kvalifikaciona struktura zaposlenih u periodu 2019 - 2024. godina (%)



Starosna struktura zaposlenih u periodu 2019 - 2024. godina (%)



Važno je napomenuti da je u prethodnom periodu, značajan dio novozaposlenih posredstvom Agencije za privremeno ustupanje zaposlenih bio angažovan na različitim poslovima u Društvu, pa sa zadovoljstvom kon-

statujemo da je prilika za zasnivanje radnog odnosa pružena kandidatima koji su zahvaljujući prethodnom vrijednom radnom iskustvu bili spremni da adekvatno odgovore povjerenim zadacima.

Kao dio naše dugoročne posvećenosti razvoju ljudskih resursa i doprinosu zajednici, već jedanaestu godinu zaredom, kompanija aktivno podržava vladin program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Izvršni direktor CGES-a, Ivan Asanović, zajedno sa svojim najbližim saradnicima, dočekaio je nove pripravnike, poželjeviši im uspješan početak. Tokom 2024. godine, kroz ovaj program, u našoj kompaniji obučeno je 8 korisnika, koji su prošli kroz različite sektore i stekli praktično znanje. Ovaj program ne samo da omogućava mladima da steknu nova praktična iskustva, već i kompaniji donosi novu energiju i svjež pogled na izazove i prilike u energetsom sektoru.

CGES nastavlja da ulaže u obrazovanje mladih kroz saradnju sa obrazovnim institucijama. U skladu s tim, studenti Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta Crne Gore posjetili su Nacionalni dispečerski centar, gdje su imali priliku da se upoznaju sa radom sistema za upravljanje prenosom električne energije. Ova posjeta omogućila im je da povežu teorijska znanja

sa stvarnim radnim procesima u energetici.

Pored saradnje sa fakultetom, CGES posvećuje pažnju i obrazovanju učenika srednjih škola. Kroz tehničku saradnju sa Srednjom elektrotehničkom školom „Vaso Aligrudić“ omogućena je praktična nastava za učenike. Cilj je da steknu konkretna znanja i vještine potrebne za rad u energetici. Ovakve inicijative pomažu mladima da se bolje pripreme za buduće poslove i lakše uđu u svijet rada.

Kako bi dodatno približio sektor energetike mladima, CGES učestvuje i na događajima koji povezuju studente i poslodavce. Na sajmu poslova Job Fair, predstavnica CGES-a Irena Bašanović govorila je o potrebama tržišta, važnosti stručnog kadra i povezivanju obrazovanja sa praksom. Studenti su imali priliku da saznaju više o ulozi elektroinženjera u savremenoj energetici i da se upoznaju sa mogućnostima zapošljavanja. Ova aktivnost dio je stalne podrške CGES-a obrazovanju i profesionalnom razvoju mladih.

Obuke i razvoj zaposlenih

Kompanija je i u 2024. godini nastavila da ulaže u obuke i razvoj zaposlenih, smatrajući da su oni ključni faktor koji doprinosi dugoročnom uspjehu i inovacijama. U tom kontekstu, naši zaposleni su imali priliku da proširuju svoja profesionalna znanja i vještine kroz brojne obrazovne inicijative i stratešku saradnju sa vodećim svjetskim kompanijama. Ova ulaganja ne samo da su poboljšala operativnu efikasnost i sigurnost sistema, već su značajno povećala i motivaciju zaposlenih, čineći ih još angažovanijima i posvećenijima svojim zadacima. Zaposleni su se obučavali na temu korišćenja softverskih paketa za analizu rada sistema TNA i PSS/E, zaštitnih uređaja Siemens Siprotec 5 i PCM ABB, implementacije projekata digitalnih trafostanica, upravljanja projektima, s posebnim osvrtom na ugovore o građenju zasnovane na FIDIC-ovim uslovima, upravljanja rizicima u skladu sa ISO 31000:2018 i primjene računovodstvenih standarda i finansijskog planiranja i izvještavanja, analize finansijskih iskaza i drugih tema veza-

nih za kvalitetno upravljanje računovodstvom i finansijama.

Osim toga, naši zaposleni su aktivno učestvovali na brojnim događajima iz struke, među kojima izdvajamo konferencije, samite i forume na teme: energetska bezbjednost u jugoistočnoj Evropi i istočnom Mediteranu, dinamika tržišta električne energije u regionu jugoistočne Evrope, umrežavanje elektroprirodnih preduzeća u regionu kao odgovor na energetske i klimatske politike EU, kreiranje tržišnog modela električne energije, ulaganje u obnovljive izvore energije, najnoviji trendovi i izazovi u energetici, primjena vještačke inteligencije za potpunu digitalnu transformaciju procesa.

Kako bi održali korak sa svjetskim standardima, naši zaposleni su takođe učestvovali na prestižnim sajmovima, poput **Sajma industrijskih tehnologija u Hanoveru, kao i studentskim posjetama fabrikama, među kojima**

je i Hitachy Energy u Kini. Ovi događaji su nam pružili priliku za razmjenu iskustava, kao i za upoznavanje sa inovacijama koje su ključne za naš budući razvoj. Naša posvećenost edukaciji i stručnoj obuci igra ključnu ulogu u održavanju visokih standarda naše kompanije omogućavajući nam da uvijek budemo u korak sa globalnim trendovima i tehničkim inovacijama.

Delegacija CGES-a učestvovala je na međunarodnoj konferenciji **CIGRE u Parizu**, koja okuplja stručnjake iz oblasti elektroenergetskih sistema iz cijelog svijeta. Koleginice Gordana Perović, Ljiljana Vučinić i Nikolina Mraković predstavile su svoje stručne radove u okviru Poster sesije. Učešće na ovom skupu potvrđuje posvećenost CGES-a profesionalnom usavršavanju i međunarodnoj saradnji.

CGES posebnu pažnju posvećuje pozitivnoj radnoj atmosferi, koja je temelj svakog uspjeha. Nagrade i priznanja za izuzetne doprinose, kao i stalna komunikacija sa zaposlenima omogućavaju nam da se osjećamo kao tim, usmjereni ka zajedničkom cilju.

Kompanija se, kao i uvijek, oslanja na svoje ljudske resurse kao najvažniji kapital i najvrijedniji resurs. Njihova posvećenost, stručnost i želja za napredovanjem oblikuju našu budućnost i ključni su faktor koji nas vodi ka novim uspjesima.

Na svečanosti povodom obilježavanja 15 godina postojanja CGES-a, dodijeljena su priznanja zaposlenima za izuzetan doprinos razvoju kompanije. Priznanja su uručena kolegama iz Elektroprenosa- Daliboru Dragoviću i Slavši Petriću, iz NDCa Mladenu Ševaljeviću, iz Sektora za razvoj i investicije Ireni Bašanović, iz Sektora za finansijske i ekonomske poslove Ani Krvavac, iz Sektora za regulatorne, pravne i poslove međunarodne saradnje Enisu Čindraku, iz Sektora IKT Ivici Žugiću, a iz Kabineta izvršnog direktora Kseniji Šolaji. Ovaj jubilej obilježen je u znaku ostvarenih rezultata i strateškog usmjerenja ka daljem razvoju.

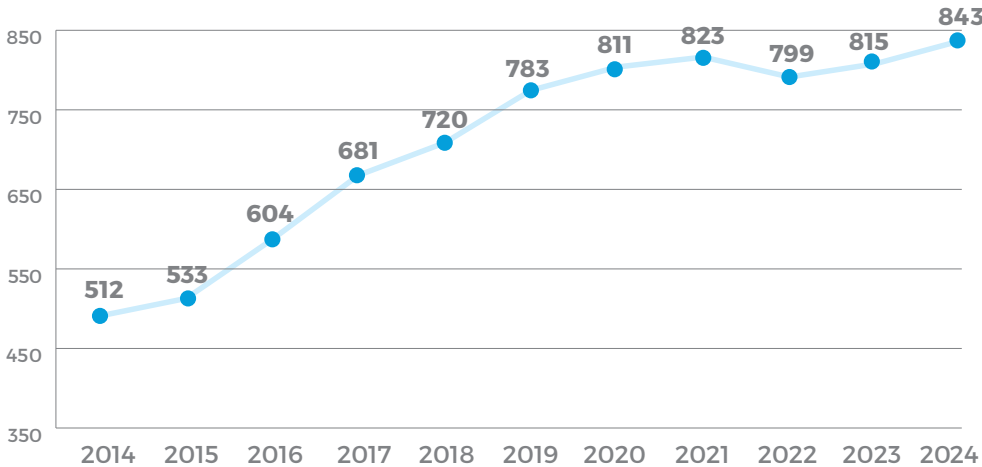
U 2025. godini, nastavićemo da ulažemo u razvoj zaposlenih i da stvaramo radno okruženje koje podstiče inovacije, sigurnost i timsku saradnju, jer vjerujemo da je upravo ljudski faktor temelj našeg uspjeha.

Vrijednost sredstava po zaposlenom

Vodeći računa o značaju energetskeg sektora za ukupnu stopu zaposlenosti u zemlji, s jedne strane, ali i neophodnosti optimizacije svih troškova osnovne djelatnosti, pa i troškova zarada, s druge, Društvo iz godine u godinu popravlja jedan od osnovnih parametara efi-

kasnosti - vrijednost sredstava po zaposlenom u kompaniji. Na taj način nastoji se postići optimalan kompromis između doprinosa domaćem standardu, kroz zapošljavanje novih radnika i optimizacije regulisanih troškova.

Vrijednost sredstava po zaposlenom [u 1000 €] u periodu od 2014. do 2024. godine



Zaštita i zdravlje na radu

Zakonom o zaštiti i zdravlju na radu („Službeni list Crne Gore“, br. 034/14 od 08.08.2014, br. 044/18 od 06.07.2018, br. 084/24 od 06.09.2024) propisano je da se zaštita i zdravlje na radu obezbjeđuje i sprovodi primjenom savremenih tehničko-tehnoloških, organizacionih, zdravstvenih, socijalnih i drugih mjera i sredstava zaštite u skladu sa ovim zakonom, drugim propisima, ratifikovanim i objavljenim međunarodnim ugovorima. Shodno djelatno-

sti koju vrši, CGES nastoji da u svakom trenutku obezbijedi adekvatne mjere zaštite na radu svojih zaposlenih, odnosno uslove na radu koji ne dovode do povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom i koji stvaraju pretpostavke za punu fizičku i psihičku zaštitu zaposlenih. Shodno pomenutom zakonu, zaštita i zdravlje na radu je djelatnost od javnog interesa.

Tokom 2024. godine, izvršene su brojne aktivnosti iz oblasti zaštite i zdravlja na radu:

- ▶ obavljeni su periodični specijalistički ljekarski pregledi zaposlenih na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada, na zahtjev zaposlenih ili poslodavca;
- ▶ ispitana su postojeća VN sredstva kolektivne zaštite na radu;
- ▶ organizovano je i osposobljavanje za bezbjedan rad za zaposlene na radnim mjestima sa povećanim rizikom i zaposlene koji su promijenili radno mjesto, a sve u skladu sa Zakonom o zaštiti i zdravlju na radu;
- ▶ ažurirane su evidencije iz oblasti zaštite i zdravlja na radu;
- ▶ urađen Akt o procjeni rizika;
- ▶ urađen Normativ ličnih i sredstava kolektivne zaštite na radu;
- ▶ izvršena je obuka zaposlenih za pružanje prve pomoći;
- ▶ obezbijeđena su sredstva lične zaštite na radu prema Normativu sredstava i opreme lične zaštite na radu;
- ▶ obezbijeđena su sredstva kolektivne zaštite na radu za sve objekte CGES-a shodno Normativu sredstava i opreme kolektivne zaštite na radu;
- ▶ prisustvo na Savjetovanju na temu: Unapređenje kvaliteta u sprovođenju ZZNR - važan korak ka članstvu u EU;
- ▶ svim zaposlenima su poslate preporuke za rad na otvorenom prostoru pri ekstremno visokim spoljnim temperaturama;
- ▶ izvršen je kontrolni inspekcijski pregled od strane Inspekcije rada, Odsjek za zaštitu na radu.

Zdravlje i timski duh

Tim CGES-a učestvovao je na trci **Montenegro Business Run**, sportskom događaju koji okuplja predstavnike brojnih kompanija u cilju promocije zdravih stilova života, timskog duha i povezivanja zaposlenih. Učešće na ovom događaju predstavlja dio aktivnosti usmjerenih na jačanje organizacione kulture i podsticanje međusobne saradnje među kolegama.



Zaposleni CGES-a učestvovali su na **11. sportskim susretima elektroprenosnih kompanija Jugoistočne Evrope**, održanim od 27. do 30. juna u Trebinju. Događaj je okupio kolege iz sektora prenosa električne energije iz više zemalja regiona u cilju jačanja međusobne saradnje i kolegijskih odnosa kroz sport i neformalna druženja.

DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Prethodna, 2024. godina, bila je još jedna u nizu u kojoj smo potvrdili svoju posvećenost društveno odgovornom poslovanju. Mnogo smo uložili u različite projekte i ostvarili značajan doprinos zajednici.

Podržali smo talentovane sportiste, kao i krovne sportske institucije, doprinijeli očuvanju kulture, ulagali u obrazovanje mladih, jer vjerujemo da je društveno odgovorno poslovanje ključ dugoročnog uspjeha.

Rezultati naših ulaganja su vidljivi. Tradicionalno, veliki dio naših sredstava usmjeren je prema sportu. Podržali smo 14 sportskih klubova, četiri krovne institucije, kao i talentovane sportiste, omogućivši im bolje uslove za treniranje i takmičenje. Posebnu pažnju posvetili smo i ovog puta crnogorskim **paraolimpijcima**, pružajući im neophodnu podršku za ostvarivanje vrhunskih rezultata. Partnerstvo se temelji na zajedničkim vrijednostima, uz kontinuitet u promoviisanju jednakosti i uključivanja kroz sport.



Izvršni direktor CGES-a, Ivan Asanović prisustvovao je ceremoniji otvaranja prvog Evropskog džudo kupa u Podgorici, gdje je uručio nagrade pobjednicima u kategoriji do 73 kilograma.

Ovim učešćem CGES je još jednom pružio podršku razvoju sporta i mladih talenata u Crnoj Gori. Osim sporta, u 2024. godini intenzivirali smo naše aktivnosti u kulturi i obrazovanju. Partnerstva s brojnim prosvjetno-pedagoškim ustanovama, školama i fakultetima omogućila su nam da podržimo razvoj mladih talenata i unaprijedimo obrazovni proces.

U želji da doprinesemo razvoju civilnog društva, ostvarili smo uspješnu saradnju s brojnim nevladinim organizacijama. Zajedničkim projektima smo se bavili rješavanjem važnih društvenih problema i unapređenjem kvaliteta života u našoj zajednici.

CGES je, u okviru aktivnosti društveno odgovornog poslovanja, podržao izgradnju dječjeg igrališta u Gornjem Grblju. Projekat je realizovan u saradnji sa lokalnom zajednicom i stvoren je prostor koji omogućava bezbjednu igru i boravak djece na otvorenom.

Pružili smo podršku organizaciji EDUTUS Crna Gora i pobjedničkim timovima osnovnih škola „Anto Đedović“ iz Bara i „Kekec“ iz Sutomora, koji su predstavljali Crnu Goru na Svjetskoj olimpijadi iz robotike (WRO) u Izmiru, Turska. Ova podrška dio je opredjeljenja CGES-a za ulaganje u obrazovanje i podsticanje razvoja mladih u oblastima nauke, tehnologije i inovacija.

Naše kolegice i kolege pokazali su veliko srce i istinsku posvećenost zajednici, učestvujući u tradicionalnoj akciji dobrovoljnog davanja krvi, dva puta u toku godine. Ovakvi humani gestovi još jednom potvrđuju vrijednosti solidarnosti, brige za druge i spremnosti da se pomogne onima kojima je najpotrebnije i predstavlja dugogodišnju tradiciju u okviru CGES-a.

Ovo je samo kratak pregled našeg društveno odgovornog poslovanja u 2024. godini. Ponosni smo na sve što smo postigli i vjerujemo da smo na taj način dali svoj doprinos razvoju naše zajednice. U budućnosti ćemo nastaviti s ovim aktivnostima, težeći ka još većem pozitivnom uticaju na društvo.

Za nas, društvena odgovornost nije samo obaveza – to je naš izbor. Svaki projekat, svaka donacija i svaka podrška dio su puta koji vodi ka humanijem, zdravijem i bogatijem društvu. Jer zajedno možemo mnogo više.



Zaštita životne sredine

U okviru permanentnih aktivnosti Društva na obezbjeđenju zaštite životne sredine izvršene su brojne aktivnosti:

■ Periodična mjerenja nivoa elektromagnetnih zračenja obavljena su od strane akreditovane institucije u trafostanicama: TS 110/35 kV Žabljak, TS 110/20 kV Mrke, TS 110/20 kV Mateševo, TS 110/35 kV Pljevlja 1 i na dalekovodima: DV 110 kV Brezna-Žabljak dionica Žabljak-Njegovuđa, DV 110 kV Podgorica 1-Danilovgrad i DV 110 kV Perućica-Danilovgrad. Uz izvještaje o mjerenjima dostavljena su, za svaki objekat, stručna mišljenja o ispunjavanju uslova za izvore elektromagnetnih polja u pogledu propisanih granica izlaganja za elektromagnetna polja. Mjerenja su vršena shodno Zakonu o zaštiti od nejonizujućih zračenja, a izmjerene vrijednosti su niže od propisanih Pravilnikom o granicama izlaganja elektromagnetnim poljima. Za sprovođenje mjera zaštite od nejonizujućih zračenja stručno je osposobljeno troje zaposlenih. Mjerenja buke u životnoj sredini izvršeno je u neposrednoj blizini objekata: 400/220/110 kV Pljevlja 2, 400/110/35 kV Ribarevine, 220/110/35 kV Mojkovac i 400/110/35 kV Lastva kako bi se pratio uticaj na životnu sredinu.

■ Upravljanje otpadom se obavlja u skladu sa principima održivog razvoja, odnosno efikasnijeg korišćenja resursa koje podrazumijeva sprečavanje nastanka otpada kad god je to moguće, pravilno skladištenje otpada (naročito opasnog), pripremu postojećeg otpada za ponovnu upotrebu, recikliranje ili dobijanje energije. Najveći dio proizvedenog otpada se reciklira. CGES postupa sa otpadom u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i prema Planu upravljanja otpadom CGES AD. Zbog velikih investicionih ulaganja u zamjenu visokonaponske opreme, pored tekućeg održavanja opreme, bilježi se porast proizvedenog otpada u 2023. i 2024. godini u odnosu na period prije 2023. godine.

■ Agenciji za zaštitu životne sredine dostavljeni su: Godišnji izvještaj o otpadu za 2023. godinu i podaci o instaliranoj opremi sa SF6 gasom u 2023. godini u cilju ažuriranja sveobuhvatnog inventara emisija gasova u vazduh.

■ MONSTAT-u su dostavljeni podaci o proizvedenom otpadu u 2023. godini i podaci koji će biti korišćeni za istraživanje o investicijama za zaštitu životne sredine u 2023. godini. U saradnji sa Javnim preduzećem za nacionalne parkove Crne Gore realizovan je monitoring biodiverziteta na području NP Lovćen. Izvršena je i sanacija terena za pošumljavanje u NP Lovćen, kao mjera kompenzacije nakon izgradnje DV 400 kV Lastva-Čevo.

Izrađen je izvještaj o karbonskom otisku CGES-a prema smjernicama GHG protokola korporativnog standarda. Izvještaj sadrži informacije o korišćenoj metodologiji za obračun emisija, aktivnostima koje sprovodi organizacija, primijenjenim emisionim faktorima i dobijenim rezultatima o GHG emisijama koje se vezuju za poslovanje CGES-a na osnovu identifikovanih organizacionih i operativnih granica. Osnovni ciljevi ovog izvještaja su:

► definisanje emisija GHG tokom 2023. godine iz svih aktivnosti kompanije (direktno i indirektno vezanih za aktivnosti kompanije) u cilju identifikacije ključnih izvora emisija i potencijalnih prilika za smanjenje;

► identifikacija početnog stanja i uspostavljanje bazne godine obračuna emisija u cilju uspostavljanja procesa redovnog praćenja emisija iz godine u godinu.

INTERNA I EKSTERNA REVIZIJA

Unutrašnja revizija

Kao dio sistema upravljanja i unutrašnjih kontrola, unutrašnja revizija CGES-a pruža nezavisno i objektivno uvjeravanje i savjetodavne usluge u cilju doprinosa unapređenju poslovanja Društva.

Tokom 2024. godine, unutrašnja revizija CGES-a je sprovela sljedeće aktivnosti:

► Realizacija Plana unutrašnje revizije za 2024. godinu

Planiranjem rada unutrašnja revizija postiže ostvarivanje ciljeva, utvrđivanje prioriteta i obezbjeđivanje efikasnog i efektivnog korišćenja resursa, kao i:

1. adekvatnu procjenu budućih potreba za resursima;
2. standard u odnosu na koji se može mjeriti stvarna uspješnost u radu;
3. prihvatanje poslova koje obavlja unutrašnja revizija od strane rukovodstva;
4. stalnu evidenciju faktora koji su uzeti u obzir prilikom utvrđivanja plana, kao i donesenih odluka.

Planom unutrašnje revizije za 2024. godinu bilo je predviđeno:

1. sprovođenje dvije revizije (planiranje i nabavka energije za pokrivanje gubitaka u prenosnoj mreži i organizacija kućne pripravnosti);
2. pružanje dvije značajne savjetodavne usluge (mapiranje poslovnih procesa i unapređenje korporativnog upravljanja i organizacione komunikacije).

Tokom 2024. godine, sprovedene su obje revizije i realizovana su tri značajna savjetodavna angažmana (mapiranje poslovnih procesa, unapređenje korporativnog upravljanja i organizacione komunikacije i upravljanje rizicima¹).

► Obezbijeđeno je praćenje sprovođenja preporuka unutrašnje revizije

U skladu sa Poveljom unutrašnje revizije, rukovoditeljka Jedinice za unutrašnju reviziju je pratila sprovođenje prihvaćenih preporuka i informisala Odbor direktora u martu i septembru 2024. godine o njihovom statusu.

U revizijama sprovedenim tokom 2024. godine, utvrđeno je 12 preporuka u okviru akcionih planova. Sve preporuke imaju rok za realizaciju tokom 2025. godine. Takođe, što se tiče preporuka iz prethodnog izvještajnog perioda, čiji je rok za realizaciju kraj 2024. godine, od ukupno 12 njih, 8 je realizovano, 1 djelimično realizovano, dok je za 3 preporuke realizacija u toku i/ili se očekuje njihovo sprovođenje u narednom periodu.

¹ U skladu sa zahtjevom izvršnog direktora za pružanje savjetodavne usluge

► **Donesen je Plan kontinuiranog profesionalnog usavršavanja rukovodioca Jedinice za unutrašnju reviziju za 2025. godinu i obezbijeđeno stručno usavršavanje tokom 2024. godine**

Postupajući u skladu sa Međunarodnim standardom za profesionalnu praksu unutrašnje revizije 1230 – Kontinuirano profesionalno usavršavanje, članom 34 stav 1 tačka 4 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru i članom 14 Povelje unutrašnje revizije, donesen je Plan kontinuiranog profesionalnog usavršavanja rukovodioca Jedinice za unutrašnju reviziju za 2025. godinu.

Na taj način je rukovoditeljki Jedinice za unutrašnju reviziju omogućeno da unaprijeđuje svoje znanje, vještine i ostale sposobnosti kroz kontinuirano profesionalno usavršavanje.

Tokom 2024. godine, rukovoditeljka Jedinice za unutrašnju reviziju je pohađala više obuka u organizaciji Direktorata za centralnu harmonizaciju Ministarstva finansija, kao i jednu obuku u organizaciji Radne grupe za reviziju u praksi (PEMPAL). Sve obuke su se dominantno odnosile na primjenu novih globalnih standarda unutrašnje revizije.

► **Usvojen je Plan unutrašnje revizije za 2025. godinu**

U skladu sa Međunarodnim standardom za profesionalnu praksu unutrašnje revizije 2010 – Planiranje, članom 7 stav 1 tačka 2, članom 24 i članom 34 stav 1 tačka 3 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, članom 35 Zakona o reviziji, kao i članom 5, članom 6 i članom 9 Povelje unutrašnje revizije, rukovoditeljka Jedinice za unutrašnju reviziju CGES-a je pripremila i predložila Odboru direktora Plan unutrašnje revizije za 2025. godinu, koji je usvojen na IV sjednici Odbora direktora, održanoj u decembru 2024. godine.

► **Sprovedena je periodična samoocjena kvaliteta rada unutrašnje revizije CGES-a**

U skladu sa Strateškim planom unutrašnje revizije za period 2024 – 2026. godine, radi postizanja strateškog cilja unutrašnje revizije „unapređenje rada unutrašnje revizije“ sprovedena je periodična samoocjena kvaliteta rada unutrašnje revizije CGES-a.

Generalni zaključak je da aktivnost unutrašnje revizije CGES-a ima opštu usklađenost sa Međunarodnim standardima za profesionalnu praksu unutrašnje revizije.

Kako periodično ocjenjivanje podrazumijeva i mjerenje efektivnosti i efikasnosti unutrašnje revizije, ocjenjeno je da je ista na zadovoljavajućem nivou.

Pošto je aktivnost unutrašnje revizije CGES-a sa jednim standardom djelimično usklađena, izrađen je i Akcioni plan za unapređenje aktivnosti unutrašnje revizije.

► **Mentorstvo za realizaciju praktičnog dijela obuke za sticanje sertifikata unutrašnjeg revizora**

U skladu sa članom 8 stav 2 Pravilnika o programu i načinu polaganja ispita za sticanje sertifikata unutrašnjeg revizora, Uprava za ljudske resurse je imenovala rukovoditeljku Jedinice za unutrašnju reviziju CGES-a za mentorku za realizaciju praktičnog dijela obuke kandidatkinji zaposlenoj u Investiciono razvojnom fondu Crne Gore (sadašnja Razvojna banka Crne Gore).

Uz stručnu pomoć mentorke, kandidatkinja je uspješno položila praktični dio obuke i stekla sertifikat ovlaštenog unutrašnjeg revizora u javnom sektoru Crne Gore.

IZVJEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA





IZVJEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

AKCIONARIMA AKCIONARSKOG DRUŠTVA CRNOGORSKI ELEKTROPRENOSNI SISTEM A.D.,
PODGORICA

Mišljenje

Izvršili smo reviziju finansijskih iskaza Akcionarskog društva "Crnogorski elektroprenosni sistem", Podgorica (u daljem tekstu: "Društvo"), koji obuhvataju iskaz o finansijskoj poziciji na dan 31. decembar 2024. godine, iskaz o ukupnom rezultatu, iskaz o promjenama na kapitalu i iskaz o tokovima gotovine za godinu koja se završila na taj dan, i napomene uz finansijske iskaze koje uključuju sumarni pregled značajnih računovodstvenih politika.

Po našem mišljenju, priloženi finansijski iskazi istinito i objektivno prikazuju finansijsko stanje Društva na dan 31. decembar 2024. godine, rezultate njegovog poslovanja i novčane tokove za godinu koja se završila na taj dan u skladu sa Zakonom o računovodstvu i računovodstvenim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori.

Osnova za mišljenje

Reviziju smo izvršili u skladu sa Standardima revizije primjenljivim u Crnoj Gori. Naše odgovornosti u skladu sa tim standardima su detaljnije opisane u našem izvještaju nezavisnog revizora u sekciji o odgovornostima revizora za reviziju finansijskih izvještaja. Nezavisni smo od Društva u skladu sa Međunarodnim kodeksom etike za profesionalne računovođe (uključujući Međunarodne standarde nezavisnosti) (IESBA Kodeks) i etičkim zahtjevima koji su relevantni za našu reviziju finansijskih izvještaja u Crnoj Gori i ispunili smo naše druge etičke odgovornosti u skladu sa ovim zahtjevima i IESBA Kodeksom.

Smatramo da su revizorski dokazi koje smo pribavili dovoljni i adekvatni da nam pruže osnovu za naše mišljenje.



Ključno revizijsko pitanje

Ključna revizijska pitanja su pitanja koja su, po našem profesionalnom prosuđivanju, bila od najvećeg značaja u našoj reviziji finansijskih iskaza za tekući period. Ova pitanja su razmatrana u kontekstu revizije finansijskih iskaza u cjelini i u formiranju našeg mišljenja o njima, i mi nijesmo iznijeli izdvojeno mišljenje o ovim pitanjima. Za pitanje u nastavku, opis načina na koji je naša revizija riješila pitanje je dat u tom kontekstu.

Ispunili smo odgovornosti definisane u dijelu revizorskog mišljenja. Odgovornost revizora za reviziju finansijskih iskaza, uključujući ključno revizijsko pitanje. Kao rezultat toga, usluge revizije su obuhvatile određene procedure koje imaju za cilj da odgovore našoj procjeni rizika postojanja materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim iskazima. Rezultati revizorskih procedura, uključujući i procedure sprovedene u cilju rješavanja pitanja ispod, pružaju osnovu za naše revizorsko mišljenje na prateće finansijske iskaze.

Priznavanje prihoda

Kao što je objelodanjeno u napomeni 23. Prihodi od prodaje –neto prihod, Društvo je u 2024. godini priznalo prihod u iznosu od EUR 97,698 hiljada. Društvo ima različite tokove prihoda i posluje u složenom regulatornom okruženju.

Značajne procjene i prosuđivanja su neophodni kako bi se odredilo vrijeme priznavanja prihoda za svaki tok prihoda. Pored toga, u određenim slučajevima, iznos prihoda zavisi od usklađivanja podataka sa drugim operatorima prenosnog sistema, što se dešava dugo nakon datuma bilansa stanja. U skladu sa tim, značajno prosuđivanje rukovodstva je neophodno prilikom računovodstvenog obuhvatanja procjena i kalkulacija za kraj godine.

Uzimajući gorenavedeno u obzir, ovo područje smo ocijenili kao ključno revizijsko pitanje.

Stekli smo razumijevanje procesa i relevantnih kontrola vezanih za svaki tok prihoda i ocijenili smo efektivnost njihovog dizajna. Pored toga, stekli smo razumijevanje relevantnog regulatornog okruženja u kojem Društvo posluje čitanjem i analizom odgovarajuće prateće dokumentacije.

Izvršili smo analitičke procedure za svaki tok prihoda kako bismo dodatno razumjeli trendove tokom godine i njihovu povezanost sa potraživanjima od kupaca. Na uzorku ugovora, pregledali smo relevantne uslove i odredbe kako bismo procijenili adekvatnost priznavanja prihoda, i izvršili smo test detalja na uzorku faktura koje se odnose na svaki tok prihoda, zajedno sa relevantnom pratećom dokumentacijom.

Izabranom uzorku kupaca smo uputili zahtjev za potvrdu stanja potraživanja od kupaca na dan bilansa. Testirali smo transakcije oko kraja godine kako bismo procijenili da li su prihodi priznati u ispravnom računovodstvenom periodu.

Takođe, uporedili smo računovodstvene procjene vezane za ukalkulisane prihode iz prethodne godine sa stvarnim rezultatima, stekli smo razumijevanje glavnih pretpostavki za tekuću godinu i procijenili njihovu adekvatnost potkrepljujući ih odgovarajućom dokumentacijom. Takođe smo testirali uzorak knjiženja priznatih kao prihod, fokusirajući se na neuobičajene ili neregularne transakcije.

Dodatno, pregledali smo adekvatnost objelodanjivanja prikazanih u Napomeni 2.18 - Priznavanje prihoda i Napomeni 23 - Prihodi od prodaje - neto prihod.



Ostale informacije sadržane u godišnjem izvještaju menadžmenta Društva

Ostale informacije se odnose na informacije sadržane u godišnjem izvještaju menadžmenta, ali ne uključuje finansijske iskaze i izvještaj revizora o njima. Rukovodstvo Društva je odgovorno za pripremu ostalih informacija u skladu sa propisima Crne Gore.

Naše mišljenje o finansijskim iskazima ne obuhvata ostale informacije. U vezi sa revizijom finansijskih izvještaja, naša odgovornost je da pročitamo ostale informacije i time razmotrimo da li su ostale informacije usklađene u svim materijalno značajnim aspektima sa finansijskim iskazima, sa našim saznanjima stečenim u toku revizije ili se na drugi način čine materijalno pogrešnim. Pored toga, izvršili smo procjenu da li su ostale informacije pripremljene, u svim materijalno značajnim aspektima, u skladu sa Zakonom o računovodstvu Crne Gore, posebno da li su ostale informacije u formalnom smislu u skladu sa zahtjevima i postupcima za pripremu ostalih informacija Zakona o računovodstvu Crne Gore u kontekstu materijalnosti, odnosno da li bi neko nepoštovanje ovih zahtjeva moglo uticati na prosuđivanja donijeta na osnovu ovih ostalih informacija.

Na osnovu sprovedenih procedura, u mjeri u kojoj smo u mogućnosti da ih ocijenimo, izvještavamo da:

1. ostale informacije koje opisuju činjenice koje su takođe prikazane u finansijskim izvještajima su, u svim materijalno značajnim aspektima, u skladu sa finansijskim iskazima; i
2. ostale informacije su pripremljene u skladu sa zahtjevima Zakona o računovodstvu Crne Gore.

Pored toga, naša odgovornost je da, na osnovu saznanja i razumijevanja Društva stečenih u reviziji, izvijestimo da li ostale informacije sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze. Na osnovu postupaka koje smo izvršili u vezi sa dobijenim ostalim informacijama, nismo utvrdili materijalno značajne pogrešne iskaze.

Odgovornost rukovodstva i lica ovlašćenih za upravljanje za finansijske iskaze

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i fer prezentaciju finansijskih iskaza u skladu sa Zakonom o računovodstvu i računovodstvenim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori i za one interne kontrole za koje odredi da su potrebne za pripremu finansijskih iskaza koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale uslijed prevarne radnje ili greške.

Pri sastavljanju finansijskih iskaza, rukovodstvo je odgovorno za procjenu sposobnosti Društva da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, objelodanjujući, po potrebi, pitanja koja se odnose na stalnost poslovanja i primjenu načela stalnosti poslovanja kao računovodstvene osnove, osim ako rukovodstvo namjerava da likvidira Društvo ili da obustavi poslovanje, ili nema drugu realnu mogućnost osim da to uradi.

Lica ovlašćena za upravljanje su odgovorna za nadgledanje procesa finansijskog izvještavanja Društva.



Odgovornost revizora za reviziju finansijskih iskaza

Naš cilj je sticanje uvjerenja u razumnoj mjeri o tome da finansijski iskazi, uzeti u cjelini, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale uslijed prevarne radnje ili greške; i izdavanje izvještaja revizora koji sadrži naše mišljenje. Uvjeravanje u razumnoj mjeri označava visok nivo uvjerenja, ali ne predstavlja garanciju da će revizija sprovedena u skladu sa standardima revizije primjenljivim u Crnoj Gori uvijek otkriti materijalno pogrešne iskaze ako takvi iskazi postoje. Pogrešni iskazi mogu da nastanu uslijed prevarne radnje ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu ovih finansijskih iskaza.

Kao dio revizije u skladu sa standardima revizije primjenljivim u Crnoj Gori, mi primjenjujemo profesionalno prosuđivanje i održavamo profesionalni skepticizam tokom revizije. Isto tako, mi:

- Vršimo identifikaciju i procjenu rizika od materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim iskazima, nastalih uslijed prevarne radnje ili greške; osmišljavanje i obavljanje revizijskih postupaka koji su prikladni za te rizike; i pribavljanje dovoljno adekvatnih revizijskih dokaza da obezbijede osnovu za mišljenje revizora. Rizik da neće biti identifikovani materijalno značajni pogrešni iskazi koji su rezultat prevarne radnje je veći nego za pogrešne iskaze nastale uslijed greške, zato što prevarna radnja može da uključi udruživanje, falsifikovanje, namjerne propuste, lažno predstavljanje ili zaobilaženje interne kontrole.
- Stičemo razumijevanje o internim kontrolama koje su relevantne za reviziju radi osmišljavanja revizijskih postupaka koji su prikladni u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti sistema interne kontrole entiteta.
- Vršimo procjenu primijenjenih računovodstvenih politika i u kojoj mjeri su razumne računovodstvene procjene i povezana objelodanjivanja koje je izvršilo rukovodstvo.
- Donosimo zaključak o prikladnosti primjene načela stalnosti kao računovodstvene osnove od strane rukovodstva i, na osnovu prikupljenih revizijskih dokaza, da li postoji materijalna neizvjesnost u vezi sa događajima ili uslovima koji mogu da izazovu značajnu sumnju u pogledu sposobnosti entiteta da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti. Ako zaključimo da postoji materijalna neizvjesnost, dužni smo da u svom izvještaju skrenemo pažnju na povezanu objelodanjivanja u finansijskim iskazima ili, ako takva objelodanjivanja nisu adekvatna, da modifikujemo svoje mišljenje. Naši zaključci se zasnivaju na revizijskim dokazima prikupljenim do datuma izvještaja revizora. Međutim, budući događaji ili uslovi mogu za posljedicu da imaju da entitet prestane da posluje u skladu sa načelom stalnosti.
- Vršimo procjenu ukupne prezentacije, strukture i sadržaja finansijskih iskaza, uključujući objelodanjivanja, i da li su u finansijskim iskazima prikazane osnovne transakcije i događaji na takav način da se postigne fer prezentacija.

Saopštavamo licima ovlašćenim za upravljanje, između ostalog, planirani obim i vrijeme revizije i značajne revizijske nalaze, uključujući sve značajne nedostatke interne kontrole koje smo identifikovali tokom revizije.

Takođe, dostavljamo licima ovlašćenim za upravljanje izjavu da smo usklađeni sa relevantnim etičkim zahtjevima u pogledu nezavisnosti i da ćemo ih obavijestiti o svim odnosima i ostalim pitanjima za koja može razumno da se pretpostavi da utiču na našu nezavisnost, i gdje je to moguće, o povezanim mjerama zaštite.



Odgovornost revizora za reviziju finansijskih iskaza (nastavljeno)

Od pitanja koja su saopštena licima ovlašćenim za upravljanje, mi određujemo koja pitanja su bila od najveće važnosti u reviziji finansijskih iskaza za tekući period i stoga su ključna revizijska pitanja. Mi opisujemo ova pitanja u izvještaju revizora, osim ako zakon ili regulativa isključuje javno objelodanjivanje o tom pitanju ili kada, u izuzetno rijetkim okolnostima, utvrdimo da pitanje ne treba da bude uključeno u izvještaj revizora, zato što je razumno očekivati da negativne posljedice budu veće nego koristi od takve komunikacije.

Rukovodeći Partner za reviziju koja je rezultirala Izvještajem Nezavisnog revizora je Danijela Mirković.

Podgorica, 31. Mart 2025.

Danijela Mirković
Ovlašćeni revizor



Ernst & Young Montenegro d.o.o.
Podgorica, Montenegro





<http://www.cges.me/>